

UCHWAŁA NR 21/2015

RADY MINISTRÓW

z dnia 10 lutego 2015 r.

**w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Rolnictwo Polskie i UE 2020+.
Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje”**

Na podstawie art. 136 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 885, z późn. zm.¹⁾) Rada Ministrów uchwala, co następuje:

§ 1. 1. Ustanawia się program wieloletni pod nazwą „Rolnictwo Polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje”, zwany dalej „Programem wieloletnim”, stanowiący załącznik nr 1 do uchwały.

2. Okres realizacji Programu wieloletniego ustala się na lata 2015–2019.

§ 2. 1. Program wieloletni realizuje Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie.

2. Nadzór nad realizacją Programu wieloletniego sprawuje minister właściwy do spraw rolnictwa.

§ 3. 1. Łączne wydatki budżetu państwa na realizację Programu wieloletniego wyniosą 47 555 000 zł.

2. Wydatki z budżetu państwa, o których mowa w ust. 1, zostaną określone zgodnie z harmonogramem ich wydatkowania w ustawach budżetowych na poszczególne lata, w ramach środków przyznawanych w części 32 – Rolnictwo.

3. Kosztorys zbiorczy realizacji Programu wieloletniego stanowi załącznik nr 2 do uchwały.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PREZES RADY MINISTRÓW

EWA KOPACZ

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2013 r. poz. 938 i 1646 oraz z 2014 r. poz. 379, 911, 1146, 1626 i 1877.

Załączniki
do uchwały nr 21/2015
Rady Ministrów
z dnia 10 lutego 2015 r.

Załącznik nr 1

**PROGRAM WIELOLETNI
na lata 2015–2019**

**Rolnictwo Polskie i UE 2020+.
Wyzwania, szanse,
zagrożenia, propozycje**

Spis treści

1. Uzasadnienie celowości realizacji zadań Programu wieloletniego.....	5
1.1. Diagnoza sytuacji i uzasadnienie realizacji Programu wieloletniego.....	5
1.2. Analiza SWOT.....	13
1.3. Efekty realizacji poprzednich programów oraz ich ewaluacja	15
1.4. Cele Programu wieloletniego.....	17
1.5. Zgodność Programu wieloletniego ze strategiami.....	18
1.6. Mierniki realizacji Programu wieloletniego	26
1.7. Ogólne założenia systemu realizacji.....	27
2. Podstawowe dokumenty – perspektywa 2015 – 2019.....	31
3. Wykaz tematów i zadań Programu wieloletniego.....	35
3.1. WPLYW MEGATRENDÓW W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ NA TENDENCJE ROZWOJOWE ROLNICTWA UE.....	35
Zadanie 1 – Zmiany jakościowe w gospodarce światowej.....	37
Zadanie 2 – Gospodarka oparta na wiedzy – wyzwania i dostosowanie polskiego sektora rolno-spożywczego.....	38
3.2. POLARYZACJA SPOŁECZNA A STABILNOŚĆ EKONOMICZNA W PROCESACH ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH.....	40
Zadanie 1 – Kształtowanie spójności społeczno- gospodarczej na poziomie lokalnym i regionalnym	43
Zadanie 2 – Mechanizmy przezwycięzania barier strukturalnych w rozwoju rodzinnych gospodarstw rolnych i obszarów wiejskich	44
Zadanie 3 – Przemiany gospodarki wiejskiej a programowanie polityki wobec wsi i rolnictwa	45
3.3. DETERMINANTY AKTYWNOŚCI INNOWACYJNEJ W SEKTORZE ROLNO-SPOŻYWCZYM	47
Zadanie 1 – Ocena innowacyjności polskiego sektora rolno-spożywczego.....	49
Zadanie 2 – Instytucjonalne uwarunkowania transferu innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym.....	51
Zadanie 3 – Regionalne strategie rozwoju innowacji w zakresie rolnictwa, przemysłu spożywczego i obszarów wiejskich	52
3.4. FINANSOWE I FISKALNE UWARUNKOWANIA POPRAWY EFEKTYWNOŚCI, ZRÓWNOWAŻENIA I KONKURENCYJNOŚCI POLSKIEGO ROLNICTWA	55
Zadanie 1 – Mechanizmy i impulsy fiskalne oddziałujące na rozwój wsi i rolnictwa, finansowanie zwrotne i quasi-rynkowe, instrumenty internalizacji efektów zewnętrznych w rolnictwie oraz dostarczanie dóbr publicznych	57

Zadanie 2 – Subsydia a ekonomika, finanse i dochody gospodarstw rolniczych.	60
Zadanie 3 – Podatki, parapodatki, transfery i ubezpieczenia społeczne oraz gospodarcze i instrumenty zarządzania ryzykiem w kształtowaniu konkurencyjności, stabilności finansowej i bezpieczeństwa socjalnego w rolnictwie i na wsi.....	61
3.5. DYLEMATY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ROLNICTWA W POLSCE.....	64
Zadanie 1 – Globalne i krajowe uwarunkowania zrównoważonego rozwoju rolnictwa.....	67
Zadanie 2 – Ekonomiczna wycena efektów zewnętrznych i dóbr wspólnych w rolnictwie	68
Zadanie 3 – Rolnictwo zrównoważone a bezpieczeństwo żywnościowe.....	69
3.6. PRZEDSIĘBIORSTWO I GOSPODARSTWO ROLNE WOBEC ZMIAN KLIMATU I POLITYKI ROLNEJ	71
Zadanie 1 – Wyzwania globalizacyjne a konkurencyjność krajowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych.....	74
Zadanie 2 – Implikacje ekonomiczne działań adaptacyjnych i mitygacyjnych podejmowanych przez gospodarstwa i przedsiębiorstwa rolne działające w różnych warunkach przyrodniczo-organizacyjnych	75
Zadanie 3 – Efektywność funkcjonowania gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych	76
Zadanie 4 – Analiza zmian opłacalności produkcji wybranych produktów rolniczych.....	76
Zadanie 5 – Bariery modernizacji i rozwoju gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych	77
3.7. EWOLUCJA I PERSPEKTYWY RYNKÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH ..	79
Zadanie 1 – Ewolucja rynków zewnętrznych i ich wpływ na krajowy rynek rolno-spożywczy	81
Zadanie 2 – Bieżące oceny głównych rynków rolno-spożywczych w Polsce na tle UE.....	82
Zadanie 3 – Konkurencyjność polskich producentów żywności i jej determinanty	84
Zadanie 4 – Przemiany strukturalne krajowego przemysłu spożywczego w zmieniającym się otoczeniu rynkowym.....	85
3.8. ŹRÓDŁA WZROSTU ORAZ EWOLUCJA STRUKTUR I ROLI SEKTORA ROLNO-SPOŻYWCZEGO W PERSPEKTYWIE PO 2020 ROKU	87
Zadanie 1 – Inwestycje, efektywność, zmiany techniczne jako źródła wzrostu gospodarczego w rolnictwie w perspektywie po 2020 roku.....	89
Zadanie 2 – Struktury rynku i ceny w łańcuchu żywnościowym w świetle poziomu marż, stopnia jego transparentności i konkurencyjności oraz regulacji	91

Zadanie 3 – Funkcjonowanie i rola sektora rolno-spożywczego w otoczeniu gospodarki narodowej (ujęcie modelowe).....	94
Zadanie 4 – Opracowanie metodyki oceny i monitorowanie zmian wskaźnika rezultatu dla PROW 2014-2020 w postaci relacji wartości dodanej brutto do rocznej jednostki pracy (GVA/AVU).....	95
4. Efekty i formy wykorzystania wyników prac realizowanych w ramach Programu wieloletniego.....	98
Kosztorys zbiorczy.....	100
Zestawienie planowanych nakładów w układzie kalkulacyjnym.....	102

1. Uzasadnienie celowości realizacji zadań Programu wieloletniego.

1.1. Diagnoza sytuacji i uzasadnienie realizacji Programu wieloletniego

Rozwój rolnictwa w coraz większym stopniu uwarunkowany jest tendencjami w gospodarce światowej. Wzajemne związki między rolnictwem i całą gospodarką w procesie globalizacji pogłębiają się, pomimo relatywnego zmniejszania się pozycji rolnictwa mierzonej przy pomocy tradycyjnych mierników. Następuje przewartościowanie koncepcji rozwoju ilościowego na rozwiązania jakościowe. Coraz częściej rolnictwo realizuje nie tylko cel produkcyjny związany z wytwarzaniem żywności, ale także cele ekonomiczne, socjalne, społeczne, środowiskowe, kulturowe, itp.

Podstawowe funkcje rolnictwa związane z produkcją żywności są w coraz szerszym zakresie realizowane nie tyle przez samo rolnictwo, ile przez kompleks działań, w których zaangażowane są różne czynniki i uwarunkowania niezależne od rolnictwa. Doświadczenia światowe wskazują, że możliwości rozwojowe rolnictwa w coraz mniejszym stopniu wynikają z uwarunkowań endogenicznych tego sektora, a coraz bardziej zależą od polityki sektorowej, przede wszystkim od polityki makroekonomicznej. Podstawowe znaczenie dla konkurencyjności sektora żywnościowego mają tendencje rozwojowe w całej gospodarce. Pozytywne wyniki uzyskiwane w skali makro przenoszą się na rolnictwo i jego otoczenie. Wzrost produktu krajowego brutto (PKB) sprzyja wzrostowi dochodów ludności, co z kolei przenosi się na zwiększenie popytu na produkty żywnościowe. Koniunktura rolnicza stanowi integralną część koniunktury ogólnej i jednocześnie jest jej pochodną. W globalizującym się świecie, coraz bardziej współzależnym, chociaż w ostatnich latach wyraźnie integrującym się ekonomicznie w ujęciu regionalnym, rolnictwo polskie jest coraz silniej poddawane wpływom zewnętrznym. Są to oddziaływania pozytywne i negatywne. W zasadzie nie sposób jest się od nich odizolować.

Kolejne rozszerzenia Unii Europejskiej (UE), ujawniające się coraz większym natężeniem ograniczenia budżetowego w wyniku przedłużającej się recesji w wymiarze globalnym, w tym w UE, a także uwarunkowania wynikające z wielostronnych negocjacji prowadzonych w ramach Światowej Organizacji Handlu, wywierają istotny wpływ na kształt i zakres wsparcia publicznego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Członkostwo Polski w UE, objęcie polskiego rolnictwa Wspólną Polityką Rolną (WPR) i zasadami jednolitego rynku, konsensus w sprawie zasad WPR do końca drugiej dekady XXI wieku, inspirują debatę na temat nowych warunków funkcjonowania i pojawiających się wyzwań i szans dla polskiego rolnictwa.

Zmiany na gospodarczej mapie świata, nowe, nie do końca rozpoznane, zjawiska społeczno-ekonomiczne już w drugiej dekadzie bieżącego stulecia w zasadniczy sposób będą wpływały na warunki rozwojowe w różnych częściach świata i sektorach gospodarek, w tym sektora żywnościowego. Według wielu opinii

wymuszą one istotne zmiany instytucjonalne realizowanych polityk gospodarczych w tym, a może przede wszystkim, WPR. Niezbędny jest więc monitoring zmieniających się procesów rozwojowych w agrobiznesie i w jego otoczeniu w celu przygotowania strategii rozwojowych dla polskiego sektora żywnościowego odpowiadających wyzwaniom związanym z nowymi uwarunkowaniami społecznymi i gospodarczymi oraz ewentualnymi zmianami sfery regulacyjnej.

Doświadczenia gospodarki światowej w ostatnim półwieczu charakteryzujące się zepchnięciem na dalszy plan rolnictwa, interwencjonizmem państwowym, etatyzmem i gospodarką planową z jednej strony oraz liberalizmem i otwarciem gospodarki (konsensus waszyngtoński) z drugiej, przyniosły daleko niewystarczające, w stosunku do oczekiwań, rezultaty.

Wielki przełom cywilizacyjny jaki dokonuje się w ostatnich latach przynosi wypieranie panującej przez kilkaset lat cywilizacji industrialnej przez nową, ciągle jeszcze niezdefiniowaną, gospodarkę opartą na wiedzy. Pierwsza dekada XXI wieku uwidoczniła kumulację efektów różnych procesów, które mają miejsce w wydawałoby się względnie autonomicznych płaszczyznach: społecznej, ekonomicznej, kulturowej, politycznej czy etycznej. Następują rewizje niektórych teorii, które tracą aktualność w zmieniającej się rzeczywistości. Negowane jest prawo Simeon'a Kuznets'a o konflikcie pomiędzy równością a efektywnością. Stwierdzeniem, że wzrost gospodarczy związany jest ze wzrostem nierówności przeciwstawia się przykłady krajów, w których wzrost gospodarczy następował w egalitarnym otoczeniu, gdzie akumulacja kapitału ludzkiego okazała się równie ważna – jeżeli nie ważniejsza niż wzrost kapitału fizycznego. Strategia marketingowa jest bardziej ukierunkowana na produkt niż na klienta. Według niektórych poglądów (m.in. Paul Samuelson) straciła aktualność teoria kosztów komparatywnych, na której oparta była doktryna wymiany międzynarodowej, czy traktowanie podaży pieniądza jako naczelnego celu i zasady regulującej decyzje ekonomiczne (Milton Friedman).

Szeroko pojęty w kategoriach spójności społecznej i zgodności z wymaganiami ochrony środowiska rozwój (zrównoważony, stosując terminologię Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) lub zielony według nowej definicji przyjętej przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) znalazł się na rozdrożu. Nie tylko kraje rozwijające się, ale i wiele najwyżej rozwiniętych, dotkniętych kryzysem, stoją w obliczu konieczności przewartościowania doktryny ekonomicznej. Doktryna ta nie może abstrahować od otoczenia tj. gospodarki globalnej.

Daleko idącym i nieodwracalnym przemianom uległy role czynników produkcji w procesie generowania bogactwa: ziemi, surowców, energii (w mniejszym stopniu), środków trwałych, technologii kapitału finansowego, a przede wszystkim ludzkiego i społecznego. Rządów krajów, nie tylko biednych, coraz więcej trudności sprawia zapewnienie spójności społecznej (ang. social cohesion) w różnych jej przejawach, bez której trudno jest już nie tylko o efektywne gospodarowanie, a wręcz o spokój społeczny. Są to tylko przykłady ewolucji poglądów na wydawałoby się

niepodważalne dotychczas paradygmaty ekonomiczne. Ewolucję procesów rozwojowych należy rozpatrywać w kontekście megatrendów rozwojowych gospodarki światowej.

Otwierająca się w wyniku procesu globalizacji i integracji gospodarka powoduje, że w coraz większym stopniu wzrost gospodarczy, bogactwo obywateli i równowaga makroekonomiczna stają się prostą konsekwencją jakości krajowych przedsiębiorstw i ich zdolności do podejmowania wyzwań konkurencyjnych. Globalizacja i międzynarodowa integracja ekonomiczna stwarzają nowe możliwości, ale także nowe zagrożenia. Te gospodarki, które stworzą warunki przyciągające zagraniczne inwestycje i nowe technologie, mają szansę na wysokie tempo wzrostu. Brak obiektywnych przesłanek zachęcających inwestorów powoduje, że kapitał, technologie i wysoko wykwalifikowana siła robocza przenoszą się do kraju, który jest w stanie stworzyć sprzyjające otoczenie biznesowe, zaś gospodarki, niezdolne do dostosowania się do rywalizacji spychane są na margines.

Powiększają się lawinowo dysproporcje w tempie wzrostu gospodarczego. Przyspieszenie wzrostu konkurencyjności gospodarek, powodujące wzrost bezrobocia w jednych krajach i niskie wynagrodzenie za wykonywaną pracę w innych, prowadzi do biedy i wzrostu emigracji z jednej strony, a z drugiej powstawania niezwykle zamożnych grup społecznych. Nowy międzynarodowy ład ekonomiczny, który ma powstać w wyniku procesu globalizacji ma zapewnić korzystną dla peryferii gospodarki światowej redystrybucję zasobów światowych. Trudno dziś empirycznie w sposób jednoznaczny zweryfikować tezę uznającą globalizację za jedną z najbardziej postępowych sił współczesnego świata sprzyjającą obniżaniu ubóstwa, a w dłuższej perspektywie stwarzającą krajom rozwijającym dołączenie do grona najbogatszych.

Według Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) pomiędzy rokiem 1960-2010 globalna produkcja żywności wzrosła niemal trzykrotnie, co przy niemal ponad dwukrotnym wzroście populacji pozwoliło na wzrost produkcji żywności na głowę jednego mieszkańca Ziemi o ponad 30%. Dzięki postępowi biologicznemu, mechanizacji i chemizacji rolnictwa żywność tę jest w stanie wytwarzać jedynie niewielki procent pracujących, co uwolniło ogromne zasoby siły roboczej. W połowie XIX wieku w rolnictwie pracowało niemal 50% ogółu zatrudnionych, a obecnie w krajach wysoko rozwiniętych rolnictwo absorbuje nie więcej niż 2-4% pracujących. We współczesnym świecie przyczyny głodu na masową skalę mają swoje źródło w czynnikach politycznych, a nie braku żywności.

Jednocześnie rośnie skala i liczba zagrożeń społecznych. Charakter niebezpieczeństw, którym się trzeba przeciwstawiać przybiera postać zagrożenia globalnego. Bezpieczeństwo społeczne jest wynikiem zjawisk o zmiennej dynamice intensywności. Szczególnego znaczenia bezpieczeństwo społeczne nabiera w okresach niższego wzrostu gospodarczego czy kryzysu ekonomicznego.

Nieustannej weryfikacji powinny podlegać hipotezy o pogłębianiu się, w wyniku globalizacji, różnic między bogatą północą a biednym południem. Co prawda nierówności między krajami od 1980 roku nie rosły, a liczba ludności w najbiedniejszych krajach zmniejsza się, niemniej nie można abstrahować od utrzymującej się luki rozwojowej, która wcześniej czy później lub przez mechanizm popytowy, czy różne przejawy braku możliwości realizacji potrzeb (migracje zarobkowe, wojny, terrorizm) może zagrozić krajom zamożnym. Problemem pozostają nierówności wewnątrz krajów, przy czym dotyczy to nie tylko państw biednych.

Dyskusje na temat mechanizmów i źródeł dalszych procesów rozwojowych muszą uwzględniać nowe fakty. W ostatnich dwóch stuleciach najważniejsze z nich to znaczne przyspieszenie oraz zróżnicowanie wzrostu światowego PKB na jednego mieszkańca i jeszcze większe na roboczogodzinę. W tym czasie wzrost gospodarczy miał charakter silnie niezrównoważony, jako, że powiększenie sektora kreującego zmiany jakościowe było dużo szybsze niż wzrost sektora konwencjonalnego. Konieczne jest poszukiwanie źródeł tych zjawisk oraz odpowiedź na pytanie czy możliwa jest konwergencja poziomów PKB w skali globalnej, jak miało to miejsce przez tysiąclecia. Pogłębionych analiz wymaga wyjaśnienie roli czynnika instytucjonalnego i polityki gospodarczej oraz ich wpływu na tempo i poziom rozwoju.

Państwa członkowskie UE zawsze dążyły do stworzenia modelu społeczno-gospodarczego, który stanowiłby uniwersalny dla nich wszystkich wzorzec postępowania, zapewniłby Europie dobrobyt i odróżniałby ją od reszty świata. Przez wiele lat dla wielu Europejczyków takim wzorcem był Europejski Model Społeczny, czyli system oparty na wysokim poziomie zabezpieczenia społecznego, dialogu społecznego i usług publicznych zapewniających działalność o żywotnym znaczeniu dla spójności społecznej.

Zmiany gospodarcze i polityczne w latach dziewięćdziesiątych i po roku 2000 uczyniły ten model mniej wyraźnym. Kryzys zachodnioeuropejskiego państwa opiekuńczego i następujące w ślad za tym reformy gospodarcze doprowadziły do zmian w modelach społeczno-gospodarczych państw członkowskich UE i wywołały debatę na temat możliwości utrzymania się Europejskiego Modelu Społecznego. Debata ta stała się jeszcze bardziej złożona i żywa po kolejnych etapach poszerzania Unii na wschód. Uczyniły one Unię bardziej zróżnicowaną nie tylko pod względem gospodarczym, lecz także politycznym. Nowe państwa członkowskie, zwłaszcza z Europy Środkowo-Wschodniej, przebyły długą i imponującą drogę od komunizmu do gospodarki rynkowej i członkostwa w UE, lecz bezpośrednio po akcesji zastały one w UE zmaganie się z niesprawnością europejskiego modelu gospodarki rynkowej, do którego właśnie się przystosowywały. Za ledwie rok po pierwszym poszerzeniu w kierunku wschodnim, wielki europejski plan uczynienia z UE najbardziej konkurencyjnej gospodarki świata do 2010 roku trzeba było urealnić wskutek zderzenia europejskich ambicji z ekonomicznymi realiami.

Wobec tych doświadczeń perspektywiczne pytania o modele ekonomiczne i społeczne państw członkowskich UE mają podstawowe znaczenie dla jej przyszłości. Należy uwzględnić, że prawie wszystkie konieczne reformy gospodarcze, które trzeba przeprowadzić w państwach członkowskich, oznaczają fundamentalną redefinicję zastanych dotąd modeli polityki społecznej, polityki zatrudnienia i innych aspektów polityki gospodarczej. Nowe kraje członkowskie mimo że, na starcie swojego członkostwa były w większości zacofane w rozwoju, wykazały się najbardziej dynamicznymi stopami wzrostu w poszerzonej UE i wprowadziły u siebie wiele rozwiązań gospodarczych, które były rozważane, lecz rzadko albo tylko częściowo wdrażane w starej Europie. Niskie podatki bądź podatki liniowe, liberalizacja rynków i temu podobne, należą do charakterystycznych znamion niedawnych reform polityki w tych krajach. W następstwie poszerzenia, bliższe badania doświadczeń gospodarek przechodzących transformację, sprzyjają wzbogaceniu debaty, tym bardziej, że niektóre nowe państwa członkowskie UE, mimo swego względnego sukcesu, nadal rozważają, który model społeczno-gospodarczy najlepiej przysłużył się do ich rozwoju. UE tzw. „klub państw bogatych”, w coraz większym stopniu szukając rozwiązań instytucjonalnych w budowaniu swojego modelu gospodarczego musi uwzględniać megatrendy światowe zarówno w sferze materialnej jak i regulacyjnej.

Wraz ze wzrostem gospodarczym wyraźnie zaczęła spadać liczba urodzeń, ale dzięki postępowi medycyny długość życia znacznie się wydłużyła. W konsekwencji do 2050 roku liczba ludności świata będzie istotnie wzrastała. Wzrost ten będzie jednak głęboko nierównomierny. Dramatycznie obniży się udział zasobów ludności zdolnej do pracy w Rosji, Japonii, Niemczech, Chinach (-143 mln osób w stosunku do 2006 roku). Gwałtownie natomiast wzrośnie w Indiach (+390 mln osób w 2050 roku względem 2006 roku), w Nigerii, Pakistanie oraz USA. W Polsce liczba ludności ogółem spadnie z 38,1 mln w 2008 roku do 35,99 w 2035 roku i prawdopodobnie do około 34 mln w 2050 roku, tj. o 11% - w okresie niespełna dwóch dekad.

Drugim zjawiskiem demograficznym wywierającym silny wpływ na sytuację gospodarczą, polityczną i społeczną świata w nadchodzących dekadach jest proces starzenia się. Proces ten dotyczy całego świata, choć najsilniej występować będzie w krajach rozwiniętych. Tak poważne zmiany demograficzne będą istotnym czynnikiem determinującym tempo rozwoju, kształtującym zmianę typu konsumenta i strukturę konsumpcji. Zmiany demograficzne oraz bogacenie się społeczeństw będą więc wymagać przystosowania wielkości i struktury produkcji żywności. UE musi podjąć strategiczne decyzje czy skoncentruje się na produkcji żywności według swoich standardów dla mieszkańców Europy, czy ze względów humanitarnych, ekonomicznych, bezpieczeństwa globalnego będzie oddziaływać na wzrost produkcji. Przygotowując strategię rozwoju europejskiego sektora żywnościowego nie można abstrahować od faktu, że współcześnie popyt krajowy nie przesądza o popycie na produkty krajowe, tak jak jego brak nie wyklucza aktywności

produkcyjnej w kraju, gdy potrafi on tanio zaspokoić popyt zewnętrzny. Konsekwencją rynku globalnego jest lawinowy rozwój konsumeryzmu jako filozofii życia. Produkcja zmienia swój charakter. Produkuje się dla konsumpcji, a nie po to aby zaspokoić potrzeby. Wyznacznikiem dla napływu kapitału międzynarodowego i lokalizacji działalności gospodarczej stają się koszty komparatywne.

Poważnym wyzwaniem dla agrobiznesu europejskiego stają się wielkie korporacje ponadnarodowe. Coraz częściej wpisują się one w układ podmiotów gospodarczych, zajmując w nich pozycję dominującą. Ogromna siła tych korporacji oraz rozproszenie akcjonariatu pozwala na podporządkowanie sobie nie tylko słabszych państw, ale także całych segmentów rynku.

Światowy kryzys finansowy uwidoczniał pozycję sektora finansów we współczesnym świecie. Finanse stały się najważniejszym źródłem ryzyka i niestabilności w gospodarce. Ich autonomizacja i bardzo szybki rozwój stymulowany procesami globalizacji spowodowały, że pojawiające się zjawiska destabilizacji szybko przenoszone są na wszystkie pozostałe obszary gospodarki. Współczesny światowy rynek finansowy przypomina odwróconą piramidę. Jej zwężona podstawa to finanse obsługujące sektor realny, albo strumienie towarów. Ta część rynku finansowego stanowi nie więcej niż 10-12% ogólnych obrotów zasobów finansowych świata. Cały pozostały kapitał pieniężny nie ma materialnego substratu. Została zminimalizowana więź pomiędzy sferą realną a finansową. Globalizacja rynków finansowych spowodowała istotne zmiany w rolach odgrywanych na rynkach przez najważniejsze kraje i regiony. 80% ogólnych zasobów finansowych świata ulokowanych jest w czterech rejonach: w Stanach Zjednoczonych, strefie euro, Japonii i Wielkiej Brytanii, przy czym do najszybciej rosnących na świecie należy chiński rynek finansowy.

Wraz z internacjonalizacją wyłonił się problem bezpieczeństwa ekologicznego. Do niedawna kryzys ekologiczny kojarzył się głównie z uprzemysłowionymi krajami. Cechą szczególną obecnej sytuacji ekologicznej jest to, że zagrażające życiu problemy środowiskowe ujawniły się z niebywałą siłą również w krajach rozwijających się.

W Polsce na zmiany związane ze światowym przełomem cywilizacyjnym nakłada się przełom wynikający z transformacji społeczno-gospodarczej, integracji z UE i dostosowywaniem się do wymogów procesów globalizacyjnych. Polska, Europa i większość krajów świata jeszcze co najmniej przez kilka najbliższych lat próbować będzie w sposób trwały przezwyciężyć następstwa kryzysu, który rozpoczął się na przełomie lat 2007/2008. Należy liczyć się zatem z powolnym wzrostem gospodarczym, wyraźnie poniżej poziomu potencjalnego, wysoką stopą bezrobocia, szczególnie wśród ludzi młodych i dużą niestabilnością rynków produktów, czynników produkcji oraz aktywów finansowych, owocującą pojawieniem się bąbli (baniak) spekulacyjnych, wahań kursów walut i rozchwiania stóp procentowych. Problem się komplikuje, gdyż w większości krajów świata jako podstawowe narzędzie wychodzenia z kryzysu i zapobieżenia wpadnięciu w spiralę

deflacyjną zastosowano luźną politykę fiskalną i monetarną. Zaburzenia te bardzo szybko przenoszą się z centrów finansowo-gospodarczych świata na pozostałe rynki, w tym tzw. rynki wschodzące, do których wciąż zaliczana jest Polska. Osłabienie walut niektórych z tych rynków w styczniu 2014 roku pokazało, jak współcześnie zakłócenia te szybko się rozprzestrzeniają. Obecnie nikt nie jest w stanie określić, czym w istocie skończy się ekspansywna polityka fiskalna i pieniężna (np. wysoką inflacją i ponowną recesją). Na pewno jednak nie da się jej kontynuować w nieskończoność.

Polska może znaleźć się w pułapce tzw. średniego dochodu. Świadczyć o tym może prawdopodobne długotrwałe ukształtowanie się tempa wzrostu gospodarczego między 2-3% rocznie, a więc znacznie poniżej istniejącego potencjału (3,5-5%). Finanse publiczne w Polsce będą wciąż zdominowane przez wydatki sztywne, brakować będzie im elastyczności oraz rezerw. Problemy związane z przyjęciem perspektywy budżetowej UE na lata 2014-2020 raczej nie zapowiadają złagodzenia ograniczeń fiskalnych we Wspólnocie. Zmiana kursu w polityce spójności na najbliższe siedem lat, w których większe znaczenie ma uzyskać wsparcie zwrotne, jest prawdopodobnie poligonem doświadczalnym wyraźniejszego odchodzenia od subsydiów bezpośrednich, powszechnych, słabo zorientowanych na efekty mierzalne, także w innych politykach wspólnotowych. Rolnictwo powinno zatem odpowiednio wcześniej dostosować się do przypuszczalnie gruntownej zmiany filozofii jego budżetowego podtrzymywania. Nie da się również wykluczyć, że po roku 2020 spadnie w ogóle wolumen subsydiów kierowanych do polskiego rolnictwa.

Wspólnotowy charakter WPR umożliwi nie tylko wybór przez kraj członkowski, z szerokiego zestawu, instrumentów najbardziej adekwatnych dla danego kraju, ale dopuszcza także, przewidziane w uzgodnionych zasadach lub notyfikowane przez Komisję Europejską, wsparcie krajowe. Nadzieje niektórych środowisk rolniczych w Polsce na wykorzystanie tej możliwości przez znaczne zwiększenie nakładów na istotne dla Polski cele dotyczące rozwoju wsi i rolnictwa finansowane poza budżetem UE wydają się bardzo trudne do spełnienia w najbliższych latach. Szeroki zakres różnorodnych instrumentów w ramach reformowanej WPR z jednej strony, a silne ograniczenia budżetu krajowego z drugiej, powodować będą, że realizowana w ciągu najbliższych kilkunastu lat w Polsce polityka wobec wsi i rolnictwa wynikać będzie z ram wspólnotowych. Wsparcie w ramach tzw. pomocy państwa, możliwe po uzyskaniu akceptacji Komisji Europejskiej, będzie miało marginalne znaczenie, głównie ze względu na brak środków budżetowych na szersze działania wspierające. Podobnie więc jak w perspektywie finansowej w latach 2007-2013, głównym źródłem wsparcia dla polskiej wsi pozostaną środki UE. W okresie od 2004 roku do 2013 roku kumulacja sald dla całej polskiej gospodarki wyniosła ponad 50 mld euro. Sektor rolniczy w latach 2004-2013 został wsparty z budżetu UE-27 kwotą 16,648 mld euro. W nowym okresie finansowym w latach 2014-2020 Polska ma otrzymać z budżetu około 80 mld euro, w większości skierowane na politykę spójności i dopłaty bezpośrednie.

Kluczowymi zagadnieniami przy kreowaniu polityki rolnej pozostaje zatem odpowiedź na pytania dotyczące efektywność wydatkowanych środków publicznych i celów polityki, tj. m.in.:

- 1) czy priorytetowym kierunkiem polityki rolnej będzie wzmocnienie konkurencyjności produktów rolnych i przemysłu spożywczego w handlu światowym;
- 2) czy w kolejnych latach wyznacznikiem dla nowej polityki rolnej będą w jeszcze większym stopniu wartości związane z ochroną środowiska naturalnego i rozwojem obszarów wiejskich;
- 3) jakie będą relacje celów ekonomicznych i socjalnych finansowanych w ramach WPR.

Odpowiedź na te pytania polega w zasadzie na określeniu siły oddziaływania poszczególnych instrumentów na przyspieszenie procesów rozwojowych, co w konsekwencji umożliwi wypracowanie takiego modelu wsparcia, który poprzez działania rządu i jednostek samorządu terytorialnego będzie sprzyjał osiągnięciu założonych w strategiach celów.

Polska stoi przed dylematem zmiany struktury wydatków w kierunku zwiększenia udziału wydatków prorozwojowych kosztem wydatków socjalnych. Jednak biorąc pod uwagę polityczną wrażliwość prób ograniczenia tych wydatków, jest to zadaniem bardzo trudnym o niepewnym rezultacie końcowym. Rolnictwo polskie jest istotnie zróżnicowane ekonomicznie i regionalnie. W wyniku transformacji gospodarczej pogłębia się proces społecznego, ekonomicznego i technologicznego zróżnicowania rolnictwa i wyodrębniania trzech sektorów: rolnictwa komercyjnego, rolnictwa wielofunkcyjnego i rolnictwa socjalnego. Sektor rolnictwa komercyjnego, o coraz większym stopniu koncentracji i powiązań integracyjnych w układach pionowym i horyzontalnym z przemysłowymi i handlowymi elementami agrobiznesu, stanowić będzie w głównej mierze zaplecze surowcowe zakładów przemysłu spożywczego i innych gałęzi przemysłu oraz kanał różnych form nowoczesnych technologii i postępu biologicznego. Ta grupa gospodarstw wymaga wsparcia pozwalającego na poprawę efektywności i konkurencyjności na konkurencyjnym, coraz trudniejszym globalnym rynku. Drugim sektorem rolnictwa są wielofunkcyjne gospodarstwa rodzinne wymagające wspierania dywersyfikacji produkcji, np. rozwoju agroturystyki, przetwórstwa, różnego rodzaju usług oraz publicznych krajobrazowych i ekologicznych funkcji rolnictwa. Istnienie trzeciego sektora rolnictwa socjalnego wynika w dużej mierze z sytuacji na rynku pracy. Dwucyfrowa stopa bezrobocia, jawne i utajone bezrobocie w rolnictwie, wymaga zatrzymania w rolnictwie także tych których działalność stwarza możliwość skromnego utrzymania. Aby uniknąć pogłębiania się zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego niezbędne jest prowadzenie odpowiedniej polityki o charakterze społecznym.

1.2. Analiza SWOT

Integracja z UE oraz procesy globalizacyjne sprawiły, że polskie rolnictwo i przemysł spożywczy stały się częścią otwartego, ogólnoświatowego układu gospodarczego. Poddane zostały presji konkurencyjnej, ale równocześnie uzyskały szanse nieskrępowanego dostępu do ogromnego rynku europejskiego. Aby sprostać tym wyzwaniom sektor rolno-żywnościowy w Polsce oraz jego otoczenie makroekonomiczne, społeczne i instytucjonalne muszą podlegać ciągłej transformacji. Rolą instytucji publicznych jest wspieranie tych procesów w taki sposób aby przebiegały one jak najefektywniej. Identyfikacja mocnych i słabych stron polskiego sektora rolno-żywnościowego i obszarów wiejskich oraz szans i zagrożeń ich rozwoju pozwala wskazać najważniejsze problemy z jakimi przyjdzie zmierzyć się w perspektywie do i po 2020 roku. Wymienić tu należy kolejno:

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • wielokierunkowość produkcji rolniczej • duże zasoby gruntów rolnych • koncentracja i specjalizacja produkcji w sektorach o wysokiej konkurencyjności na arenie międzynarodowej • wysoka konkurencyjność przetwórstwa rolno-żywnościowego • chłonny rynek wewnętrzny • nowoczesny i konkurencyjny przemysł spożywczy • rosnący eksport artykułów żywnościowych • wysoka jakość i różnorodność biologiczna środowiska naturalnego • duże bezpieczeństwo żywnościowe • zróżnicowana oferta produktowej • wykorzystanie w optymalny sposób zróżnicowania regionalnego kraju - specjalizacja terytorialna produkcji rolniczej • rozwój powiązań kooperacyjnych pomiędzy rolnikami i innymi partnerami biznesowymi • dokonujący się rozwój infrastruktury, w tym ICT na obszarach wiejskich • duże zasoby pracy i jej relatywnie niskie koszty • wysokie walory kulturowe, przyrodnicze i turystyczne obszarów wiejskich • rozwinięty system doradztwa rolniczego • niewielkie zanieczyszczenie gleb i stosunkowo dobry stan środowiska, stanowiące o dużych możliwościach rozwoju produkcji żywności wysokiej jakości 	<ul style="list-style-type: none"> • niekorzystna struktura agrarna • nadwyżki siły roboczej w rolnictwie • niska towarowość produkcji, szczególnie większości małych gospodarstw • niska wydajność czynników produkcji • niska rentowność sektora rolnego • niskie i niedopasowane do potrzeb rynku pracy kwalifikacje mieszkańców obszarów wiejskich • przestarzałe wyposażenie techniczne większości drobnych gospodarstw rolnych • kosztowo-cenowy charakter przewag konkurencyjnych • niska innowacyjność sektora rolno-spożywczego • niewystarczający poziom organizacji rynków rolnych, słaba integracja z sektorem przetwórczym • niska rozpoznawalność produktów uczestniczących w systemach jakości żywności • brak alternatywnych kanałów zbytu dla lokalnej żywności wyprodukowanej w małych gospodarstwach • niewystarczające zasoby know-how dla rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw • mała powszechność ubezpieczeń w gospodarstwach rolnych • duży udział gleb słabych i zakwaszonych, niewielkie opady oraz krótki okres wegetacyjny • słabo rozwinięta infrastruktura techniczna i niedostateczny rozwój infrastruktury społecznej

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • stabilny wewnętrzny wzrost gospodarczy • wzrost siły nabywczej krajowych konsumentów • globalny wzrostu zapotrzebowania na żywność • wzrost popytu na produkty wysokiej jakości, wytwarzane z zachowaniem wymogów środowiskowo-klimatycznych • wykorzystanie produktów rolnych na cele nieżywnościowe, głównie związane z produkcją energii i paliw • przekształcenia strukturalne i kształtowanie się grupy gospodarstw żywotnych ekonomicznie • orientacja polityki ekonomicznej na wsparcie innowacyjności oraz transferu do gospodarki nowoczesnych technologii • realizacja zintegrowanych regionalnych i lokalnych strategii rozwoju • poprawa warunków życia i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich • rozwój infrastruktury transportowej i komunikacyjnej obszarów wiejskich • wzrost dostępności usług oraz wzrost zainteresowania obszarami wiejskimi jako miejscem zamieszkania • rosnącą świadomość ekologiczną • możliwość zachowania walorów przyrodniczych i krajobrazowych rozumianych jako dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe • promowanie zrównoważonego sposobu gospodarowania 	<ul style="list-style-type: none"> • słaba koniunktura gospodarcza u głównych partnerów handlowych Polski • rosnąca konkurencja zagraniczna na rynkach rolno-spożywczych • rosnące ryzyko utraty stabilnej bazy surowcowej w niektórych sektorach rynku rolnego • zagrożenie ubóstwem osób utrzymujących się głównie z niezarobkowych źródeł utrzymania • utrwalenie niskiej mobilności czynników produkcji • słabo rozwinięte mechanizmy transferu wiedzy i współpracy pomiędzy sektorem naukowo-badawczym a doradztwem i rolnictwem • rosnące znaczenie sieci super i hiper marketów w handlu produktami żywnościowymi • bariery prawne i fiskalne ograniczające rozwój handlu i małego przetwórstwa • negatywne skutki zmian klimatu i zagrożenie chorobami roślin i zwierząt • zagrożenia utraty różnorodności biologicznej wynikające z procesów cywilizacyjnych • zwiększenie sływu powierzchniowego i wymywania składników mineralnych oraz zmniejszenia retencji wody w glebie • utrzymanie zbyt niskich nakładów na finansowanie badań naukowych • niski poziom wiedzy i innowacyjności • zmiany sieci osadniczej związane z procesami mobilności przestrzennej i społecznej ludności

Program wieloletni IERiGŻ-PIB 2015-2019 pt. „Rolnictwo Polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje” jest kontynuacją wcześniejszych badań i analiz prowadzonych przez IERiGŻ-PIB, a równocześnie, zgodnie z przedstawioną wyżej analizą SWOT, zawiera nowe zagadnienia wyodrębnione stosownie do zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej i założeń w polityce rolnej. Sprostanie wyzwaniom, szansom i zagrożeniom dla gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich w XXI wieku wymaga podjęcia działań celem których będzie:

- 1) poprawa efektywności i produktywności gospodarstw rolniczych i przedsiębiorstw przetwórstwa rolno-spożywczego oraz innych podmiotów gospodarczych, gdyż z dotychczasowych doświadczeń wynika, że jest to podstawa budowy względnie trwałej, długookresowej przewagi konkurencyjnej;
- 2) wspieranie działalności innowacyjnej, tj. wdrażanie wszystkich kategorii innowacji (produktowych, procesowych, organizacyjnych i marketingowych);
- 3) wzrost wartości dodanej tworzonej w rolnictwie, agrobiznesie i na wsi;

- 4) stymulowanie renowacji melioracji i tworzenia nowych obiektów tego typu;
- 5) komasacja gruntów i prac scaleniowych;
- 6) kreowanie polskich marek produktów na rynkach zagranicznych oraz umacnianie zaufania do nich;
- 7) usuwanie tzw. „wąskich gardeł” w dziedzinie wiejskiej infrastruktury technicznej, ale częściej niż dotychczas w formie inicjatyw ponadgminnych z wykorzystaniem formuły partnerstwa publiczno-prywatnego, w sposób bardzo ściśle skoordynowany z projektami realizowanymi w ramach polityki spójności;
- 8) realizacja programów rolno-środowiskowych, ale tylko tych, w których określi się jednoznacznie dające się zmierzyć efekty i rozliczy z nich konsekwentnie beneficjentów;
- 9) aktywizację zaplecza surowcowego oraz integracji poziomej i pionowej pomiędzy producentami rolnymi, przetwórcami, dystrybutorami, jednostkami badawczo-rozwojowymi oraz podmiotami zajmującymi się hodowlą w branży zwierzęcej i roślinnej;
- 10) wspieranie poprawy sprawności funkcjonowania łańcucha marketingowego.

1.3. Efekty realizacji poprzednich programów oraz ich ewaluacja

W latach 2005-2014 IERiGŻ-PIB realizował dwa wieloletnie programy badawcze. Były to:

- 1) w latach 2005-2010 pn. „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej”;
- 2) w latach 2011-2014 pn. „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej”.

Założone cele badawcze poprzednich programów wieloletnich zostały w pełni zrealizowane, a uzyskane wyniki pozwalały na bieżący monitoring procesów integrowania się różnych systemów gospodarczych i oceny konkurencyjności polskiej gospodarki żywnościowej. Informacje te wspomagały Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW), administrację centralną i regionalną w podejmowaniu bieżących decyzji i śledzeniu ich skutków w celu programowania i wdrażania polityk rozwoju adresowanych do gospodarki żywnościowej i regionów wiejskich. Prace programów wieloletnich mają unikatowy charakter. Są one cennym, często jedynym i kompleksowym źródłem informacji, pozwalającym na identyfikację społecznych i ekonomicznych skutków integracji polskiej wsi i rolnictwa z gospodarką UE. Pozwalają także na efektywne zarządzanie środkami strukturalnymi i wdrażanie strategii rozwoju adresowanych do rolnictwa i obszarów wiejskich.

Osiągnięte cele i wykonane zadania dotychczas realizowanych programów wieloletnich świadczą o wysokiej precyzyjności i trafności uzyskanych wyników. Skuteczność realizacji programu wieloletniego mierzona jest miernikiem w postaci liczby publikacji. Wykonanie miernika programu wieloletniego „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej” realizowanego w latach 2011-2014 odpowiadało przyjętym założeniom:

- 1) okres sprawozdawczy 01.01.2014 r. – 30.06.2014 r.;
 - a) wartość miernika planowana dla całego 2014 roku – 97,
 - b) wartość miernika planowana w okresie sprawozdawczym – 48,
 - c) wartość miernika wykonana w okresie sprawozdawczym – 48,
- 2) okres sprawozdawczy 01.01.2013 r. – 31.12.2013 r.;
 - a) wartość miernika planowana – 85,
 - b) wartość miernika wykonana – 90,
- 3) okres sprawozdawczy 01.01.2012 r. – 31.12.2012 r.;
 - a) wartość miernika planowana – 72,
 - b) wartość miernika wykonana – 76,
- 4) okres sprawozdawczy 01.01.2011 r. – 31.12.2011 r.;
 - a) wartość miernika planowana – 56,
 - b) wartość miernika wykonana – 105.

Realizowane w latach 2005-2014 programy wieloletnie były dodatkowo monitorowane poprzez takie wskaźniki jak: liczba zorganizowanych seminariów i konferencji naukowych, liczba wygłoszonych referatów na konferencjach krajowych i zagranicznych, liczba innych publikacji, a także upowszechnianie wiedzy z zakresu rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej na forach międzynarodowych. Świadczą one o dużej aktywności naukowo-badawczej pracowników IERiGŻ-PIB oraz użyteczności wyników prowadzonych badań dla administracji publicznej i środowisk naukowych i opiniotwórczych. W okresie dziesięciu lat IERiGŻ-PIB zorganizował łącznie 155 seminariów naukowych i konferencji w tym 15 konferencji o charakterze międzynarodowy. IERiGŻ-PIB, we współpracy z zagranicznymi jednostkami naukowymi współuczestniczył także w organizacji konferencji międzynarodowych poza granicami naszego kraju (m.in. w Bułgarii i na Ukrainie). W każdym z organizowanych przez IERiGŻ-PIB seminariów brało udział 40-80 uczestników, zaś konferencje międzynarodowe gromadziły forum ok. 100-130 prelegentów i słuchaczy z całej Europy zachodniej i środkowej, byłych republik Związku Radzieckiego, a także USA i Japonii. Gromadzona wiedza o procesach zachodzących w polskiej gospodarce żywnościowej, a także i gospodarkach żywnościowych nowych krajów członkowskich została wydana w licznych publikacjach IERiGŻ-PIB. Rezultatem działalności naukowo-badawczej jest ok. 400 monografii i raportów Programu wieloletniego (z tego 90 wydanych w cyklu miesięcznym) oraz 22 monografie w języku angielskim. Prace te ukazują się w nakładach od 200 do 800 egzemplarzy i są rozsyłane do

różnych odbiorców. Ponadto pracownicy IERiGŻ-PIB opublikowali ok. 900 artykułów (w tym ok. 1/4 w języku angielskim) oraz wygłosili ok. 800 referatów (w tym ok. 1/5 na konferencjach zagranicznych).

1.4. Cele Programu wieloletniego

Powszechnym staje się pogląd, że w najbliższych dekadach niezbędne będą zmiany w realizowanych strategiach rozwoju wsi i rolnictwa oraz rewizja przyjętych w nich założeń. Program wieloletni IERiGŻ-PIB 2015-2019 pt. „Rolnictwo Polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje” ma charakter horyzontalny, oparty o naukowe podstawy, z uwzględnieniem interdyscyplinarnej analizy i wykorzystaniem dostępnych metod badawczych, co pozwoli zdefiniować procesy przemian w obrębie szeroko rozumianego agrobiznesu oraz wyznaczyć korzyści i zagrożenia dalszego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Ma on także walor strategiczny ponieważ stwarza realne przesłanki dla wsparcia procesów decyzyjnych dla polityk publicznych.

Celem głównym Programu wieloletniego jest wsparcie instytucji centralnych, w tym głównie MRiRW, w monitorowaniu kluczowych uwarunkowań społeczno-gospodarczych i instytucjonalnych oraz planowaniu, negocjowaniu, analizie, ocenie i wdrażaniu polityk na rzecz rozwoju polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich oraz wzrostu konkurencyjności sektora rolno-żywnościowego w okresie do i po 2020 roku.

Wśród celów szczegółowych realizowanego Programu wieloletniego należy wymienić:

- 1) określenie megatrendów rozwojowych w gospodarce światowej;
- 2) wyznaczenie źródeł wzrostu w rolnictwie i roli sektora rolno-spożywczego w perspektywie do i po 2020 roku;
- 3) ocenę szans i zagrożeń rozwoju gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych;
- 4) wyodrębnienie mechanizmów przewyższania barier strukturalnych w rozwoju obszarów wiejskich;
- 5) zbadanie roli i efektów innowacji w gospodarce żywnościowej;
- 6) określenie roli gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych wobec wyzwań klimatycznych;
- 7) wycenę efektów zewnętrznych i dóbr wspólnych w rolnictwie;
- 8) określenie skuteczności i efektywności wykorzystania transferów finansowych i instrumentów polityki rolnej UE w procesie przemian strukturalnych, budowaniu przewag konkurencyjnych oraz poprawie warunków pracy i życia ludności wiejskiej.

Cel główny i cele szczegółowe wyznaczają strukturę realizacji Programu wieloletniego w latach 2015-2019. Program wieloletni został podzielony na siedem obszernie sformułowanych tematów, obejmujących podstawowe zagadnienia ekonomiczne i społeczne, odnoszące się do rolnictwa, gospodarki żywnościowej i regionów wiejskich w ujęciu regionalnym, krajowym, UE i globalnym. Tematy

badawcze zostały uszczegółowione przez wyodrębnienie 27 zadań badawczych. Dokonany wybór tematów badawczych Programu wieloletniego daje empiryczne podstawy dla udzielenia odpowiedzi na kluczowe dla gospodarki żywnościowej, poprawy jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywnego wykorzystania ich zasobów, potencjałów i zrównoważonego rozwoju kraju pytania.

W realizacji Programu wieloletniego uwzględniony i wykorzystany zostanie istniejący już dorobek i wiedza innych ośrodków i instytucji naukowych, dotychczasowy dorobek badawczy IERiGŻ-PIB wypracowany m.in. w tym trakcie realizowanego w latach 2005-2010 Programu wieloletniego „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej” oraz realizowanego w latach 2011-2014 Programu wieloletniego „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej” oraz diagnozy zawarte w unijnych i krajowych dokumentach strategicznych i programowych.

1.5. Zgodność Programu wieloletniego ze strategiami

Przedstawiony w Programie wieloletnim obszar badawczy obejmuje zagadnienia szczególnie ważne dla realizacji celów strategicznych realizowanych przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Tematy i zadania Programu Wieloletniego są spójne i bezpośrednio powiązane z celem głównym i celami szczegółowymi „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 oraz PROW 2014-2020. Tym samym Program wieloletni stanowi istotne przesłanki przy konstruowaniu zasad społeczno-ekonomicznej restrukturyzacji wsi i rolnictwa oraz określania warunków ich rozwoju w Polsce i krajach UE-28. Tematyka Programu wieloletniego mieści się w trzech głównych obszarach tematycznych – rolnictwo, rozwój wsi, rynki rolne – znajdujących się w gestii Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wyniki Programu wieloletniego będą wspomagały MRiRW w pracach mających na celu programowanie i realizowanie polityki rozwoju rolnictwa, gospodarki żywnościowej i regionów wiejskich. Wyniki badań odnoszące się do WPR, a także innych polityk jak m.in. spójności, handlowej, społecznej i środowiskowej będą wykorzystane przy formułowaniu rekomendacji na rzecz zmian tych polityk i ich konkretnych instrumentów. Wyniki badań Programu wieloletniego będą mogły również zostać wykorzystane w ekspertyzach przygotowywanych dla Kancelarii Prezydenta i Premiera, Sejmu i Senatu, MRiRW, a także innych instytucji i agend rządowych. Pracownicy naukowcy IERiGŻ-PIB jako eksperci zewnętrzni będą mogli wspierać administrację publiczną w negocjacjach dotyczących zmian polityki krajowej i międzynarodowej odnoszących się do gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich.

Cele Programu wieloletniego są w pełni zgodne z celami strategicznymi zawartymi w programach UE oraz innymi strategiami rozwoju przyjętymi przez polski Rząd. Wśród polityk unijnych należy przede wszystkim wymienić obszar tematyczny

WPR, polityki spójności, polityki społecznej i polityki środowiskowej, w tym przede wszystkim cele „Strategii Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”, cele programu „Horyzont 2020” – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji oraz cele WPR. Spośród strategii krajowych, z którymi zgodny jest Program wieloletni IERiGŻ-PIB 2015-2019, należy wymienić przede wszystkim: „Długookresową Strategię Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”, „Strategię Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo”, „Krajową strategię rozwoju regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie”, „Koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju 2030”, „Strategię zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” czy „Krajowy Program Badań”. Zakres tematyczny Programu wieloletniego zgodny jest także z głównymi potrzebami rozwojowymi kraju i strategicznymi obszarami interwencji zdefiniowanymi w dokumencie „Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowa Partnerstwa”. Zakres zgodności dotyczy przede wszystkim odniesienia Programu wieloletniego do zasad zrównoważonego rozwoju, poprawy innowacyjności i konkurencyjności gospodarki czy zwiększania nakładów i efektów działania sfery badawczo-rozwojowej.

Przy przygotowaniu niniejszego Programu wieloletniego oraz w trakcie jego realizacji będą brane pod uwagę dokumenty programowe i wdrożeniowe, których pełen wykaz został zamieszczony w załączniku nr 2.

Program wieloletni IERiGŻ-PIB 2015-2019 pt. „Rolnictwo Polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje” jest spójny i komplementarny z założeniami strategicznymi działań z zakresu budowy Gospodarki Opartej na Wiedzy (GOW). Strategia budowy przewagi konkurencyjnej UE w oparciu o GOW przedstawiona w Strategii Lizbońskiej z 2000 roku, zweryfikowanej Strategii Lizbońskiej z 2005 roku kontynuowana jest w „Strategii Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”. Jej elementem są trzy wzajemnie ze sobą powiązane priorytety:

- 1) rozwój inteligentny - rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- 2) rozwój zrównoważony - wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- 3) rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu - wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Aby zbudować zrównoważoną przyszłość i sprostać wyzwaniom globalizacji kraje UE, w tym także Polska, muszą wyjść poza horyzont celów krótkoterminowych powracając na ścieżkę długofalowego i zrównoważonego rozwoju. Program wieloletni stwarza szansę spojrzenia na problematykę polskiej i europejskiej gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich z perspektywy średnio i długookresowego rozwoju. Zgodnie z założeniami strategii „Europa 2020” realizacja nadrzędnych celów ekonomicznych wiąże się m.in. z modernizacją europejskiego modelu społecznego, deregulacją i liberalizacją rynku pracy i usług, wzrostem inwestycji w kapitał ludzki

oraz wydatków na badania i rozwój (B+R). Finansowanie Wieloletniego programu wpisuje się w strategiczny nurt zwiększania wydatków na B+R do poziomu 3% PKB. Badania Programu wieloletniego, a szczególnie badania dotyczące działalności innowacyjnej, zrównoważonego rolnictwa, megatrendów w gospodarce światowej czy źródeł wzrostu gospodarczego w pełni odpowiadają założeniom tej strategii. Badania IERiGŻ - PIB dotyczące determinant aktywności innowacyjnej pozwolą wypracować długookresową strategię wzrostu i rozwoju sektora, przyczynią się do lepszego dostosowania instrumentów polityki do potrzeb wspierania innowacyjności ze środków publicznych w skali kraju i regionów, a tym samym do poprawy konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego na rynku krajowym i rynkach zagranicznych. Badania dotyczące wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Polsce pozwolą na dokonanie bilansu kosztów i korzyści wynikających z tego systemu gospodarowania, pozwolą wykazać płynące z tego systemu korzyści dla gospodarki, społeczeństwa i środowiska. Badania wpływu megatrendów w gospodarce światowej na tendencje rozwojowe rolnictwa w UE pozwolą współuczestniczyć w formułowaniu nowych strategii, uwzględniających polskie interesy narodowe, wykorzystując potencjał ekonomiczny naszego kraju, zaś badania dotyczące źródeł wzrostu gospodarczego przyczynią się do wypracowania modeli zmian efektywnościowych w gospodarce żywnościowej. Wszystkie te kwestie wpisują się szczególnie w takie priorytetowe tematy „Strategii Europa 2020” jak: „Unia innowacji”, „Europa efektywnie korzystająca z zasobów”, czy „Polityka przemysłowa w erze globalizacji”. Wychodząc poza horyzont badań krótkoterminowych Program wieloletni będzie w pełni przydatny dla formułowania długookresowej strategii rozwoju polskiego rolnictwa po roku 2020, co wpisuje się w podstawowe założenie strategii „Europa 2020”, tj. określenie wizji Europy w i po roku 2020.

Powstała w 1962 roku Wspólna Polityka Rolna (WPR) oparta jest na partnerstwie między sektorem rolnym i społeczeństwem. Głównymi jej wyzwaniem w XXI wieku są: bezpieczeństwo żywności (aby wyżywić ludzi na całym świecie, których liczba w 2050 roku może osiągnąć dziewięć miliardów, trzeba będzie podwoić wielkość produkcji żywności w skali globalnej), zmiany klimatu oraz zrównoważona gospodarka zasobami naturalnymi, dbałość o obszary wiejskie w całej UE i rozwój gospodarki na tych obszarach. W zgodzie z priorytetami „Strategii Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu” cele WPR w najbliższym okresie programowania będą realizowane poprzez działania w zakresie: poprawy konkurencyjności rolnictwa, zrównoważonego zarządzania zasobami naturalnymi oraz zrównoważonego rozwoju terytorialnego wiejskich gospodarek i społeczności w tym tworzenie i utrzymywanie miejsc pracy. Nowym rozwiązaniem jest zainicjowanie tworzenia sieci partnerstwa innowacyjnego, mającego na celu zwiększenie przepływu informacji między wszystkimi podmiotami rynku (rolnicy, przedsiębiorstwa przemysłu spożywczego) i działającymi w otoczeniu sektora rolno-spożywczego doradcami i podmiotami naukowymi oraz organizacjami pozarządowymi. Współpraca ta spowodować ma przede wszystkim zwiększenie

zakresu wdrażania osiągnięć naukowych do praktyki produkcyjnej, w tym także z zakresu zarządzania i marketingu, oraz „przeniesienie potrzeb badawczych z poziomu praktycznego do poziomu nauki”. Wzrost ekonomiczny wraz ze zrównoważonym wykorzystywaniem zasobów naturalnych oraz wprowadzaniem innowacyjnych rozwiązań do gospodarki to zasady, które przyświecają reformom WPR. Bez WPR wiele obszarów wiejskich Europy, a także i Polski, doświadczyłoby poważnego kryzysu natury ekonomicznej, społecznej i ekologicznej, dlatego pozostaje ona sferą o ogromnym znaczeniu dla wzrostu gospodarczego. Wszystkie proponowane tematy badawcze Programu wieloletniego odnoszą się wprost do obszaru będącego w centrum oddziaływania WPR. Uzyskane wyniki badań będą wspomagały MRiRW, podległe im agendy oraz instytucje centralne w programowaniu i realizacji bieżącej, średnio i długoterminowej polityki w obszarze rolnictwa i obszarów wiejskich.

Rosnące zróżnicowanie obszarów wiejskich, na te o zdywersyfikowanych funkcjach i dochodach mieszkańców oraz te o niskim poziomie wielofunkcyjności i dywersyfikacji źródeł dochodów, wpływa na spójność terytorialną kraju. Problemy rozwojowe terenów zlokalizowanych daleko od ośrodków miejskich, na których często, choć nie zawsze, dominują małe gospodarstwa rolne produkujące na własne potrzeby, są inne niż na obszarach położonych w zasięgu oddziaływania dużych miast. Określając długoterminową strategię modernizacji kraju nie można jednak tworzyć alternatywy na zasadzie solidarności z regionami słabszymi albo wspierania najbardziej dynamicznych obszarów. Spójność powinna być rozumiana nie tylko jako wyrównywanie poziomu dochodów, ale w kategoriach funkcjonalnych. Badania Programu wieloletniego odnoszą się do przeobrażeń zachodzących w układzie przestrzennym. W szczególności związek ten występuje bezpośrednio w nawiązaniu do ósmego celu strategicznego „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”, tj. „wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych” wskazującego na takie kierunki interwencji jak:

- 1) zwiększenie stopnia dyfuzji połączeń wieś – miasto w celu dynamizowania rozwoju zarówno terenów miejskich, jak też obszarów wiejskich;
- 2) zrównoważony wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego zapewniający bezpieczeństwo żywnościowe oraz stymulujący wzrost pozarolniczego zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich;
- 3) tworzenie warunków sprzyjających tworzeniu pozarolniczych miejsc pracy na wsi i zwiększaniu mobilności zawodowej na linii obszary wiejskie – miasta.

Do obszarów wiejskich odnosi się także cel 4. „Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2030” (tj. kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski). Program wieloletni poprzez zaproponowane kierunki badań, szczególnie w tematach dotyczących polaryzacji społecznej i stabilności ekonomicznej w procesach rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich,

ewolucji i perspektywy rynków rolno-spożywczych, ewolucji struktur i roli sektora rolno-spożywczego w perspektywie po roku 2020, czy zrównoważonego rozwoju odpowiadają na wyzwania wynikające z realizacji „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” i „Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2030”.

Cele Programu wieloletniego są także spójne i w pełni zgodne z celami „Strategii Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo” (ŚSRK), w której jednym z celów jest wzrost wydajności gospodarki poprzez zwiększenie konkurencyjności i modernizację sektora rolno-spożywczego. Dalsze przekształcenia tego sektora, zgodnie z zapisami strategii, będą zmierzać w kierunku podniesienia jego konkurencyjności i efektywności. Wdrażane będą działania stymulujące modernizację i poprawę innowacyjności i opłacalności produkcji rolno-spożywczej, wzmacniające funkcje środowiskowe i publiczne rolnictwa i rybactwa oraz wspierające dywersyfikację źródeł dochodów gospodarstw domowych związanych z rolnictwem lub rybactwem. Zmianom strukturalnym w rolnictwie sprzyjać będzie wspieranie tworzenia i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych wśród ludności wiejskiej, a także stymulowanie rozwoju prac badawczo-wdrożeniowych, wsparcie powstawania i funkcjonowania klastrów oraz upowszechnianie wśród producentów rolnych i rybackich informacji dotyczących nowoczesnych rozwiązań technicznych i organizacyjnych m.in. poprzez profesjonalne doradztwo. Działania strategii będą także ukierunkowane na kreowanie oraz transfer wiedzy i technologii służącej zrównoważonemu rozwojowi sektora rolno-spożywczego. Rozprzestrzenianiu procesów rozwojowych służyć będzie wsparcie kierowane na obszary wiejskie w zakresie rozbudowy i modernizacji infrastruktury, zwłaszcza komunikacyjnej, działania rewitalizacyjne oraz rozwój usług użyteczności publicznej i innych funkcji w zakresie dostarczania usług publicznych, niezbędnych do inicjowania procesów rozwojowych na poziomie lokalnym. Zgodnie z zapisami strategii zróżnicowana struktura osadnicza, społeczna i gospodarcza obszarów wiejskich w Polsce oraz różny stopień ich powiązań z miastami wymaga bardziej precyzyjnego niż dotychczas ukierunkowania interwencji polityki regionalnej, która powinna być prowadzona w sposób zintegrowany z działaniami o charakterze sektorowym. Nierównomierność tempa rozwoju i zagrożenia jakie wynikają ze wzrostu dysproporcji między regionami, grupami społecznymi czy sektorami gospodarki, wymagają od polityki gospodarczej reakcji na wyzwania w zakresie likwidacji zapóźnień oraz wspierania tworzenia nowych przewag konkurencyjnych. Obszary wiejskie obejmują także terytoria zagrożone marginalizacją, zatem w sensie funkcjonalnym, powinny być postrzegane nie tylko przez pryzmat działalności rolniczej, ale poprzez ich wielofunkcyjny rozwój. Planowane w Programie wieloletnim 2015-2019 badania wskazują na silne powiązanie jego celów w wymiarze społeczno-gospodarczym, regionalnym i przestrzennym z zadaniami mającymi oddziaływać na rozwój kraju według założeń przyjętych w ŚSRK. Badania te przyczynią się do pełniejszego opisanie obszarów problemowych,

o znaczeniu krajowym i ponadregionalnym, wymagających interwencji państwa. Dzięki wnioskowi z prowadzonych badań łatwiejsze będzie dokonywanie wyborów w zakresie ustalania strategicznych zadań państwa, czy inwestycji publicznych. Zastosowanie w badaniach zintegrowanego podejścia do obszarów wiejskich, rozpatrującego ich rozwój w kontekście polityk terytorialnych, pozwoli lepiej zrozumieć i opisać procesy prowadzące do zmian strukturalnych na tych obszarach, przyczyni się do lepszego rozpoznania procesów sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości i aktywności pozarolniczej, wzrostowi konkurencyjności gospodarstw rolnych, rozwojowi i poprawie stanu infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich, wzrostowi jakości kapitału ludzkiego oraz aktywizacji zawodowej mieszkańców wsi.

Istotne znaczenie dla wspomaganie restrukturyzacji i rozwoju obszarów wiejskich zależnych od rolnictwa oraz charakteryzujących się słabymi wskaźnikami społeczno-gospodarczymi, mają działania ukierunkowane na restrukturyzację i zwiększenie wydajności w rolnictwie. Zgodnie z zapisami polityki regionalnej do 2020 roku zawartym w „Krajowej strategii rozwoju regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie” rozwój innowacyjnego sektora rolno-spożywczego będzie się odbywał przez modernizację, wspieranie innowacyjności i efektywności produkcji, integrację pionową i poziomą sektora, uwzględniając przy tym wykorzystanie rolniczej przestrzeni produkcyjnej do zaspokojenia potrzeb żywnościowych i wymagań związanych z pozyskaniem energii ze źródeł odnawialnych, zrównoważone i wielofunkcyjne rolnictwo, nowe cele publiczne, m.in. w zakresie zmian klimatycznych (przeciwdziałanie tym zmianom i adaptacja rolnictwa). Działania te są domeną polityki rolnej, ale mają znaczący wpływ na możliwość realizacji celów określonych wobec obszarów wiejskich, nawet jeśli te zamierzenia nie dotyczą bezpośrednio rolnictwa. Zgodnie z zapisami strategii wsparcie dla procesów rozwojowych i restrukturyzacyjnych wobec obszarów wiejskich koncentrować się będzie także na: zwiększeniu możliwości zatrudnienia poprzez uaktywnienie mobilności zawodowej i przestrzennej grup mieszkańców obszarów wiejskich; zapewnieniu efektywnej infrastruktury transportowej i poprawie transportu zbiorowego dla zwiększania powiązań w relacji miasto-wieś; wspomaganie rozwoju miast powiatowych i innych miast o znaczeniu lokalnym, mających potencjał do przyciągania inwestycji poza rolnictwem bądź wykorzystujących potencjał rolniczy okolicznych obszarów wiejskich; tworzeniu instytucjonalnych warunków do zwiększenia inwestycji pozarolniczych na obszarach charakteryzujących się niską konkurencyjnością rolnictwa, a tym samym do zatrudnienia w sektorze pozarolniczym, przez wspomaganie sieci, np. doradczych, inkubatorów przedsiębiorczości, parków przemysłowych; stymulowaniu rozwoju lokalnego w wymiarach społeczno-kulturowym, gospodarczym oraz ekologiczno-przestrzennym; efektywnym wykorzystaniu w procesach rozwojowych potencjału specjalizacji terytorialnej. Analizy i oceny prowadzone w ramach Programu wieloletniego w szczególności w zakresie tematów odnoszących się do polaryzacji ekonomicznej.

poprawy efektywności, zrównoważenia i konkurencyjności gospodarki żywnościowej, zrównoważonego rozwoju przyczynią się do uzyskania szerokiej wiedzy w ww. obszarach i wspomogą realizację „Krajowej strategii rozwoju regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie”.

Obszary wiejskie pełnią wiele funkcji o zasadniczym znaczeniu dla zrównoważonego rozwoju zarówno w sferze produkcji (rolniczej i pozarolniczej), konsumpcji, jak i dostarczania dóbr publicznych. Analiza zmian społecznych, jakie zachodzą w jakości życia na polskiej wsi, zawarta w „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 wykazuje, że są one miejscem życia, pracy i wypoczynku społeczeństwa oraz znajduje się na nich zdecydowana większość form ochrony przyrody. Rozwój gospodarczy obszarów wiejskich zależy od zasobów i efektywności ich wykorzystania, a to wymaga wprowadzania zmian w sektorze rolno-spożywczym oraz w rozwoju pozarolniczej działalności gospodarczej. Aby rozwój kraju miał charakter zrównoważony sektor rolno-spożywczy i obszary wiejskie powinny zwiększać swoją konkurencyjność, zapewniać bezpieczeństwo żywnościowe oraz sprzyjać tworzeniu nowych czynników aktywizujących narastanie postępu gospodarczego (w szczególności dotyczy to tworzenia pozarolniczych miejsc pracy, działalności usługowej i działalności towarzyszącej produkcji rolnej). Kierunek rozwoju obszarów wiejskich ma również kluczowe znaczenie dla zachowania i ochrony środowiska naturalnego kraju. Ciągłe zmiany w środowisku (w szczególności zmiany klimatu i ich skutki) są nadal aktualnym wyzwaniem dla rozwoju społecznego i gospodarczego wsi. Zgodnie z zapisami omawianego dokumentu, w perspektywie 2020 roku ogólnym celem rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa będzie poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie tych zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju. W związku z powyższym realizacja strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa będzie koncentrować się na następujących celach szczegółowych:

- 1) wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich;
- 2) poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej;
- 3) bezpieczeństwo żywnościowe;
- 4) wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego;
- 5) ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich.

Koncepcja Programu wieloletniego nawiązuje wprost do wielofunkcyjności obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa. Program wpisuje się w cele szczegółowe „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 i wychodzi naprzeciw głównym jej wyzwaniom i celom szczegółowym. Tematyka ta zajmuje szczególne miejsce niemal we wszystkich zadaniach badawczych Programu wieloletniego, a w szczególności w badaniach dotyczących zmian jakościowych w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, jego konkurencyjności i innowacyjności,

rozwoju zrównoważonego, skutków zmian w strukturze społeczno-ekonomicznej wsi. Program wieloletni jest spójny ze wszystkimi wyzwaniem „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, obejmuje krótko i długoterminowe analizy wspierające podejmowanie decyzji, zarówno o charakterze globalnym, krajowym jak i regionalnym.

Program wieloletni jest także w pełni spójny z PROW 2014-2020. Badania Programu wieloletniego, szczególnie w odniesieniu do tematów dotyczących uwarunkowań poprawy efektywności, zrównoważenia i konkurencyjności polskiego rolnictwa i perspektyw rozwoju rynków rolno-spożywczych, źródeł wzrostu oraz ewolucji struktur rolno-spożywczych czy polaryzacji społecznej i stabilności w procesach rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich odnoszą się wprost do celów PROW 2014-2020, którymi są poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich. Tym samym podjęcie tematyki zawartej w Programie wieloletnim przyczyni się do pełniejszego opisanie obszarów problemowych o znaczeniu krajowym i ponadregionalnym, wymagających interwencji państwa. Dzięki prowadzonym w IERiGŻ-PIB badaniom łatwiejsze będzie dokonywanie wyborów w zakresie ustalania strategicznych zadań państwa, czy wyboru i lokalizacji inwestycji publicznych. Zastosowanie zasady holizmu w badaniach naukowych odnoszących się do obszarów wiejskich oraz odwołanie się do ich rozwój poprzez pryzmat polityki krajowej i europejskiej pozwoli lepiej zrozumieć i opisać procesy przemian strukturalnych na tych obszarach.

Podsumowując należy podkreślić, że Program wieloletni będzie miał duże znaczenie poznawcze, użytkowe i aplikacyjne dla szerokiego kręgu odbiorców instytucjonalnych i indywidualnych. Stanowił on będzie wsparcie dla realizowanej wobec rolnictwa i obszarów wiejskich polityki w bieżącej i przyszłej perspektywie budżetowej UE. Wiedza na temat zachodzących procesów ekonomicznych i społecznych wypracowana w trakcie realizacji Programu wieloletniego, użyteczna z punktu widzenia prowadzenia skutecznej i aktywnej polityki gospodarczej, przyczyni się także do lepszego zarządzania i efektywniejszego wykorzystania ograniczonych środków finansowych i zasobów. Istotnym efektem oddziaływania Programu wieloletniego będzie także wzmocnienie polityki prorozwojowej przez wsparcie sektora nauki i wiedzy, jako podstawy do innowacyjnej i nowoczesnej gospodarki oraz upowszechnianie wiedzy na temat wyzwań, szans i zagrożeń dla gospodarki żywnościowej w XXI wieku i jej transfer do tzw. „praktyki gospodarczej”.

1.6. Mierniki realizacji Programu wieloletniego

Program wieloletni ma charakter użyteczny i został tak pomyślany aby dzięki jego realizacji i na podstawie uzyskanych wyników możliwa była odpowiedź na większość pytań dotyczących przyczyn i kierunków zmian ekonomiczno-społecznych w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Wykorzystane do monitoringu realizacji Programu wieloletniego mierniki odnoszą się do celu głównego. Ich konstrukcja pozwala także mierzyć efekty realizacji celów szczegółowych. Mierniki te zostały tak dobrane, by pozwoliły ocenić dorobek poznawczy, a tym samym wartość rzeczowego wsparcia udzielanego przez IERiGŻ-PIB administracji publicznej.

Doświadczenia IERiGŻ-PIB nabyte w trakcie realizacji dwóch Programów wieloletnich tj. „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej” na lata 2005-2014 oraz „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej” na lata 2011-2014 wskazują na trafność mierników, w oparciu o które Program wieloletni IERiGŻ-PIB na lata 2015-2019 będzie monitorowany. Są to:

- 1) liczba opublikowanych recenzowanych artykułów;
- 2) liczbę opublikowanych recenzowanych monografii;
- 3) liczba referatów wygłoszonych w j. obcym na konferencjach naukowych;
- 4) liczba referatów wygłoszonych w j. polskim na konferencjach naukowych.

Miernik	Rok					
	Wartość bazowa	2015	2016	2017	2018	2019
Liczba opublikowanych recenzowanych artykułów	0	54	54	64	64	70
Liczba opublikowanych recenzowanych monografii	0	20	20	22	22	24
Liczba referatów wygłoszonych w j. obcym na konferencjach naukowych	0	20	20	24	24	28
Liczba referatów wygłoszonych w j. polskim na konferencjach naukowych	0	80	80	90	90	100

Monitoring z wykonania i osiągnięcia celów Programu wieloletniego prowadzony będzie każdego roku w odniesieniu do stopnia osiągnięcia założonych wskaźników oraz na podstawie corocznych sprawozdań z wykonania zadań Programu

wieloletniego składanych MRiRW. Wyniki merytoryczne Programu wieloletniego będą również poddane ocenie podczas publicznej debaty (w trakcie konferencji i seminariów naukowych) oraz opiniowane w recenzjach publikowanych prac. Tym samym będą one podlegały ewaluacji w zakresie stopnia osiągnięcia celu głównego Programu wieloletniego. Ponadto w ramach corocznej sprawozdawczości budżetowej z wykonania ustawy budżetowej będzie przedstawiana informacja o realizacji przyjętego miernika, tj. liczby opublikowanych recenzowanych artykułów.

Przekazywane administracji publicznej publikacje naukowe, ekspertyzy oraz wygłoszone referaty będą wspierały realizację bieżącej polityki rolnej oraz strategii odnoszących się do wsi i rolnictwa w perspektywie średnio i długoterminowej. Uwzględniając wyzwania jakie stawia przed Polską strategia rozwoju gospodarczego UE „Europa 2020”, a także coraz bardziej brana pod uwagę potrzeba realnych zmian w zakresie WPR oraz innych polityk UE, realizacja Programu wieloletniego tworzy realne podstawy do właściwego rozeznania polskich potrzeb rozwojowych i poprawy konkurencyjności w obrębie wsi i rolnictwa. Wyniki prowadzonych prac będą istotne przy ocenie skutków polityki rolnej obecnie realizowanej w Polsce, ustanawianiu naszych priorytetów w kontekście planowanych zmian w polityce rolnej UE po 2020 roku i wypracowywaniu długookresowych strategii rozwojowych dla rolnictwa i obszarów wiejskich.

1.7. Ogólne założenia systemu realizacji

Zarządzenie Programem wieloletnim

Zgodnie z podjętą przez Radę Ministrów uchwałą dotyczącą zasad realizacji przez IERiGŻ-PIB Programu wieloletniego, Instytut co roku będzie występował do MRiRW, jako dysponenta środków budżetowych wydzielonych na finansowanie ustanowionego Programu wieloletniego, z wnioskiem o uruchomienie środków na jego realizację. Wniosek składany będzie po uprzednim merytorycznym i finansowym rozliczeniu otrzymanej dotacji w roku poprzednim. Zawierał będzie on między innymi takie informacje jak: nazwa zadania, nazwa jednostki realizującej zadanie, kwota wnioskowana ogółem, uzasadnienie wniosku, kalkulacja kosztów, uzasadnienie do kalkulacji kosztów bieżących (w podziale na materiały, usługi obce, współpracę zagraniczną, inne koszty bezpośrednie, koszty pośrednie) oraz zakres rzeczowy zadań Programu wieloletniego.

Przystępując do realizacji zadań merytorycznych Programu wieloletniego, powołane zostaną zespoły robocze, wraz z kierownikami zadań, tematów oraz kierownikiem Programu wieloletniego. Kierownicy poszczególnych zespołów, w oparciu o uchwałę Rady Ministrów o ustanowieniu Programu wieloletniego określą szczegółowy zakres prac badawczych, podział kompetencji i zadań oraz procedury administracyjno-księgowe.

Monitoring organizacyjny i kontrola realizowanych prac

Nadzór organizacyjny i merytoryczny nad realizowanym Programem wieloletnim sprawować będzie Dyrektor IERiGŻ-PIB, poprzez powołanego pełnomocnika Dyrektora ds. Programu wieloletniego.

Dyrektor Instytutu powoła również kierowników tematów - celem koordynacji prac w ramach tematów badawczych oraz kierowników zadań - odpowiedzialnych bezpośrednio za merytoryczną i finansową realizację zadań badawczych. Dyrektor IERiGŻ-PIB będzie spotykał się raz na kwartał z kierownikami tematów Programu wieloletniego w celu monitorowania przebiegu prac, omówienia merytorycznych i organizacyjnych spraw związanych z realizowanym Programem wieloletnim. Cztery razy w roku odbywać będą się spotkania wszystkich kierowników zadań i tematów Programu wieloletniego z Dyrektorem IERiGŻ-PIB w celu przedyskutowania istotnych z punktu widzenia realizowanego Programu wieloletniego zagadnień, także związanych z organizowanymi przez IERiGŻ-PIB konferencjami naukowymi.

Kierownik Programu wieloletniego spotykał będzie się w miarę zaistniałych potrzeb z kierownikami tematów i zadań w celu monitorowania stanu realizacji Programu wieloletniego oraz omówienia bieżących spraw związanych z realizowanymi zadaniami badawczymi. Kierownik Programu wieloletniego przekazywać będzie na bieżąco Dyrektorowi IERiGŻ-PIB informacje o stanie realizacji Programu wieloletniego.

Kierownicy tematów i zadań badawczych organizować będą na bieżąco spotkania robocze w ramach podległych im zespołów badawczych celem omówienia metodologii badań, zakresu realizowanych prac, stanu ich zaawansowania oraz innych istotnych kwestii.

Kierownicy tematów, w miarę potrzeb zwracać będą się na piśmie do Dyrektora IERiGŻ - PIB lub kierownika Programu wieloletniego w celu uzasadniania i uzyskania zgody na wydatkowanie środków finansowych, udział w konferencjach krajowych i zagranicznych, zatrudnienie dodatkowych pracowników do realizacji zadań Programu wieloletniego, zakup usług obcych i ekspertyz zewnętrznych, podróz służbową. Tym celom służyć będą specjalnie ustalone procedury i formularze dotyczące wskazania potrzeb wraz z ich uzasadnieniem.

Dla monitoringu i oceny stanu zaawansowania prac wykorzystywany będzie także system sprawozdawczości. Obejmie on wymagania odnośnie sprawozdań z zagranicznych wyjazdów służbowych oraz dwa razy do roku z wykonania zadań i budżetu.

Monitoring i kontrola budżetu

Za prawidłowe wydatkowanie środków publicznych odpowiedzialny będzie w IERiGŻ-PIB dział finansowo-księgowy. Dyrektor Instytutu otrzymywać będzie na

bieżący z działu finansowo-księgowego informację na temat stanu wykonania budżetu Programu wieloletniego i jego poszczególnych zadań. Wszyscy kierownicy zadań otrzymają raz w miesiącu informację z działu finansowo-księgowego wykazującą stopień wykonania budżetu zadania.

Kontrola budżetu Programu wieloletniego zapewniona będzie dzięki bieżącemu nadzorowi osób odpowiedzialnych w IERiGŻ-PIB za sprawy rozliczeń finansowych. Wydatki ponoszone w ramach Programu wieloletniego podlegać będą okresowej kontroli prowadzonej przez audyt wewnętrzny, MRiRW oraz inne organy kontroli.

Sprawozdawczości i kontrola

System sprawozdawczości oparty będzie na pisemnej informacji składanej dwa razy do roku przez kierowników wszystkich zadań badawczych. Sprawozdania będą miały stały, ustanowiony w porozumieniu z MRiRW, format który obejmie takie zagadnienia jak: stan osiągnięcia założonych celów badawczych wraz z opisem pojawiających się trudności, techniczny opis wykonania zadań wraz z merytorycznym opisem uzyskanych wyników, ocena uzyskanych wyników badań wraz z przedstawieniem listy publikacji, referatów, seminariów, opisem innych osiągnięć wiążących się z realizacją zadań badawczych, informacja na temat roli partnerów zewnętrznych w realizacji zadania oraz informacja na temat wykonania miernika. Sprawozdania, po uprzedniej akceptacji przez kierowników tematów, składane będą kierownikowi Programu wieloletniego. Równoległe dział księgowości przygotowuje sprawozdanie finansowe z realizacji Programu wieloletniego. Sprawozdanie merytoryczne podlegać będzie przyjęciu przez kierownika Programu wieloletniego, a sprawozdanie księgowe przyjęciu przez Główną Księgową IERiGŻ-PIB. Oba sprawozdania łącznie (merytoryczne i księgowe) po uprzedniej akceptacji Dyrektora IERiGŻ-PIB, przekazywane będą do oceny i przyjęcia przez Ministra właściwego ds. rolnictwa.

Formy ewaluacji Programu wieloletniego

Ewaluacja ex-ante polega na ocenie założeń Programu wieloletniego i uzgodnieniach pomiędzy IERiGŻ-PIB a MRiRW. Obszar badawczy Programu wieloletniego realizowanego w latach 2015-2019 podlegał konsultacjom w instytucjach bezpośrednio korzystających z wyników badań IERiGŻ-PIB, to jest między innymi w MRiRW i podległych mu agencjach, w izbach rolniczych i organizacjach branżowych, z przedstawicielami sejmowych i senackich komisji, w krajowej izbie gospodarczej, w środowiskach naukowych i akademickich oraz był poddany dyskusji i ocenie podczas seminariów naukowych w IERiGŻ-PIB. Prace nad kształtem i zakresem badań Programu wieloletniego trwały od początku 2013 roku. Jego obecny kształt uwzględnia zgłaszane uwagi, opinie i oceny.

W trakcie realizacji Programu wieloletniego prowadzona będzie jego bieżąca ewaluacja. Polegać będzie ona na publicznej ocenie metodyki badań oraz wyników

prac badawczych podczas organizowanych w IERiGŻ-PIB seminariów naukowych. Z doświadczeń uzyskanych w trakcie realizacji poprzednich programów wieloletnich gromadzą one zwykle około 40-80 uczestników z różnych środowisk naukowych, praktyki gospodarczej, a także administracji publicznej i samorządowej. Merytoryczne wyniki prac poddawane są także publicznej ocenie przez krajowych i zagranicznych recenzentów zewnętrznych na organizowanych przez IERiGŻ-PIB konferencjach międzynarodowych, które gromadzą zwykle około 100-130 uczestników z różnych środowisk naukowych, praktyki gospodarczej, a także administracji publicznej i samorządowej. Wyniki badań publikowane w krajowych i zagranicznych czasopiśmie naukowych, materiałach konferencyjnych i monografiach, podlegają także ewaluacji poprzez system recenzji.

Seminaria, konferencje oraz recenzje monografii i artykułów wydawanych w ramach Programów wieloletnich są ważnym, obiektywnym i wiarygodnym instrumentem ewaluacji efektów programu wieloletniego. Realizowane przez IERiGŻ-PIB w latach 2005-2014 programy wieloletnie podlegały ewaluacji i kontroli pod względem celowości i zgodności z prawem gospodarowania środkami publicznymi. Działania takie podejmowały następujące instytucje: MRiRW (trzy razy), Najwyższa Izba Kontroli (dwa razy), Urząd Kontroli Skarbowej (dwa razy), audytor wewnętrzny (sześć razy). Ponadto dwa razy do roku IERiGŻ-PIB składa do MRiRW sprawozdanie merytoryczne i finansowe z realizacji Programu wieloletniego. Raz w roku przedkładana jest także Radzie Ministrów przez MRiRW informacja na temat efektów wykonywanych zadań Programu wieloletniego.

Wyniki wszystkich dotychczas przeprowadzonych kontroli i audytów wskazywały na wysoką użyteczność przeprowadzonych prac i prawidłowość wydatkowanych środków. Wysoką ocenę prowadzonych w ramach Programów wieloletnich badań potwierdziła m.in. ankieta przeprowadzona przez NIK wśród instytucji samorządowej i centralnej administracji publicznej, doradztwa rolniczego i innych ośrodków naukowych i opiniotwórczych dotycząca „znajomości Programu wieloletniego IERiGŻ-PIB i przydatności jego wyników”. Wykazała ona, że znajomość Programu wieloletniego i praktyczne wykorzystanie jego wniosków potwierdziło aż 72% ankietowanych. Wyniki badań były wykorzystywane w celach: doradztwa bezpośredniego, w szkoleniach dla rolników, kalkulacji kosztów, sporządzaniu biznesplanów, opracowywaniu analiz dotyczących sytuacji rynkowej, prognozowaniu cen i kształtowaniu polityki rolnej odnoszącej się do gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich. Wysoką użyteczność Programów wieloletnich w formułowaniu wniosków aplikacyjnych dla polityki rolnej i realizacji strategii rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich wielokrotnie podkreślali i przekazywali na piśmie krajowi i zagraniczni uczestnicy seminariów i konferencji organizowanych przez IERiGŻ-PIB.

2. Podstawowe dokumenty – perspektywa 2015 – 2019

Program wieloletni jest zgodny z celami odnoszącymi się do rolnictwa i obszarów wiejskich, zawartymi w podstawowych dokumentach strategicznych RP i UE. Badania naukowe prowadzone w ramach Programu wieloletniego nawiązują do podstawowych uwarunkowań, celów i kierunków rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym i przestrzennym. Przy przygotowaniu niniejszego Programu wieloletniego oraz w trakcie jego realizacji będą brane pod uwagę m. in. następujące dokumenty:

- 1) Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, COM(2010) 2020 wersja ostateczna, Komisja Europejska, Bruksela, 03.03.2010;
- 2) Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskiego partnerstwa innowacyjnego na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa, COM(2012) 79 wersja ostateczna, Komisja Europejska, Bruksela, 29.02.2012;
- 3) „Horyzont 2020” – program ramowy w zakresie badań naukowych i innowacji (2014-2020), COM (2011) 808 wersja ostateczna, Komisja Europejska, Bruksela 30.11.2011;
- 4) Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności, przyjęta uchwałą nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. w sprawie przyjęcia Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności (M.P. z 2013 r. poz. 121);
- 5) Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, przyjęta uchwałą nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kraju 2020 (M.P. z 2012 r. poz. 882);
- 6) Krajowa strategia rozwoju regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie, przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 13 lipca 2010 r. (M.P. z 2011 r. Nr 36, poz. 423);
- 7) Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030, przyjęta uchwałą Rady Ministrów nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie przyjęcia Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju (M.P. z 2012 r. poz. 252);
- 8) Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020, przyjęta uchwałą Rady Ministrów nr 163 z dnia 25 kwietnia 2012 r. w sprawie przyjęcia „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 (M.P. z 2012 r. poz. 839);
- 9) Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” przyjęta uchwałą Rady Ministrów nr 7 z dnia 15 stycznia 2013 r. w sprawie Strategii innowacyjności i efektywności gospodarki „Dynamiczna Polska 2020” (M.P. z 2013 r. poz. 73);
- 10) Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020 (PROW 2014-2020) zatwierdzony przez Komisję Europejską, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi:

- 11) Krajowy Program Badań, przyjęty uchwałą Rady Ministrów Nr 164/2011 z dnia 16 sierpnia 2011 r. w sprawie przyjęcia Krajowego Programu Badań;
- 12) Strategiczny plan adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030, Ministerstwo Środowiska, październik 2013;
- 13) Programowanie perspektywy finansowej 2014 - 2020 - Umowa Partnerstwa przyjęta przez Komisję Europejską, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju;
- 14) Priorytetowe Ramy Działań dla sieci Natura 2000 na Wieloletni Program Finansowania UE w latach 2014-2020, Warszawa, kwiecień 2013 r.;
- 15) Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020 przyjęty przez Komisję Europejską, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju;
- 16) Program ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej oraz Plan działań na lata 2014-2020, (Projekt), Ministerstwo Środowiska, 23 maj 2014 r.;
- 17) Polityka ekologiczna państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016 Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 maja 2009 w sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka ekologiczna państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016” (M.P. z 2009 r. Nr 34, poz. 501);
- 18) Polityka UE w dziedzinie środowiska: ogólne zasady i strategiczne wytyczne, Parlament Europejski, Dokumenty Informacyjne o Unii Europejskiej - 2014;
- 19) Zasady realizacji instrumentu „Rozwój lokalny kierowany przez społeczność w Polsce”, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa, kwiecień 2014 r.;
- 20) ustawa z dnia 25 czerwca 2009 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 116, poz. 975);
- 21) ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2014 r. poz. 849);
- 22) ustawa z dnia 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (Dz. U. z 2012 r. poz. 1164, z późn. zm.);
- 23) ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 885, z późn. zm.);
- 24) ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 1381 oraz z 2014 r. poz. 40);
- 25) ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2014 r. poz. 1649);
- 26) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1300/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1084/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 281);
- 27) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 289);

- 28) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 320);
- 29) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 470);
- 30) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1305/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 487, z późn. zm.);
- 31) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1306/2013 z dnia 17 grudnia 2013 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 352/78, (WE) nr 165/94, (WE) nr 2799/98, (WE) nr 814/2000, (WE) nr 1290/2005 i (WE) nr 485/2008 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 549, z późn. zm.);
- 32) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1307/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające przepisy dotyczące płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 637/2008 i rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 608, z późn. zm.);
- 33) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylające rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79, (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 671, z późn. zm.);
- 34) rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1309/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Dostosowania do Globalizacji (2014–2020) i uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1927/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 855);
- 35) rozporządzenie (UE) nr 1310/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające niektóre przepisy przejściowe w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz zmieniające rozporządzenie (UE)

- nr 1305/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady w zakresie środków i ich rozdziału w odniesieniu do roku 2014, a także i zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 73/2009 oraz rozporządzenia (UE) nr 1307/2013, (UE) nr 1306/2013 i (UE) nr 1308/2013 Parlamentu Europejskiego i Rady w zakresie ich stosowania w roku 2014 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 865);
- 36) rozporządzenie Rady (UE) nr 1311/2013 z dnia 2 grudnia 2013 r. określające wieloletnie ramy finansowe na lata 2014–2020 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, str. 884);
- 37) rozporządzenie Rady (UE) nr 1370/2013 z dnia 16 grudnia 2013 r. określające środki dotyczące ustalania niektórych dopłat i refundacji związanych ze wspólną organizacją rynków produktów rolnych (Dz. Urz. UE L 346 z 20.12.2013, str. 12);
- 38) dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. U. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, z późn. zm.);
- 39) dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. UE L 20 z 26.01.2010, str. 7, z późn. zm.).

3. Wykaz tematów i zadań Programu wieloletniego

3.1. WPLYW MEGATRENDÓW W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ NA TENDENCJE ROZWOJOWE ROLNICTWA UE

Wykonawcy

Zespoły pracowników Zakładów Instytutu – Ogólnej Ekonomiki, Polityki Społecznej i Regionalnej, Badań Rynkowych oraz eksperci zewnętrzni.

Cele badawcze

1. Identyfikacja megatrendów w gospodarce światowej i ich wpływu na sektor żywnościowy.
2. Ocena współczesnych czynników wzrostu gospodarczego w rolnictwie światowym.
3. Analiza doświadczeń w podnoszeniu konkurencyjności rolnictwa.
4. Rozpoznanie stopnia dostosowanie polskiego sektora rolno-spożywczego do rozwoju opartego na wiedzy.

Charakterystyka tematu

Tempo długofalowego wzrostu gospodarczego i w efekcie przeciętny poziom życia społeczeństw wskazuje na ogromne zróżnicowanie w czasie i przestrzeni. Wyjaśnienie przyczyn tych odmienności ma ogromne znaczenie nie tylko z analitycznego ale i praktycznego punktu widzenia. Wzrost gospodarczy jest jedynym sposobem na systematyczne podnoszenie poziomu życia społeczeństw. Dopóki rośnie PKB dopóty mogą rosnać dochody wszystkich członków społeczeństwa. Bez wzrostu gospodarczego jedynym mechanizmem pozwalającym bogacić się jednym jest ubożenie innych, a sama konkurencja może łatwo doprowadzić do zmniejszenia się dzielonego dochodu.

Ekonomia dotychczas nie wypracowała odpowiednich narzędzi analizy układów złożonych, uwzględniających związki między gospodarowaniem (przekształcaniem zasobów w produkty i usługi), funkcjonowaniem przyrody, życiem społecznym, wartościami społeczno-kulturowymi i religijnymi oraz mechanizmem politycznym. Zarówno neoklasyczne jak i endogeniczne modele wzrostu odwołują się w zdecydowanej większości, wyłącznie do płytkich przyczyn zróżnicowania tempa wzrostu, tj. do różnic w poziomie zatrudnienia, stopie, akumulacji różnych rodzajów kapitału oraz postępie technicznym i efektywności użycia czynników wytwórczych. Gwałtowne zmiany w gospodarce światowej związane z brakiem złożenia i ciągłości procesów społeczno-ekonomicznych, wzrostem niepewności stwarzają nową sytuację na światowych rynkach i uwidaczniają konieczność nowego podejścia do analizy polityki rozwojowej.

Niepewność i niestabilność są dzisiaj nieodłącznymi zjawiskami towarzyszącymi działalności gospodarczej. Są one generowane przez szereg czynników, ich sprzężeń, w tym również przez same działania stabilizujące, które przynosząc korzyści jednym uczestnikom rynku, mogą potęgować problemy innym. W tych warunkach umiejętność rozpoznawania oraz dostosowywania się do warunków niepewności i niestabilności staje się ważnym czynnikiem nie tylko uzyskania przewag konkurencyjnych, ale także stanowi podstawę trwałego wzrostu gospodarczego. Rozszerzenie UE o 13 kolejnych krajów stworzyło przesłanki do zburzenia z trudem utrzymywanej na rynku unijnym równowagi. Poszukiwanie nowej równowagi na rynku unijnym będzie miało istotny, trudny dzisiaj do przewidzenia, wpływ na sytuację na rynku światowym, tym bardziej, że sytuacja na tym rynku jest dynamiczna.

Strategia rozwoju polskiego rolnictwa musi poszukiwać i rozpoznawać nowe zjawiska, jakie się pojawiają i będą pojawiały się w przyszłości. Polska nie może pozostawać biernym członkiem Wspólnoty, ale musi współuczestniczyć w formułowaniu nowych strategii, które będą uwzględniały polskie interesy narodowe i wykorzystywały potencjał ekonomiczny naszego kraju. Bierne dostosowywanie się do zmieniającej się rzeczywistości musi zostać zastąpione działaniami uwzględniającymi możliwości, jakie daje dostęp do jednolitego rynku oraz globalizacja gospodarki światowej.

W warunkach zmian polegających na powszechnym stosowaniu technologii informatycznych i telekomunikacyjnych (ICTS) oraz globalizacji gospodarki światowej, źródeł przewag konkurencyjnych upatrywać należy przede wszystkim w stosowaniu szeroko rozumianych rozwiązań innowacyjnych oraz w systematycznym zdobywaniu wiedzy i zwiększaniu poziomu umiejętności wszystkich uczestników rynku i szerzej całego społeczeństwa. Rola państwa sprowadza się do stwarzania organizacyjno-finansowych ram dla jak najszerzego wykorzystania technologii informatyczno-telekomunikacyjnych oraz wzrostu dostępu do ogólnoświatowych zasobów wiedzy w warunkach dużego zakresu wolności gospodarczej. UE źródeł poprawy konkurencyjności zewnętrznej upatruje właśnie w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy (GOW), przy równoczesnym utrzymaniu tendencji wzrostowej zatrudnienia i spójności społecznej.

Analiza i ocena zmian zachodzących w otoczeniu zewnętrznym oraz przemian strukturalnych w sektorze rolno-spożywczym, a przede wszystkim trafne prognozowanie tych procesów, ułatwi funkcjonowanie podmiotów rynkowych oraz podejmowanie decyzji jednostkom administracji rządowej i samorządowej.

Opis zastosowanych metod

W realizacji tematu wykorzystane zostaną narzędzia analizy ekonomicznej oparte o teorię neoklasyczną, noekeynesowską, szkołę ekonomii neoinstytucjonalnej i teorię dobrobytu. W badaniach przewiduje się stosowanie szeregu metod, takich jak:

eksperckie analizy dokumentów strategicznych z wykorzystaniem teorii wzrostu gospodarczego, wzrostu regionalnego, geografii ekonomicznej, ekonomiki rolnictwa, metody statystyczno-ekonometryczne, modelowanie, analiza pozioma i pionowa, studia literaturowe itp. Monitoring rynków oparty będzie o informacje statystyczne GUS, Eurostatu, dane gromadzone w systemach informacji rynkowych MRiRW, Komisji Europejskiej, informacje Departamentu Rolnictwa USA oraz organizacji międzynarodowych (FAO, OECD), a także o bazy danych IERiGŻ-PIB. W analizie tych informacji wykorzystane będą metody analiz statystycznych (trendów, zmienności zjawisk, metody skupień), mierniki przewag komparatywnych itp.

Wyniki przeprowadzonych badań pozwolą na lepsze zrozumienie długofalowych efektów prowadzonych na świecie polityk rolnych. Końcowy raport prac będzie stanowić wsparcie dla decydentów odnośnie instrumentów implementowanych przez instytucje unijne i krajowe na rzecz rozwoju wsi i obszarów wiejskich. Wyniki przeprowadzonych analiz mogą służyć jako dokumentacje argumentów za lub przeciw wprowadzaniu wybranych instrumentów polityki rolnej w trakcie negocjacji nad kształtem wspólnej polityki rolnej po roku 2020.

Tytuły zadań

1. Zmiany jakościowe w gospodarce światowej.
2. Gospodarka oparta na wiedzy – wyzwania i dostosowanie polskiego sektora rolno-spożywczego.

Harmonogram realizacji zadań

Zadanie 1 – Zmiany jakościowe w gospodarce światowej

Celem zadania jest identyfikacja i ocena współczesnych czynników wzrostu gospodarczego. Podjęta będzie próba odpowiedzi na pytanie dlaczego w jednych krajach polityka gospodarcza przynosi efekty, a w innych często posiadających lepsze warunki startu zastosowanie podobnych instrumentów kończy się niepowodzeniem. Analizie poddana zostanie wzajemna interakcja wzrostu gospodarczego i roli rolnictwa we współczesnych gospodarkach. Pogłębienie znajomości strategii rozwojowych sektora rolno-spożywczego na świecie służyć będzie analizie skutków społecznych i ekonomicznych oraz ich implementacji w warunkach polskich.

Realizacja zadania zbieżna jest w szczególności z realizacją celu 4 „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 tj. wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego. W szczególności priorytetem jest cel 4.3. Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i skali globalnej, a także ze „Strategią Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”.

W kolejnych latach celem badania będzie:

- 2015 r. – przegląd i konkretyzacja treści podstawowych kategorii, zależności, dotychczasowych wyników badań empirycznych i teoretycznych dotyczących czynników wzrostu gospodarczego;
- 2016 r. – analiza ekonomicznych, społecznych, demograficznych i instytucjonalnych czynników wzrostu gospodarczego w rolnictwie;
- 2017 r. – analiza instrumentów polityki gospodarczej w wybranych krajach sukcesu i stagnacji;
- 2018 r. – analiza możliwości adaptacji doświadczeń światowych do warunków polskich;
- 2019 r. – uogólnienie wyników i sformułowanie rekomendacji dla doskonalenia polityki gospodarczej i społecznej.

Zadanie 2 – Gospodarka oparta na wiedzy – wyzwania i dostosowanie polskiego sektora rolno-spożywczego

Celem zadania będzie zbadanie stopnia dostosowania polskich instytucji rządowych i pozarządowych oraz uczestników sektora rolno-spożywczego do funkcjonowania gospodarki w oparciu o wiedzę. Oceny te prowadzone są przez szereg organizacji światowych, a zwłaszcza Światowe Forum Ekonomiczne, Międzynarodowy Instytut Rozwoju Zarządzania w Lozannie, Heritage Foundation. Rankingi konkurencyjności dotyczące rozwoju gospodarek opartych na wiedzy prowadzone są przez Bank Światowy i Komisję Europejską. Prowadzone są również systematyczne oceny (przez International Data Group) poziomu rozwoju społeczeństwa informacyjnego (Information Society Index, ISI). Wskaźniki rozwoju gospodarki opartej na wiedzy (w tym dotyczące sektora rolno-spożywczego) publikowane są przez polskie źródła statystyczne. Zadanie wpisuje się w realizację strategii „Europa 2020” w zakresie inteligentnego rozwoju głównie poprzez poprawę efektywności gospodarowania zasobami oraz konkurencyjności przy użyciu wiedzy technicznej i innowacji, wspieranie korzystania z teleinformatyki, inwestycje w szkolenia, inicjatywy na rzecz społecznych innowacji w obszarach wiejskich i poprawę absorpcji badań naukowych.

Realizacja zadania w sposób najbardziej bezpośredni dotyczy priorytetu pierwszego „rozwój inteligentny – rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji” zawartego w „Strategii Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”. Badania realizowane w tym zadaniu w sposób bezpośredni wpisują się także w cel szczegółowy 4. „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, tj. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego” w obszarze odnoszącym się do priorytetu 4.2. „Kreowanie oraz transfer wiedzy i technologii służącej zrównoważonemu rozwojowi sektora rolno-spożywczego”.

W kolejnych latach celem badania będą:

- 2015 r. – określenie czynników konkurencyjności w rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. Rola i znaczenie uczestników rynku, państwa i instytucji pozarządowych w budowaniu przewag konkurencyjnych w rozwoju GOW;
- 2016 r. – określenie roli nauki w poprawie konkurencyjności sektora rolno-spożywczego – Europejskie Partnerstwo Innowacyjne na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa (EIP-AGRI), program „Horyzont 2020”;
- 2017 r. – analiza i ocena propozycji rozwiązań wspólnej polityki rolnej po 2013 roku i jej wpływu na rozwój GOW. Instrumenty wspomagania rozwoju GOW – rozwiązania prawne i finansowe;
- 2018 r. – budowanie społeczeństwa informacyjnego – ocena stanu wyjściowego, system wsparcia, rezultaty. Zarządzanie wiedzą w jednostkach uczestniczących w rynku rolno-spożywczym;
- 2019 r. – ocena stopnia dostosowania polskiego sektora rolno-spożywczego do rozwoju GOW – rankingi światowe, unijne, statystyka polska oraz dane instytucji rządowych i pozarządowych. Ocena skuteczności realizacji polityki wsparcia ze środków unijnych i krajowych.

Przydatność i sposób wykorzystania wyników przez MRiRW i inne agendy rządowe

W ramach realizacji zadania MRiRW i inne agendy rządowe uzyskują przede wszystkim informacje dotyczące znaczenia i roli czynników konkurencyjności opartych na wykorzystaniu wiedzy w kształtowaniu konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, a także wynikających z bieżącego monitorowania wiedzy dotyczącej pozycji Polski w świecie w rankingach konkurencyjności w zakresie rozwoju gospodarki opartej na wiedzy. W ramach realizacji zadania sprecyzowane będą priorytetowe tematy naukowe, którymi zainteresowani są uczestnicy rynku rolno-spożywczego. Wybór tematów i udział podmiotów rynku w ich realizacji określone będą poprzez nawiązanie współpracy z przedstawicielami branży (głównie z organizacjami branżowymi funkcjonującymi w poszczególnych podsektorach branży rolno-spożywczej). W porozumieniu z tymi organizacjami ustalony będzie, akceptowany przez uczestników rynku, system transferu wiedzy do „praktyki gospodarczej”.

Forma przekazywania wyników

Monografie, ekspertyzy, rekomendacje i opinie dla MRiRW, Ministerstwa Finansów (MF), Sejmu i Senatu, agend rządowych, publikacje w wydawnictwach IERiGŻ-PIB oraz pismach fachowych, referaty na konferencje naukowe. Ponadto wyniki będą systematycznie prezentowane na konferencjach i seminariach.

3.2. POLARYZACJA SPOŁECZNA A STABILNOŚĆ EKONOMICZNA W PROCESACH ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH

Wykonawcy

Pracownicy IERiGŻ-PIB, w tym głównie Zakładu Polityki Społecznej i Regionalnej oraz eksperci zewnętrzni.

Cele badawcze

Głównym zamierzeniem opracowania tematu będzie podjęcie zagadnień pozwalających na scharakteryzowanie problemów rozwojowych obszarów wiejskich w trzech segmentach:

- 1) zdiagnozowania zakresu narastania procesów koherencji oraz określenia płaszczyzn i zasięgu nierówności społecznych w ujęciu globalnym, regionalnym i lokalnym oraz z uwzględnieniem podziału w przekroju miasto-wieś;
- 2) ewolucji rodzinnych gospodarstw rolnych pod wpływem integracji ze strukturami agrobiznesu, zmian obszarowych oraz form użytkowania gruntów, a także zróżnicowania w funkcjach posiadanych własności i wynikających stąd zmian w aktywności ekonomicznej ludności;
- 3) zgodności założeń przyjętych w strategiach wspierania procesów terytorialnej spójności społeczno-gospodarczej z endogenicznymi uwarunkowaniami uaktywnienia procesów rozwoju na poziomie lokalnym i regionalnym.

Prowadzone badania oraz analizy zadaniowe będą dostarczać wiedzy z zakresu regionalnego zróżnicowania obszarów wiejskich i wynikających stąd odmienności rozwojowych. Prowadzone prace pozwolą na dokonanie diagnozy dotychczasowej skuteczności programów wspierających przemianę w obrębie wsi i rolnictwa oraz na określenie jakie instrumenty są niezbędne do zwiększenia spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej obszarów wiejskich. Tym samym dokonana zostanie analiza trafności zdiagnozowanych problemów rozwojowych obszarów wiejskich w kontekście użyteczności nowych koncepcji polityki rolnej UE oraz krajowych dokumentów strategicznych. Wyniki przeprowadzonych badań i analiz pozwolą na ocenę skuteczności dotychczas wdrażanych, w ramach różnych polityk unijnych, instrumentów wspierania rozwoju obszarów wiejskich w latach 2007-2013, a także na monitorowanie ich efektów w latach 2014-2020. Wykonane analizy umożliwią rekomendacje do tych działań z uwzględnieniem uwarunkowań gospodarczych poszczególnych regionów w uaktywnieniu procesów rozwojowych oraz w doborze dziedzin, których wsparcie przyniesie najbardziej wymierne korzyści w kolejnych okresach programowania. Przeprowadzone analizy stanowiąc będą podstawę do lepszego uwzględnienia potencjału społecznego i specyfiki uwarunkowań

gospodarczych poszczególnych regionów w uaktywnieniu procesów rozwojowych i doborze dziedzin, których wsparcie przyniesie najbardziej wymierne korzyści.

Wykonywane prace dostarczać będą, opartych na danych empirycznych, wskazówek niezbędnych przy wyznaczaniu kierunków polityki mającej na celu rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich. Przydatność prowadzonych prac dotyczyć będzie zwłaszcza doboru działań mających na celu włączenie w procesy poprawy warunków życia tej części wiejskich społeczności, która dotychczas, z różnych przyczyn, w ograniczonym stopniu w nich uczestniczyła. Wnioski z wykonanych analiz zilustrują potencjał rozwojowy obszarów wiejskich w ujęciu regionalnym, co ułatwi określenie priorytetów w polityce gospodarczej, służących poprawie konkurencyjności polskiej gospodarki żywnościowej.

Charakterystyka tematu

Obszary wiejskie w Polsce są coraz bardziej zróżnicowane pod względem cech społecznych, rozwoju ekonomicznego oraz uwarunkowań, które kształtują procesy przemian. Obok dynamicznego rozwoju obszarów wiejskich położonych w regionach o względnie zrównoważonej strukturze gospodarczej, wyodrębniają się tereny peryferyjne. Charakteryzuje je zazwyczaj monofunkcyjność ekonomiczna, relatywnie gorsza infrastruktura, nasilenie problemów demograficznych (starzenie się ludności, migracje) oraz społecznych (wysokie bezrobocie, ubóstwo). W tym kontekście istotne staje się określenie poziomu spójności społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich i określenie czynników lokalnych oddziałujących na ten proces. Prowadzone prace umożliwią także określenie czynników wspomagających utrzymanie żywotności gospodarczej wsi i zapobiegających jej marginalizacji w stosunku do aglomeracji miejskich.

Podjęmowane problemy będą powiązane przede wszystkim z realizacją celów rozwojowych zawartych w unijnych i krajowych dokumentach strategicznych, w szczególności w „Strategii Europa 2020”, „Strategii Rozwoju Kraju 2020”, „Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2030”, „Krajowej strategii rozwoju regionalnego 2010 -2020”, „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020. Zdiagnozowany zostanie stopień powiązania celów UE (zwłaszcza zawartych w „Strategii Europa 2020”) z ukierunkowaniem krajowych dokumentów strategicznych (m.in. „Strategia rozwoju kraju 2020”). Podjęmowane prace będą obejmowały również ocenę skuteczności poszczególnych instrumentów polityki rozwoju realizowanych w ramach Umowy Partnerskiej, oddziałujących na obszary wiejskie, co będzie stanowić podstawę do formułowania rekomendacji.

Wśród zmieniających się uwarunkowań oddziałujących na rozwój obszarów wiejskich szczególną rolę odgrywają przemiany agrarne. W dużym stopniu są one zdeterminowane słabnącą pozycją rolnika – producenta w łańcuchu żywnościowym. Ciągłe utrzymuje się duże zróżnicowanie przestrzenne w obrębie struktur rolniczych.

kultury rolnej oraz zaawansowania procesów dywersyfikacji funkcji gospodarstw indywidualnych. Z tego względu zasadna staje się kategoryzacja indywidualnych gospodarstw rolnych pod względem form ich uczestnictwa na rynkach rolnych. Istotna staje się również analiza przemian w obrębie sieci osiedleńczej zachodzących pod wpływem zmniejszania się liczby rolników. W powiązaniu z narastającymi lokalnie procesami urbanizacji obszarów wiejskich oraz marginalizacji produkcji rolniczej w grupie tzw. jednostek samowystarczalnych czy socjalnych podjęta zostanie tematyka związana z rolniczym wykorzystaniem ziemi (odłogowanie i ugory), a także z lokalnie i regionalnie zdiagnozowanymi potrzebami podejmowania działań na rzecz poprawy struktury rolnej (potrzeby komasacji gruntów, rozpowszechnienie planów zagospodarowania przestrzennego, odrolnienie działek).

W kontekście analizowanych przemian agrarnych i zmniejszania się liczby gospodarstw indywidualnych podjęte zostaną zagadnienia związane z aktywnością ekonomiczną członków rodzin rolniczych i pozostałych mieszkańców wsi.

Opis metod badawczych

Materiał źródłowy stanowiący podstawę prowadzonych analiz będzie oparty na wynikach badań ankietowych prowadzonych w Zakładzie Polityki Społecznej i Regionalnej oraz na innych danych statystycznych, w tym głównie Spisów Rolnych GUS. Kwantyfikacja dostępnych materiałów empirycznych służyć będzie merytorycznym opracowaniom mającym na celu zarówno poszukiwanie prawidłowości określających ukierunkowanie i społeczno-ekonomiczne skutki zachodzących procesów jak i wyznaczeniu utylitarnych projekcji odnoszących się do wskazywania potencjalnych obszarów problemowych i wynikających z tego tytułu zagrożeń rozwojowych. Obok wyników badań terenowych analizie poddane zostaną najważniejsze dokumenty dotyczące obecnej i projektowanej polityki rozwoju państwa (strategie, programy przyjęte w ramach Umowy Partnerstwa itp.). Tym samym wykonywane prace będą dokumentować efekty dotychczas prowadzonej polityki rolnej, a także pozwolą na przewidywanie efektów nowo wprowadzanych instrumentów polityki rolnej i wiejskiej.

Tytuły zadań

1. Kształtowanie spójności społeczno- gospodarczej na poziomie lokalnym i regionalnym.
2. Mechanizmy przezwycięzania barier strukturalnych w rozwoju rodzinnych gospodarstw rolnych i obszarów wiejskich.
3. Przemiany gospodarki wiejskiej a programowanie polityki wobec wsi i rolnictwa.

Tematyka wyodrębnionych zadań badawczych stanowić będzie przyczynę do wyznaczenia działań w projektowanych, na szczeblu unijnym i krajowym, strategiach

na rzecz spójności gospodarczej, terytorialnej i społecznej oraz do lepszej alokacji środków wsparcia stosownie do ukierunkowania rozwoju poszczególnych terenów z uwzględnieniem ich potencjału społeczno-gospodarczego i aktualnych barier spowolniających postęp cywilizacyjny.

Harmonogram wykonywania zadań

Zadanie 1 – Kształtowanie spójności społeczno- gospodarczej na poziomie lokalnym i regionalnym

Celem zadania będzie określenie poziomu spójności społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich w kontekście obszarów miejskich. Szczególnie dotyczyć to będzie wyznaczeniu obszarów nierówności społecznej w dostępie do wykształcenia, ochrony zdrowia i możliwości poprawy sytuacji bytowej. Przedstawione zostaną zagadnienia związane z rolą instytucji w kształtowaniu spójności lokalnej i zaawansowaniem procesów budowania kapitału społecznego jako strategii rozwiązywania problemów społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich.

Ponadto w ramach realizacji zadania analizie poddane zostaną efekty procesów dywersyfikacji źródeł utrzymania ludności wiejskiej na tle przemian w infrastrukturze technicznej i społeczno-ekonomicznej wsi, a także w odniesieniu do funkcji jakie spełniają względem siebie tereny wiejskie i miasta. W przeprowadzonych badaniach scharakteryzowane będą społeczne i ekonomiczne konsekwencje regionalnego zróżnicowania stopnia zurbanizowania terenów wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań w rozwoju terenów peryferyjnych.

W prowadzonych pracach znajdzie się nawiązanie do opracowanych na lata 2014-2020 „Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla Spójności”, które określają sposoby przełożenia i powiązania wytycznych polityki spójności UE, założeń „Strategii Europa 2020” w zakresie wspierania gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną, oraz Agendy Terytorialnej UE 2020, jak również „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: regiony, miasta, obszary wiejskie 2010-2020” (KSRR) oraz „Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030” (KPZK 2030), które stanowią podstawę wykorzystania podejścia terytorialnego w realizacji polityki publicznej na poziomie kraju, regionu i w wymiarze lokalnym.

W kolejnych latach celem badania będą:

- 2015 r. – wieloaspektowe ujęcie problemu spójności obszarów wiejskich na poziomie lokalnym i regionalnym w dotychczas realizowanych i planowanych strategiach rozwojowych;
- 2016 r. – ocena poziomu spójności terytorialnej pod względem infrastruktury technicznej i społecznej na obszarach wiejskich w kontekście aglomeracji miejskich;

- 2017 r. – ocena poziomu spójności demograficznej i społeczno-gospodarczej obszarów wiejskich w porównaniu z miastami;
- 2018 r. – rola instytucji w kształtowaniu spójności obszarów wiejskich na poziomie lokalnym i regionalnym – ujęcie wieloaspektowe;
- 2019 r. – wyznaczenie trendów w lokalnym i regionalnym rozwoju wiejskiej przestrzeni w ujęciu wieloletnim.

Zadanie 2 – Mechanizmy przewyższania barier strukturalnych w rozwoju rodzinnych gospodarstw rolnych i obszarów wiejskich

Głównym celem realizacji zadania będzie rozpoznanie uwarunkowań wyznaczających miejsce rolnictwa w coraz bardziej niezrównoważonym łańcuchu żywnościowym. Osłabienie pozycji producentów rolnych w tym systemie oddziałuje na przemiany strukturalne w obrębie indywidualnego rolnictwa i przyczynia się do narastania nierówności ograniczających możliwości rozwojowe wielu jednostek, co skutkuje dalszym zubożeniem ich sprawności produkcyjnej. Z tego punktu widzenia określone zostaną potrzeby i możliwości, a także przewidywane tempo poprawy struktury rolnej. Dotyczyć to będzie między innymi lepszego wykorzystania produkcyjnego ziemi poprzez scalanie gruntów i ochronę terenów rolniczych.

W tym kontekście zanalizowane zostaną również odmienności w funkcjach poszczególnych gospodarstw indywidualnych oraz wynikające stąd korzyści i ograniczenia w przyspieszeniu ewolucji szeroko rozumianej struktury agrarnej. Dokonana zostanie analiza zróżnicowania w aktywności rynkowej poszczególnych grup gospodarstw oraz zmian w zasobach pracy. Dokonana będzie ocena skuteczności i efektywności instrumentów WPR oraz innych programów interwencji publicznej z punktu widzenia możliwości poprawy pozycji gospodarstw rolnych w strukturach agrobiznesu.

Badania prowadzone w ramach zadania nawiązywać będą do strategii rozwoju wsi i rolnictwa w PROW 2014-2020 oraz „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 w zakresie wzrostu konkurencyjności rolnictwa oraz wzrostu zatrudnienia na obszarach wiejskich, oraz „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020” w zakresie analizy wykorzystania potencjałów endogenicznych terytoriów dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – kreowania wzrostu, zatrudnienia i spójności.

W kolejnych latach celem badania będą:

- 2015 r. – przeobrażenia strukturalne w użytkowaniu gruntów oraz według zmian w aktywności rynkowej gospodarstw indywidualnych;
- 2016 r. – zmiany w relacjach i znaczeniu poszczególnych czynników produkcji w wyznaczaniu aktywności rynkowej gospodarstw;
- 2017 r. – ocena zasobów pracy w układzie regionalnym i według typów gospodarstw;

- 2018 r.– rola instrumentów WPR w umacnianiu i spowalnianiu procesów rozwojowych w ujęciu regionalnym w okresie do 2013 roku i wobec zmian w unijnych i krajowych założeniach polityki rolnej;
- 2019 r. – ocena przestrzennego zróżnicowania w ukierunkowaniu i poziomie rozwoju gospodarczego pod kątem optymalnego wykorzystania lokalnych wartości dodanych.

Zadanie 3 – Przemiany gospodarki wiejskiej a programowanie polityki wobec wsi i rolnictwa

W ramach zadania prowadzona będzie ocena instrumentów wsparcia rozwoju wsi i rolnictwa w ramach Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych (EFSI), przede wszystkim w kontekście oceny realizacji założeń strategii programowania perspektywy finansowej 2014-2020 – Umowy Partnerskiej. Podjęta zostanie również próba określenia możliwości podnoszenia sprawności i efektywności państwa w tym zakresie. W ramach zadania badawczego analizie poddane zostaną poszczególne priorytety rozwojowe, tj. otoczenie sprzyjające przedsiębiorczości i innowacjom, spójność społeczna i aktywność zawodowa, infrastruktura sieciowa na rzecz wzrostu i zatrudnienia, środowisko i efektywne gospodarowanie zasobami. W tym kontekście analizowana będzie problematyka wiejskich zasobów pracy i ich ukierunkowanie na działalność ekologiczną, służby doradcze, budowanie instytucji systemu wiedzy i informacji rolniczej, co znajduje swoje odzwierciedlenie w Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020 oraz PROW 2014-2020.

Wśród podejmowanych zagadnień uwzględniona zostanie również analiza nowych koncepcji rozwoju regionalnego i lokalnego, m.in. problematyka inteligentnych specjalizacji regionalnych, obszarów funkcjonalnych, rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (RLKS), oraz ocena uwarunkowań ich realizacji w ramach krajowych i unijnych dokumentów strategicznych.

W prowadzonych pracach znajdzie się nawiązanie do „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” m.in. w zakresie analizy mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, jak również do „Koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju 2030” i „Krajowej strategii rozwoju regionalnego 2010-2020”: regiony, miasta, obszary wiejskie, w zakresie analizy czynników wzrostu konkurencyjności regionów i warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie.

W kolejnych latach głównym celem badań będą:

- 2015 r. – identyfikacja obszarów problemowych oraz uwarunkowań rozwoju obszarów wiejskich w kontekście spójności krajowych i unijnych dokumentów strategicznych;

- 2016 r. – ocena założeń i identyfikacja obszarów inteligentnej specjalizacji regionalnej w kontekście rozwoju wsi i rolnictwa;
- 2017 r. – ocena możliwości wykorzystania zintegrowanego podejścia terytorialnego w realizacji polityki wobec wsi i rolnictwa;
- 2018 r. – ocena realizacji założeń Umowy Partnerskiej w odniesieniu do zróżnicowania obszarów wiejskich w wymiarze społeczno-gospodarczym i terytorialnym;
- 2019 r. – ocena przemian strukturalnych w wiejskiej gospodarce w kontekście zintegrowanego rozwoju wsi i rolnictwa.

Przydatność i sposób wykorzystania wyników przez MRiRW i inne agendy rządowe

Wyniki pracy będą stanowić podstawę dla rozpoznania najbardziej znaczących problemów rozwoju wsi i rolnictwa w ujęciu lokalnym i regionalnym odnoszących się do spójności społeczno-gospodarczej, przemian gospodarki wiejskiej i mechanizmów przewyższania barier rozwojowych. Wyniki badań ułatwią ocenę i dobór (projektowanie) instrumentów wspierających wzrost gospodarczy i rozwój cywilizacyjny obszarów wiejskich.

Forma przekazywania wyników

Monografie, ekspertyzy, rekomendacje i opinie dla MRiRW, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju (MliR), MF, Sejmu i Senatu, agend rządowych, publikacje w wydawnictwach IERiGŻ-PIB oraz pismach fachowych, referaty na konferencje naukowe. Ponadto wyniki badan i wnioski z prowadzonych analiz będą systematycznie prezentowane na konferencjach i seminariach.

3.3. DETERMINANTY AKTYWNOŚCI INNOWACYJNEJ W SEKTORZE ROLNO-SPOŻYWCZYM

Wykonawcy

Zespół pracowników Zakładów IERiGŻ-PIB (m.in. Ekonomiki Przemysłu Spożywczego, Polityki Społecznej i Regionalnej, Badań Rynkowych) oraz eksperci zewnętrzni (m.in. uczelni wyższych, jednostek badawczo-rozwojowych, organizacji producentów żywności, związków branżowych, firm hodowlanych i innych uczestników rynku).

Cele badawcze

1. Ocena stanu innowacyjności polskiego sektora rolno-spożywczego.
2. Identyfikacji barier absorpcji i wskazanie sprzyjających i niezbędnych działań dla dyfuzji innowacji.
3. Ocena skuteczności Regionalnych Strategii Innowacji w zakresie rolnictwa, przemysłu spożywczego i obszarów wiejskich.
4. Ocena rynkowych i instytucjonalnych czynników transferu innowacji do sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich w perspektywie długoterminowej.
5. Sformułowanie praktycznych wniosków dla formułowania i wdrażania polityki państwa w zakresie dyfuzji innowacji po roku 2020.
6. Opracowanie strategii innowacyjnego rozwoju sektora rolno-spożywczego.

Charakterystyka tematu

Innowacje są niezbędnym czynnikiem rozwoju i postępu społeczno-ekonomicznego. Gospodarka aby mogła rozwijać się dynamicznie i efektywnie wymaga działań o charakterze innowacyjnym, zaś aby je wdrażano istnieje potrzeba wspierania takich prac. Innowacje mogą być determinowane poprzez rozwój nauki i techniki, będący efektem autonomicznej działalności naukowej. Oznacza to, że są czynnikiem endogenicznym wzrostu gospodarczego, wytwarzanym przez podaż. Źródłami innowacji stają się tzw. „okazje techniczne”, związane z wewnętrzną dynamiką procesów gospodarczych. Innowacje są także odpowiedzią na zapotrzebowanie rynku. Można przyjąć założenie, że producent sektora rolno-spożywczego wykazuje popyt na innowacje pod wpływem różnych bodźców rynkowych i pozarynkowych. Skłonność do innowacji ujawnia się w warunkach nieskrępowanego funkcjonowania mechanizmu rynkowego, wspomaganego i koordynowanego przez realizację ekonomicznych funkcji współczesnego państwa.

Ingerencja państwa w działalność innowacyjną powinna dotyczyć tylko tych sfer, w których mechanizm rynkowy nie wystarczy aby zapewnić jej wysoką dynamikę i efektywność. W Polsce sytuacja ta dotyczy sektora żywnościowego, który

zaliczany jest do sektorów tzw. niskiej techniki, charakteryzujących się niewielkim stopniem innowacyjności. Wynika to ze specyfiki procesów wytwórczych, rodzaju stosowanych materiałów czy technologii. Równocześnie sektor ten należy do ważniejszych obszarów gospodarki, o czym świadczą m.in. wielkość produkcji i eksportu oraz liczba zatrudnionych. Dotychczasowe przewagi kosztowo-cenowe sektora przetwórstwa żywności wyczerpują się, co może negatywnie wpływać na konkurencyjność w przyszłości. Znaczącym wyzwaniem dla Polski w nadchodzących latach staje się wypracowanie własnych zdolności innowacyjnych i uniezależnienie od przejmowania technologii i wzorców organizacyjnych z krajów bardziej zaawansowanych pod względem gospodarczym i społecznym. Między innymi z tych względów wsparcie innowacyjności i działalność innowacyjnej stało się jednym z kluczowych wyzwań krajowych i regionalnych strategii rozwoju.

Proponowany temat, oprócz walorów analitycznych i poznawczych, ma także znaczący wymiar praktyczny. Kompleksowość i komplementarność badań dotyczących innowacyjności sektora rolno-spożywczego w Polsce pozwoli uporządkować stan wiedzy na temat źródeł jego innowacyjności oraz uwarunkowań rynkowych i instytucjonalnych wpływających na ten proces. Dokonane oceny pozwolą wypracować długookresową strategię wzrostu i rozwoju sektora, przyczynią się do lepszego dostosowania instrumentów polityki do potrzeb wspierania innowacyjności ze środków publicznych w skali kraju i regionów, a tym samym do poprawy konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego na rynkach krajowych i zagranicznych. Planowane badania przyczynią się do sformułowania praktycznych wniosków dla prowadzenia polityki państwa, w szczególności dotyczących usuwania barier i dalszej dyfuzji innowacji w sektorze rolno-żywnościowym. Zastosowanie w badaniach długookresowego badania scenariuszowego umożliwi lepsze zrozumienie kluczowych czynników i procesów, wpływających na przebieg badanych zjawisk związanych z gospodarką żywnościową w Polsce i na świecie. Uzyskane wyniki będą przydatne dla sektora administracji publicznej, zwiększając zdolność do przewidywania i odpowiedzi na wyzwania przyszłości. Przyczynią się także do promowania rozwiązań innowacyjnych na obszarach wiejskich oraz do lepszej współpracy pomiędzy producentami, przetwórcami, doradcami i środowiskiem naukowym.

Zakres tematyczny wszystkich przewidzianych do realizacji zadań badawczych pozostaje w merytorycznej zgodności z celami „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 w szczególności z priorytetem 4.1. „Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego”. Zadania badawcze są także spójne z celami „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”, w szczególności w pierwszym obszarze strategicznym tj. „Konkurencyjności i innowacyjności gospodarki”. Cały temat badawczy jest spójny ze „Strategią Innowacyjności i Efektywności Gospodarki”, a w szczególności z jej celem 1. „Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki” oraz celem 2.

„Stymulowanie innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy”. Zakres tematyczny wszystkich trzech realizowanych zadań badawczych jest także spójny z celem II.3. „Zwiększenie innowacyjności gospodarki” „Strategii Rozwoju Kraju 2020”. Realizacja tematu nawiązuje również do zapisów Europejskiego Partnerstwa na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa (EIP-Agri), w szczególności w zakresie propagowania rozwiązań innowacyjnych na obszarach wiejskich, a także bezpośrednio do programu „Horyzont 2020” w odniesieniu do priorytetu 2. „Przywództwo przemysłu” oraz priorytetu 3 „Wyzwania społeczne”, w szczególności w odniesieniu do wyzwania „bezpieczeństwo żywnościowe, zrównoważone rolnictwo, badania morskie i gospodarka ekologiczna”.

Opis zastosowanych metod

Skuteczne zarządzanie i podejmowanie decyzji stało się w otaczającej nas rzeczywistości XXI wieku bardzo złożone. Mnożące się niepewności nie ułatwiają podejmowania strategicznych, długofalowych decyzji. W badaniu zostaną wykorzystane: tradycyjne narzędzia strategiczne (np. model pięciu sił, mapa grup strategicznych, SWOT)), które dość precyzyjnie porządkują dane, metody ilościowe oraz jakościowe, standardowa międzynarodowa metodologia badania innowacyjności przedstawiona w „Podręczniku Oslo” (opracowanym pod egidą OECD i Eurostatu, a dotyczącym problematyki pomiaru i interpretacji danych z zakresu nauki, techniki i innowacji), analizy ogólnodostępnych danych statystycznych, analizy dokumentów strategicznych oraz opis doświadczeń z innych krajów. Ponadto dla opracowania alternatywnych scenariuszy przyszłości zostanie zastosowane podejście foresightowe. Wykorzystanie planowania scenariuszowego zwiększy trafność przewidywań. W realizacji badania stawiane będą pytania dotyczące tego jak wygląda teraźniejszość, co stanie się w przyszłości oraz jak obecne działania mogą ukształtować przyszłość w sposób najbardziej spełniający nasze oczekiwania.

Tytuły zadań

1. Ocena innowacyjności polskiego sektora rolno-spożywczego.
2. Instytucjonalne uwarunkowania innowacji w sektorze rolno-spożywczym.
3. Regionalne strategie rozwoju innowacji w zakresie rolnictwa, przemysłu spożywczego i obszarów wiejskich.

Harmonogram wykonywania zadań

Zadanie 1 – Ocena innowacyjności polskiego sektora rolno-spożywczego

Innowacyjność polskiego przemysłu spożywczego jest dość niska, o czym świadczą m.in. niewielki (ok. 2%) udział nakładów na działalność innowacyjną w wartości sprzedaży, dominacja (ok. 65%) wydatków na zakup środków trwałych, mały udział wydatków na badanie i rozwój (ok. 2-3%) oraz niewielki (ok. 8%) udział

nowych i zmodernizowanych wyrobów w produkcji sprzedanej. Wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego jest więc jednym z najważniejszych strategicznych wyzwań długookresowej polityki państwa. Innowacyjność podmiotów gospodarczych decyduje bowiem o ich pozycji konkurencyjnej.

Celem badania jest ocena innowacyjności polskiego sektora rolno-spożywczego poprzez pryzmat rynkowych barier jej absorpcji oraz wskazanie sprzyjających i niezbędnych działań dla jej dyfuzji. Badania będą prowadzone w odniesieniu do tradycyjnych rodzajów innowacji, tj. w zakresie nowych produktów, nowych technologii, nowych systemów marketingowych i nowych systemów organizacyjnych. Wykorzystana zostanie także wiedza na temat najnowszych europejskich i światowych kierunków innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym. Badanie innowacyjności uwzględniac będzie analizę mierników charakteryzujących zarówno nakłady, jak i wyniki. W tym rozumieniu nakłady będą określały potencjał i zdolność firm do wdrażania innowacji. Analizie poddane zostaną zasoby własne podmiotów gospodarczych oraz możliwości wykorzystania krajowych i unijnych instrumentów wsparcia w tym zakresie. Wyniki pozwolą zidentyfikować i określić uzyskane efekty działalności innowacyjnej. Będą świadczyły o skuteczności podjętych przez podmioty gospodarcze i państwo działań w zakresie dyfuzji innowacji. Kompleksowa analiza nakładów i wyników pozwoli na bieżącą ocenę innowacyjności sektora oraz na ocenę możliwości jego dalszego rozwoju i poprawy konkurencyjności w perspektywie długoterminowej.

Założone do realizacji w zadaniu prace badawcze są zgodne m. in. z treścią celów i priorytetów określonych w następujących dokumentach strategicznych:

- 1) „Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 – cel 4. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”, w tym priorytet 4.1. „Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego”;
- 2) „Strategia Rozwoju Kraju 2020” – cel II.3. „Zwiększenie innowacyjności gospodarki”;
- 3) „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” – w obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki;
- 4) „Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki”.

W kolejnych latach celem badania będą:

- 2015 r. – identyfikacja czynników egzo i endogenicznego rozwoju innowacji w sektorze rolno-spożywczym;
- 2016 r. – identyfikacja barier absorpcji i wskazanie niezbędnych działań dla dyfuzji innowacji w sektorze rolno-spożywczym;
- 2017 r. – analiza bieżących i przyszłych rodzajów innowacji w sektorze rolno-spożywczym;

- 2018 r. – analiza nakładów-wyników w działalności innowacyjnej w sektorze rolno-spożywczym;
- 2019 r. – końcowa ocena innowacyjności sektora rolno-spożywczego w perspektywie długoterminowej.

Zadanie 2 – Instytucjonalne uwarunkowania transferu innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym

Celem zadania jest identyfikacja instytucjonalnych barier i czynników występujących na poszczególnych etapach transferu innowacji do sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich w odniesieniu do różnych typów innowacji. Badania będą zorientowane na analizę transferu innowacji od momentu jej powstawania, poprzez upowszechnianie, wdrażanie i funkcjonowanie. Rezultatem tej analizy będzie ocena zawodności systemu innowacyjności sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich, która pozwoli na przygotowanie instrumentów przeciwdziałających tym zawodnościom. Przeprowadzona ocena umożliwi m.in. wskazanie czy niezbędne jest wsparcie finansowe w ramach polityki unijnej tworzenia upowszechniania lub wdrażania innowacji, czy konieczne jest wsparcie rozwoju nowych form transferu innowacji związanych z tworzeniem klastrów i parków technologicznych, wykorzystaniem Europejskiego Partnerstwa na rzecz Innowacji oraz Wspólnot Wiedzy i Innowacji lub upowszechnieniem instytucji brokera ubezpieczeniowego.

Identyfikacja barier i czynników wdrażania i funkcjonowania nowych form transferu innowacji i nowych kierunków innowacyjności pozwoli określić niezbędne działania dostosowawcze w otoczeniu makroekonomicznym i instytucjonalnym do ich wdrożenia i funkcjonowania oraz zweryfikować potencjalne korzyści. W trakcie badań zostaną zidentyfikowane najbardziej efektywne rozwiązania w zakresie tworzenia, wdrażania i adaptacji innowacji w sektorze rolno-spożywczym w innych krajach UE oraz poza nią. Prowadzone badania pomogą m.in. w formułowaniu propozycji zmian legislacyjnych, reorganizacji układu instytucjonalnego, modyfikacji istniejących lub wprowadzenia nowych instrumentów finansowego wsparcia publicznego innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym i na obszarach wiejskich.

Zakres badań jest spójny z celami „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020. Rozwój systemu transferu innowacji oraz nowych kierunków innowacyjności szczególnie silnie (w odniesieniu do ww. strategii) wpisuje się w realizację celów szczegółowych: celu 3. „Bezpieczeństwo żywnościowe”, celu 4. „Wzrost konkurencyjności i produktywności sektora rolno-spożywczego” oraz celu 5. „Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich”. Ich osiągnięcie warunkowane jest optymalizacją pomocy na rzecz badań, rozwoju oraz innowacji. Realizacja badania spójna jest także z celem 1. „Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki” „Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki”.

Realizacja zadania jest także spójna z celami Europejskiego Partnerstwa Innowacji na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa (EIP-Agri), w szczególności w zakresie celu jakim jest promowanie wydajności i efektywności sektora rolnego.

W kolejnych latach celem badania będą:

- 2015 r. – analiza i ocena oddziaływania otoczenia instytucjonalnego na transfer innowacji;
- 2016 r. – identyfikacja i ocena możliwości adaptacji do warunków Polski najbardziej efektywnych systemów transferu innowacji w krajach UE i pozaeuropejskich;
- 2017 r. – scenariuszowa analiza i ocena wsparcia publicznego dla nowych form transferu innowacji w sektorze rolno-spożywczym;
- 2018 r. – strategiczne założenia dla polityki w zakresie wspierania transferu innowacji w sektorze rolno-spożywczym;
- 2019 r. – końcowa ocena rynkowych i instytucjonalnych czynników transferu innowacji do sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich w perspektywie długoterminowej.

Zadanie 3 – Regionalne strategie rozwoju innowacji w zakresie rolnictwa, przemysłu spożywczego i obszarów wiejskich

Celem polityki innowacyjnej państwa w zakresie zwiększenia innowacyjności jest stworzenie właściwego systemu, który zapewni efektywne powiązania pomiędzy nauką, techniką, administracją i rynkiem. W wyniku tych powiązań istnieje możliwość szybkiego wprowadzania innowacji zwiększających konkurencyjność rynku oraz poprawienie jakości życia społeczeństwa. Polityka innowacyjna odnosi się zarówno do podsystemu społecznego, przestrzennego jak i gospodarczego. Wszystkie te składowe mają wpływ na tworzenie innowacyjnego regionu. Zmiany polityki unijnej i krajowej w odniesieniu do rozwoju regionalnego tworzą możliwość lepszego i bardziej efektywnego wykorzystania endogenicznych potencjałów poszczególnych regionów poprzez identyfikację, a następnie wspieranie inteligentnych specjalizacji regionalnych. Daje to możliwość większego wykorzystania przewag konkurencyjnych województwa przy kreowaniu i wdrażaniu polityki regionalnej, zwłaszcza w obszarach przedsiębiorczości i innowacji.

Regionalne Strategie Innowacji to podstawowe narzędzia kształtowania polityki innowacyjnej na poziomie regionu. Określają one, na podstawie diagnozy potencjału innowacyjnego regionu, strategiczne cele polityki innowacyjnej oraz taktykę ich osiągnięcia. Wskazują ponadto sekwencję działań i zadań niezbędnych dla zdynamizowania innowacyjnego rozwoju regionu. Obecnie wszystkie polskie regiony

posiadają Regionalne Strategie Innowacji, zaś jednym z głównych wyzwań, przed jakimi stają partnerzy regionalni jest proces ich implementacji.

Przeprowadzane do tej pory oceny Regionalnych Strategii Innowacji tylko w niewielkim stopniu obejmowały problematykę sektora rolno-spożywczego oraz obszarów wiejskich. Dlatego istnieje potrzeba oceny ich skuteczności właśnie pod takim kątem, co umożliwi przedstawienie propozycji rozwiązań, które będzie można implementować w ramach kolejnej perspektywy finansowej po 2020 roku. Celem zadania jest analiza i ocena Regionalnych Strategii Innowacji w zakresie rolnictwa, przemysłu spożywczego i obszarów wiejskich w szczególności w zakresie usuwania barier dyfuzji innowacji w sektorze rolno-żywnościowym oraz przedstawienie propozycji rozwiązań w ramach perspektywy finansowej po 2020 roku.

Zakres badań jest spójny z:

- 1) celem 1. „Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich” oraz celem 4. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego” zawartymi w „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012–2020;
- 2) celem 1. „Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki” zawartym w „Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki”;
- 3) celem II.3. „Zwiększenie innowacyjności gospodarki” zawartym w „Strategii Rozwoju Kraju 2020”;
- 4) oraz z pierwszym obszarem strategicznym „Konkurencyjność i innowacyjność gospodarki” zawartym w „Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”.

W kolejnych latach celem badania będą:

- 2015 r. – analiza wybranych Regionalnych Strategii Innowacji pod kątem usuwania barier i wspierania wzrostu innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym oraz na obszarach wiejskich;
- 2016 r. – zbadanie systemów rozwoju innowacji w innych krajach i wskazanie najlepszych rozwiązań pod kątem możliwości ich wdrożenia w Polsce;
- 2017 r. – scenariuszowa analiza rozwiązań w zakresie polityki innowacyjnej wraz z oceną jej skutków. Przygotowanie propozycji dla strategii rozwoju innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym po 2020 roku;
- 2018 r. – ocena możliwości implementacji przedstawionych propozycji w Regionalnych Strategiach Innowacji, przy uwzględnieniu specyfiki regionalnej, barier wdrażania oraz potencjału rozwojowego sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich w danym regionie;

2019 r. – końcowa ocena i weryfikacja proponowanych rozwiązań dla Regionalnych Strategii Innowacji w zakresie sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich w perspektywie długoterminowej.

Przydatność i sposób wykorzystania wyników przez MRiRW i inne agendy rządowe

Wynik prac będą stanowiły podstawę do dokonywania wyborów ekonomicznych w zakresie kreowania polityki gospodarczej, w tym także polityki rolnej państwa w sektorze rolnictwa i gospodarki żywnościowej z uwzględnieniem szerokiego kontekstu wspierania wzrostu konkurencyjności poprzez poprawę innowacyjności sektora rolno-żywnościowego, dyfuzję technologii, regionalnych strategii rozwoju innowacji i instytucjonalnych uwarunkowań rozwoju innowacji. Odnoszących się do rozpoznanych potrzeb MRiRW i innych agend rządowych, administracji samorządowej, rolników i producentów żywności, uzyskane wyniki badań będą wspierać pożądane przez Polskę (określone w dokumentach strategicznych) zmiany polityk publicznych.

Forma przekazywania wyników

Publikacje w recenzowanych czasopismach krajowych i międzynarodowych, monografie w jęz. polskim i angielskim, ekspertyzy, rekomendacje i opinie dla MRiRW, MF, MliR, Ministerstwa Gospodarki (MG) oraz innych organów administracji centralnej. Ponadto wyniki będą systematycznie prezentowane na konferencjach i seminariach oraz w trakcie prac w zespołach doradczych administracji publicznej.

3.4. FINANSOWE I FISKALNE UWARUNKOWANIA POPRAWY EFEKTYWNOŚCI, ZRÓWNOWAŻENIA I KONKURENCYJNOŚCI POLSKIEGO ROLNICTWA

Wykonawcy

Zespoły pracowników Zakładu Finansów Rolnictwa i Zakładu Zastosowań Matematyki w Ekonomice Rolnictwa oraz eksperci zewnętrzni.

Cele badawcze

1. Identyfikacja uwarunkowań finansowych i fiskalnych projektowania i prowadzenia skuteczniejszej krajowej polityki rolnej pod względem efektywności ekonomicznej i zintegrowanej, międzynarodowej konkurencyjności tego sektora i całej polskiej gospodarki, polityki lepiej adresowanej, bardziej zorientowanej na mierzalne efekty, tańszej i bardziej przejrzystej.
2. Określenie interakcji między fiskalnymi i finansowymi narzędziami oddziaływania na rolnictwo a pozostałymi instrumentami polityki rolnej i gospodarczej.
3. Głębsze rozpoznanie kanałów wpływu instrumentów wsparcia budżetowego, finansowania zwrotnego oraz rynkowego i quasi-rynkowego, na funkcjonowanie i rozwój krajowego sektora rolnego i różnego typu gospodarstw rolnych.
4. Poznanie mikropodstaw, motywacji, zasad, stosowanych technik oraz mierzenia efektów i ich ewaluacji w decyzjach finansowo-inwestycyjnych producentów rolnych.
5. Analiza zmieniających się źródeł ryzyka w rolnictwie oraz sformułowanie rekomendacji poprawiających skuteczność zarządzania nim.
6. Określenie ilościowych i jakościowych skutków średniookresowego przeglądu WPR w najbliższej perspektywie budżetowej UE oraz zaproponowanie rekomendacji dla stanowiska negocjacyjnego polskiego rządu w pracach nad „budżetem rolnym” po roku 2020.

Charakterystyka tematu

Finanse publiczne w Polsce będą znajdować się pod stale rosnącą presją, tzn. deficyt fiskalny i dług publiczny będą wykazywały stałą tendencję do niekontrolowanego wzrostu w okresach spowolnienia aktywności gospodarczej, wciąż zdominowane będą przez wydatki sztywne, brakować będzie im elastyczności oraz rezerw. Problemy będzie stwarzać ponadto względna autonomizacja finansów samorządowych.

Po akcesji Polski do UE w sposób skokowy wzrosło uzależnienie krajowego rolnictwa od subsydiów. Pojawiła się też niebezpieczna tendencja, by w pierwszym rządzie za pomocą instrumentów wsparcia budżetowego rozwiązywać wszelkie pojawiające się problemy bieżące, strukturalne i rozwojowe. Zakłada się przy tym niejednokrotnie pewien automatyzm reakcji rolników na bodźce fiskalne. Tymczasem reakcja producentów rolnych na sygnały zewnętrzne jest bardzo złożona, odroczone w czasie i częstokroć inna niż wyobrażali sobie to projektanci określonego programu, przedsięwzięcia, projektu. Obok instrumentów fiskalnych rolnicy mają przecież do dyspozycji finansowanie zwrotne (pożyczki, kredyty, *leasing*) oraz czysto rynkowe (transakcje kupna-sprzedaży). Już od kilku dekad w niektórych krajach z powodzeniem stosuje się także rozwiązania rynkowe w obszarze dostarczenia przez rolnictwo dóbr publicznych i internalizowania powstających w nim efektów zewnętrznych. W Polsce natomiast problemy te próbuje się rozwiązywać głównie za pomocą subsydiów, zapominając chociażby o podatkach ekologicznych. Kwestie związane z tymi ostatnimi, ale jeszcze bardziej z podatkami tradycyjnymi oraz ubezpieczeniami społecznymi, zdrowotnymi i gospodarczymi, w polskim rolnictwie wciąż jednak czekają na rozwiązanie.

Problemy związane z przyjęciem perspektywy budżetowej UE na lata 2014-2020 pokazują przy tym jednoznacznie, że planowany średniookresowy przegląd WPR raczej nie zapowiada złagodzenia ograniczeń fiskalnych we Wspólnocie. Zmiana kursu w polityce spójności na najbliższą siedmiolatkę, w której większe znaczenie ma uzyskać wsparcie zwrotne, jest prawdopodobnie poligonem doświadczalnym wyraźniejszego odchodzenia od subsydiów bezpośrednich, powszechnych, słabo zorientowanych na efekty mierzalne także w innych politykach wspólnotowych. Na pewno należy już dziś większy wysiłek skoncentrować na uwarunkowaniach poprawy skuteczności i efektywności wykorzystania funduszy publicznych kierowanych do rolnictwa i na wieś.

Opis zastosowanych metod

Podstawę prac stanowią będzie analiza i opis statystyczny danych wtórnych dotyczących rolnictwa (Polski FADN, Europejski FADN, Eurostat, GUS, RER, OECD) oraz danych pierwotnych, które zostaną zebrane w sondażu diagnostycznym, skierowanym do polskich rolników. W badaniu zostaną wykorzystane metody analizy historycznej, analizy ekonometrycznej (metody regresji, symulacje historyczne i stochastyczne) panelu indywidualnych gospodarstw rolnych, analizy przestrzennej (regionalnej), analizy porównawczej (międzynarodowej) oraz mikroekonomicznej oceny efektywności projektów inwestycyjnych współfinansowanych ze środków UE, projekcje i predykcje, metody cybernetyczne, badanie opinii rolników. Wybór konkretnych metod analitycznych zostanie poprzedzony wnikliwymi studiami literaturowymi z zakresu finansów publicznych, wyboru publicznego, ekonomii sektora publicznego, ekonomii środowiska i zarządzania środowiskowego,

a także ekonomicznych i finansowych podstaw teorii ryzyka i ubezpieczeń. Zostanie zwrócona uwaga na kompleksowy przegląd wyników zagranicznych badań empirycznych nad podatkami, paropodatkami, ubezpieczeniami społecznymi i gospodarczymi, a także instrumentami zarządzania ryzykiem w rolnictwie.

Tytuły zadań

1. Mechanizmy i impulsy fiskalne oddziałujące na rozwój wsi i rolnictwa, finansowanie zwrotne i quasi-rynkowe instrumenty internalizacji efektów zewnętrznych w rolnictwie oraz dostarczanie dóbr publicznych.
2. Subsydia a ekonomika, finanse i dochody gospodarstw rolniczych.
3. Podatki, paropodatki, transfery i ubezpieczenia społeczne oraz gospodarcze i instrumenty zarządzania ryzykiem w kształtowaniu konkurencyjności, stabilności finansowej i bezpieczeństwa socjalnego w rolnictwie i na wsi.

Harmonogram wykonania zadań

Zadanie 1 – Mechanizmy i impulsy fiskalne oddziałujące na rozwój wsi i rolnictwa, finansowanie zwrotne i quasi-rynkowe, instrumenty internalizacji efektów zewnętrznych w rolnictwie oraz dostarczanie dóbr publicznych

Do głównych celów zadania należy określenie wariantów zmian polityki fiskalnej oraz interakcji między fiskalnymi i finansowymi narzędziami oddziaływania na rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich, a pozostałymi instrumentami polityki rolnej i gospodarczej oraz analiza kanałów wpływu instrumentów wsparcia budżetowego, finansowania zwrotnego oraz rynkowego i quasi-rynkowego na funkcjonowanie i rozwój krajowego sektora rolnego i różnego typu gospodarstw rolnych, w tym na dochody rolników i ich zdolność do podejmowania inwestycji. Należy podkreślić, iż zadanie obejmuje nie tylko analizę oddziaływania na rolnictwo, jego dochody i konkurencyjność instrumentów polityki rolnej, ale także innych elementów polityki UE, a zwłaszcza polityki spójności, oraz innych form pomocy, jak Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego czy gwarancje i poręczenia kredytowe. Dodatkowym celem zadania jest dokonanie oceny skutków średniookresowego przeglądu WPR w najbliższej perspektywie budżetowej UE oraz zaproponowanie rekomendacji dla stanowiska negocjacyjnego polskiego rządu w pracach nad „budżetem rolnym” po roku 2020 w odniesieniu do badanej w ramach zadania problematyki. Osiągnięcie celów zadania umożliwi określenie, jakie rozwiązania w zakresie polityki państwa oraz rozwój jakich instrumentów rynkowych umożliwiłyby poprawienie skuteczności i efektywności subsydiów w krajowym rolnictwie i zapewniłyby zwiększenie poziomu jego zrównoważenia. Zadanie będzie realizowane w oparciu o schemat analityczny, którego elementem będzie szacowanie mnożników fiskalnych, mechanizmu mnożnika-akceleratora, akceleratora finansowego oraz funkcji reakcji rolnictwa na

impulsy fiskalne (subsydia i podatki) oraz monitorowanie wpływu subsydiów na rolnictwo i gospodarkę narodową oraz analiza propozycji dotyczących „budżetu rolnego” po roku 2020.

Prace badawcze zaplanowane w ramach realizacji zadania są bezpośrednio powiązane z założeniami „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012-2020”. Dotyczy to m.in. celu 1. „Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”, w tym priorytetu 1.3. „Rozwój przedsiębiorczości i pozarolniczych miejsc pracy z wykorzystaniem potencjału endogenicznego obszarów wiejskich”. Ponadto zadanie koncentruje się na zagadnieniach objętych celem 4. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”, przede wszystkim w odniesieniu do priorytetów: 4.1. „Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego” i 4.3. „Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i w skali globalnej”, w tym zwłaszcza działania 4.3.1. „Wsparcie przekształceń strukturalnych w rolnictwie”. Zadanie nawiązuje również do zapisów celu 5 „Ochrona środowiska i adaptacja do zmian klimatu na obszarach wiejskich”, w zakresie priorytetów: 5.3. „Adaptacja rolnictwa i rybactwa do zmian klimatu oraz ich udział w przeciwdziałaniu tym zmianom (mitygacji)” oraz 5.5. „Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich”.

W kolejnych latach celem badania będą:

2015 r. – kompleksowa identyfikacja instrumentów polityki krajowej i UE, które bezpośrednio oddziałują na rozwój wsi i rolnictwa, oszacowanie mnożników fiskalnych i ocena skutków stosowania finansowania zwrotnego w rolnictwie. Fundusze poręczeniowe i regwarancyjne, venture i equity capital, leasing oraz innowacje finansowe jako źródła kapitału. Celem pracy będzie oszacowanie mnożników fiskalnych w Polsce, jak i państwach OECD. Drugim celem będzie zapoznanie się z różnymi instrumentami (np. fundusze poręczeniowe, venture i equity capital) i innowacjami finansowymi stanowiącymi źródłami kapitału zewnętrznego, ocena skutków wykorzystywania różnych form finansowania zwrotnego w rolnictwie i analiza możliwości stosowania ich w Polsce;

2016 r. – wycena dóbr publicznych i efektów zewnętrznych w rolnictwie oraz ocena przydatności systemu handlu uprawnieniami do emisji zanieczyszczeń jako instrumentu internalizacji efektów zewnętrznych w rolnictwie. Ocena systemu poręczeń i gwarancji kredytowych funkcjonującego w Polsce w odniesieniu do rozwoju wsi i rolnictwa. Ocena systemu handlu uprawnieniami do emisji zanieczyszczeń jest szczególnie ważna z uwagi na politykę klimatyczną UE i rosnącą konieczność uwzględnienia rolnictwa w działaniach zmierzających do zmniejszenia poziomu tych emisji. Celem pracy będzie przegląd badań nad wyceną dóbr publicznych i efektów

zewnętrznych w rolnictwie oraz ocena przydatności systemu handlu uprawnieniami do emisji zanieczyszczeń jako instrumentu internalizacji efektów zewnętrznych w tym sektorze. Podstawą do tworzenia narzędzi finansowych służących zarządzaniu dobrami publicznymi i efektami zewnętrznymi jest ich właściwa wycena, dlatego znajomość metod stosowanych w niej jest konieczna. Analiza aktualnych możliwości uzyskania przez podmioty sektora rolnego oraz samorzady terytorialne na obszarach wiejskich poręczeń i gwarancji kredytowych pozwoli określić, jaka jest dostępność i znaczenie tych instrumentów wsparcia oraz wskazać pożądane kierunki ich dalszego rozwoju;

- 2017 r. – ocena skutków przeglądu średniookresowego WPR dla finansów polskiego rolnictwa. Analiza zmian w systemie finansowego wsparcia rozwoju wsi i rolnictwa ze środków UE, które wprowadzono na lata 2014-2020. Aktualizacja szacunku mnożników fiskalnych oraz możliwości wykorzystania aukcji jako narzędzia internalizacji efektów zewnętrznych i dostarczania dóbr publicznych w rolnictwie. Celem pracy będzie aktualizacja szacunku mnożników fiskalnych oraz możliwości wykorzystania aukcji jako narzędzia internalizacji efektów zewnętrznych i dostarczania dóbr publicznych w rolnictwie. Sformułowana zostanie również ocena skutków przeglądu średniookresowego WPR dla finansów polskiego rolnictwa oraz zostaną określone rekomendacje dla polskiego stanowiska negocjacyjnego dotyczące WPR po roku 2020;
- 2018 r. – federalizm fiskalny i środowiskowy oraz regionalizacja subsydiowania rolnictwa. Kontynuowanie analizy propozycji zmian WPR po 2020 roku. Celem pracy będzie analiza możliwości regionalizacji subsydiowania polskiego rolnictwa w oparciu o koncepcję federalizmu fiskalnego i środowiskowego. Obie koncepcje dotyczą ustalenia odpowiedniego szczebla administracyjnego do realizacji zadań związanych z polityką budżetową państwa oraz środowiskowymi dobrami publicznymi. Dokonana również zostanie ocena dotychczasowych doświadczeń we wspieraniu w Polsce rozwoju wsi i rolnictwa na poziomie regionalnym. W miarę pojawiania się propozycji reformy WPR prowadzone będą analizy nowych rozwiązań, które miałyby stać się elementem tej polityki po 2020 roku pod kątem ich wpływu na rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich;
- 2019 r. – szacunek zaktualizowanych mnożników fiskalnych oraz synteza wyników badań. Analiza różnych scenariuszy skali wsparcia ze środków UE rozwoju wsi i rolnictwa. Celem będzie podsumowanie realizacji zadania i wskazanie najbardziej skutecznego i efektywnego modelu wsparcia budżetowego polskiego rolnictwa oraz rynkowych źródeł jego finansowania mających pozytywny wpływ na konkurencyjność tego sektora.

Zadanie 2 – Subsydia a ekonomika, finanse i dochody gospodarstw rolniczych

Celem głównym zadania jest określenie i monitorowanie kanałów wpływu subsydiów na ekonomiczne (m.in. dochody) i finansowe (płynność, wypłacalność, kreacja kapitału i funduszy, inwestycje) kategorie w gospodarstwach rolniczych, a więc ich przedstawienie w postaci zależności funkcyjnych. Przedmiotem oddzielnej, szczegółowej analizy będą ponadto współzależności między dopłatami bezpośrednimi, wsparciem z programów dotyczących inwestycji w gospodarstwach, dotacjami do ochrony środowiska i gospodarstw ekologicznych a kondycją ekonomiczno-finansową badanego panelu indywidualnych gospodarstw rolniczych skonstruowanego na bazie Polskiego FADN.

Zagadnienia realizowane w ramach zadania będą spójne z zamierzeniami „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020. Wyniki badań, tworząc uporządkowany zasób wiedzy, przyczynią się do realizacji celu szczegółowego 1. „Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich” ww. strategii. Ponadto, umożliwią podniesienie umiejętności osób pracujących w sektorze rolnym (kierunek interwencji 1.1.2.), a także poprawę jakości edukacji na poziomie zawodowym, szczególnie w obrębie szkolnictwa na poziomie średnim (kierunek interwencji 1.1.1.). W zakresie celu szczegółowego 2 „Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich oraz poprawa ich dostępności przestrzennej”, poprzez zintegrowany zbiór raportów, ekspertyz, materiałów z seminariów, nastąpi wsparcie budowy i rozwoju infrastruktury edukacji (kierunek interwencji 2.4.1.). (Wnioski z badania zależności między dopłatami bezpośrednimi i innymi rodzajami subsydiów unijnych i krajowych, a wskaźnikami obrazującymi kondycję ekonomiczno-finansową gospodarstw będą przydatne dla wsparcia utrzymania żywotnych ekonomicznie gospodarstw rolnych (kierunek interwencji 3.1.2.) w zakresie celu szczegółowego 3. „Bezpieczeństwo żywnościowe”. Uzyskane wyniki będą także przydatne w realizacji celu 4. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”, przede wszystkim dla wsparcia przekształceń strukturalnych w rolnictwie (kierunek interwencji 4.3.1.), poprzez m. in. oddziaływanie wpływów kanałów polityki rolnej na inwestycje w sektorze rolnym, a także dotacji w ramach PROW, ukierunkowanych na aktywizację procesów strukturalnych. Dzięki międzydziedzinowej współpracy, m. in. z Instytutem Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa Państwowym Instytutem Badawczym (IUNG PIB), Instytutem Technologiczno-Przyrodniczym (ITP), a także zagranicznej (Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies - IAMO, Wageningen University and Research Centre, Slovak University of Agriculture in Nitra) możliwe będzie aplikowanie w ramach naukowych i innowacyjnych konkursów UE „Horizont 2020”, co wesprze zwiększenie udziału ośrodków naukowo-badawczych w międzynarodowych projektach badawczych (kierunek interwencji 4.2.3.). Rekomendacje z analiz oddziaływania dotacji w ramach programów rolno-

środowiskowych, a także wsparcia dla gospodarstw ekologicznych wpłynie korzystnie na realizację badań w zakresie wzajemnego oddziaływania rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa na zmiany klimatu (kierunek interwencji 5.3.4.).

W kolejnych latach celem badania będą:

- 2015 r. – analiza *ex-post* oddziaływania subsydiów na sytuację ekonomiczną, dochodową i finanse gospodarstw rolniczych oraz określenie oddziaływania dopłat bezpośrednich na wyniki i konkurencyjność gospodarstw rolniczych;
- 2016 r. – aktualizacja analizy *ex-post* oraz badanie efektywności płatności rolno-środowiskowych i płatności dla obszarów o niekorzystnych dla rozwoju rolnictwa warunków naturalnych ONW. Analiza możliwości poprawy wykorzystania zasobów kapitału i jego optymalizacji w gospodarstwach;
- 2017 r. – kontynuacja zaktualizowanej analizy *ex-post* i ocena efektywności dotacji inwestycyjnych, restrukturyzacyjnych i modernizacyjnych. Oszacowanie skutków przeglądu śródkresowego WPR dla polskich gospodarstw. Rekomendacje dla stanowiska negocjacyjnego dotyczącego „budżetu rolno” po 2020 roku w części dotyczącej finansów;
- 2018 r. – aktualizacja analizy *ex-post* oddziaływania subsydiów na sytuację ekonomiczną, dochodową i finanse gospodarstw. Pomiar, ocena i optymalizacja pomocy publicznej udzielanej gospodarstwom rolniczym. Uzupełnianie rekomendacji dla negocjowania WPR po roku 2020 w odniesieniu do kwestii finansowych;
- 2019 r. – Podsumowanie uzyskanych wyników oddziaływania subsydiów na ekonomikę, finanse i dochody gospodarstw rolniczych w kontekście poprawy ich międzynarodowej konkurencyjności.

Zadanie 3 – Podatki, parapodatki, transfery i ubezpieczenia społeczne oraz gospodarcze i instrumenty zarządzania ryzykiem w kształtowaniu konkurencyjności, stabilności finansowej i bezpieczeństwa socjalnego w rolnictwie i na wsi

Celem głównym zadania będzie ocena rozwiązań funkcjonujących w rolnictwie w zakresie podatków, parapodatków, ubezpieczeń społecznych oraz instrumentów zarządzania ryzykiem (z uwzględnieniem nowych form organizacyjnych, np. towarzystw ubezpieczeń wzajemnych) pod kątem zwiększenia międzynarodowej konkurencyjności, stabilności finansowej i bezpieczeństwa socjalnego w rolnictwie i na wsi. W kolejnych latach analizie zostaną poddane bieżące i postulowane zmiany w zakresie opodatkowania rolnictwa, ubezpieczeń społecznych i podatków środowiskowych w kontekście ich wpływu na stan finansów publicznych, efektywność zintegrowaną oraz stabilność finansową. Efektem końcowym będzie zaprojektowanie

optymalnego systemu fiskalnego w rolnictwie. Stąd zostaną przygotowane różne warianty rozliczania dochodów producentów rolnych, w tym (wzorem innych państw UE) będzie opracowana metodologia uproszczonej rachunkowości. Pozwoli ona pogłębić analizy nad wprowadzeniem innowacyjnych instrumentów zarządzania ryzykiem bazujących na dochodach (w tym m.in. Fundusz Stabilizacji Dochodów) i przychodach. Odrębnym zagadnieniem będzie zarządzanie ryzykiem katastroficznym w rolnictwie. Przeprowadzone analizy będą zakładały dwa scenariusze reform systemu fiskalnego w rolnictwie: uwzględniające i nie uwzględniające wsparcia ze środków UE.

Planowane zadanie powiązane jest ściśle z celem 1. „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, priorytetem 1.4. „Zapobieganie i ograniczenie wykluczenia społecznego i aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich” w zakresie kontynuacji prac nad propozycją reformy Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS). Prace wykonane w ramach zadania mogą stanowić uzupełnienie badań prowadzonych przez Międzyresortowy Zespół do Spraw Reformy Systemu Ubezpieczenia Społecznego Rolników, m.in. w zakresie racjonalizacji wydatków budżetowych wspierających system KRUS. Zadanie powiązane będzie również z celami 4. i 5. w obszarze analizy ulg i zwolnień podatkowych dla gospodarstw rolnych podejmujących działania o charakterze innowacyjnym (cel 4. ww. strategii, priorytet 4.1. „Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego”), tworzących nowe formy powiązań kooperacyjnych - grupy producenckie, agroklastry (cel 4. strategii, priorytet 4.3. „Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i skali globalnej”), podejmujących działania w zakresie adaptacji rolnictwa do zmian klimatu (cel 5. strategii, priorytet 5.3. „Adaptacja rolnictwa i rybactwa do zmian klimatu oraz ich udział w przeciwdziałaniu tym zmianom (mitygacji”), czy też podejmujących alternatywne działania, np. w kierunku upraw energetycznych (cel 5. strategii, priorytet 5.5. „Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na obszarach wiejskich”).

W kolejnych latach celem badania będą:

- 2015 r. – analiza istniejących obciążeń podatkowych, paropodatkowych i ubezpieczeniowych w rolnictwie pod kątem możliwości ich optymalizacji oraz ich wpływu na stan finansów publicznych i bezpieczeństwo socjalne w rolnictwie i na wsi. Przegląd metod i sposobów prowadzenia rachunkowości w rolnictwie w krajach UE ze szczególnym uwzględnieniem metodologii wdrożenia rozwiązań uproszczonych;
- 2016 r. – opracowanie metodologii uproszczonej rachunkowości oraz różnych wariantów rozliczania dochodów w rolnictwie. Ocena tradycyjnych instrumentów zarządzania ryzykiem w rolnictwie, łącznie z towarzystwami ubezpieczeń wzajemnych. Monitoring i ewaluacja rozwiązań międzynarodowych w zakresie instrumentarium zarządzania ryzykiem

- w rolnictwie, sformułowanie rekomendacji w odniesieniu do stopnia skuteczności i możliwości racjonalizacji interwencjonizmu finansowego;
- 2017 r. – ryzyko katastroficzne i innowacje ubezpieczeniowe w rolnictwie. Ocena innowacyjnych rozwiązań ubezpieczeniowych proponowanych w ramach WPR z uwzględnieniem specyfiki polskiego rolnictwa. Rekomendacje dla polskiego sektora rolnego i ubezpieczeniowego. Wsparcie merytoryczne polskiego stanowiska negocjacyjnego nad kształtem WPR po 2020 roku w badanym obszarze;
- 2018 r. – analiza możliwości rozszerzenia systemu podatkowego o podatki środowiskowe oraz ocena wpływu tych zmian na subsydia kierowane do rolnictwa. Przegląd ulg i zwolnień w rolniczych systemach podatkowych krajów UE, między innymi z tytułu prowadzenia inwestycji prośrodowiskowych, działań o charakterze innowacyjnym w kontekście możliwości ich wdrożenia w Polsce. Bieżące uzupełnianie rekomendacji dla funkcjonowania tej części finansów rolnictwa po 2020 roku;
- 2019 r. – synteza wyników badań w zakresie kształtu systemu podatkowego, ubezpieczeń i zarządzania ryzykiem w rolnictwie pod kątem poprawy jego międzynarodowej konkurencyjności, wielofunkcyjności i zrównoważenia.

Przydatność i sposób wykorzystania wyników przez MRiRW i inne agendy rządowe

Wyniki pracy będą stanowić podstawę dla rozpoznania najbardziej znaczących problemów dotyczących podatków w rolnictwie, transferów finansowych i ubezpieczeń społecznych, instrumentów zarządzania ryzykiem oraz rynkowych instrumentów internalizacji efektów zewnętrznych w rolnictwie, co ułatwi dobór instrumentów polityki wspierających wzrost gospodarczy i kształtowanie konkurencyjności, stabilności finansowej i bezpieczeństwa socjalnego w rolnictwie i na wsi.

Forma przekazywania wyników

Wyniki będą upowszechniane w ramach corocznie organizowanych seminariów i publikowanych monografii z realizacji zadań. Będą one również prezentowane na krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych oraz w różnego rodzaju publikacjach naukowych i popularnonaukowych. Wyniki będą również służyły wsparciu MRiRW, MF, MIiR, MG, w kontaktach z Komisją Europejską (KE), Parlamentem Europejskim (PE), OECD, WTO i FAO. Uzyskane rezultaty będą także wykorzystywane dla bieżącego monitoringu i analiz polityki rozwoju wsi i rolnictwa realizowanej w oparciu o krajową i unijną politykę rolną.

3.5. DYLEMATY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ROLNICTWA W POLSCE

Wykonawcy

Pracownicy Instytutu oraz eksperci zewnętrzni (m.in. z Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowego Instytutu Badawczego, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Polskiej Akademii Nauk i inni).

Cele badawcze

1. Monitorowanie uwarunkowań i czynników zrównoważonego rozwoju polskiego rolnictwa oraz obszarów wiejskich.
2. Monitorowanie zrównoważenia polskiego rolnictwa.
3. Ustalenie bilansu kosztów i korzyści zrównoważonego rozwoju rolnictwa.
4. Określenie warunków brzegowych działania mechanizmów rynkowych w rozwoju rolnictwa.
5. Monitorowanie bezpieczeństwa żywnościowego i jego zagrożeń.

Charakterystyka tematu

Zrównoważony rozwój rolnictwa przestaje być ideą, a staje się coraz bardziej znaczącym elementem wyznaczającym kierunek strategiczny rozwoju. Rozwój ten stanowi integralny człon koncepcji zrównoważonego rozwoju wsi, gospodarki żywnościowej oraz całego systemu społeczno-gospodarczego (cywilizacyjnego) na poziomie krajów, regionów oraz planetarnym. Taki kierunek leży u podstaw polityki UE, polskiej „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, a także instytucji i organizacji międzynarodowych o zasięgu globalnym. Rozwój zrównoważony przestaje się także kojarzyć wyłącznie z kosztami i umniejszeniem dobrobytu, a coraz powszechniej postrzegany jest jako uświadomiona konieczność i jako korzyść zwiększająca dobrostan społeczności ludzkich, gospodarki i środowiska.

Ostatnie dwudziestolecie dostarczyło nowych argumentów na rzecz urzeczywistnienia idei zrównoważonego rozwoju rolnictwa oraz głównych barier takiego rozwoju. Rzeczą idzie m.in. o skutki zmian klimatycznych, jakość żywności i zagrożenia dla zdrowia, degradację środowiska przyrodniczego, ograniczoność zasobów naturalnych (zwłaszcza kopalin energetycznych), umniejszanie bioróżnorodności, ogromne marnotrawstwo żywności przy utrzymywaniu się zjawiska głodu, ale też epidemii otyłości. Coraz więcej jest przesłanek wskazujących na zmierzchu modelu industrialnego rolnictwa, zaś coraz więcej argumentów na rzecz modelu rolnictwa zrównoważonego. Przekonanie, iż jedynie model industrialny,

dzięki zwiększaniu produktywności ziemi na drodze intensyfikacji przemysłowej, może wyżywić świat traci uzasadnienie, ponieważ okazuje się, iż intensyfikacja agroekologiczna, bazująca na postępie w wykorzystaniu praw natury (agrobiologia), także może zapewnić porównywalną produktywność, a przy tym nie powoduje degradacji środowiska przyrodniczego.

Stan zrównoważenia polskiego rolnictwa nie może zadowalać, biorąc chociażby pod uwagę odsetek gruntów rolnych, na których stosowane są praktyki rolnicze przyjazne dla środowiska, ubytek gruntów rolnych, ujemny bilans substancji organicznej w glebie, nieracjonalną gospodarkę nawozami mineralnymi i środkami chemicznej ochrony roślin, niewydolność dochodową rolnictwa, niski stopień odtwarzania majątku trwałego, umniejszanie bioróżnorodności, utratę wartości kulturowych i inne. Przyczyny takiego stanu rzeczy tkwią nie tylko w rolnictwie i zaszłościach historycznych, ale także, a może nawet przede wszystkim w zjawiskach jakie mają miejsce poza rolnictwem. Można tu wskazać chociażby na zjawisko konsumpcjonizmu, wartości i postawy kreowane przez mass-media, ukierunkowanie sfery badań i rozwoju wedle modelu industrialnego.

W „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 opracowanej przez MRiRW, głównym celem jest poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów dla zrównoważonego rozwoju kraju, zaś jednym z pięciu celów szczegółowych jest bezpieczeństwo żywnościowe (cel szczegółowy 3.). Bezpieczeństwo żywnościowe jest osiągalne tylko w przypadku jednoczesnego zapewnienia bezpieczeństwa ekonomicznego, socjalnego oraz utrzymania krajowej produkcji na poziomie, który gwarantuje dostępność żywności, utrzymania dodatniego salda bilansu handlu zagranicznego i rezerw żywnościowych, a także prawidłowego funkcjonowania przetwórstwa i dystrybucji. Bezpieczeństwo żywnościowe jest przede wszystkim efektem systemowo-instytucjonalnych rozwiązań w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej. Ażeby osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe, bez dalszego niszczenia środowiska naturalnego, należy wdrażać zasady rolnictwa zrównoważonego. Rolnictwo zrównoważone oferuje żywność wyprodukowaną z zastosowaniem minimalnej ilości nawozów i środków ochrony roślin oraz ukierunkowane jest na takie wykorzystanie zasobów ziemi, które nie niszczy ich naturalnych źródeł lecz pozwala na zaspokojenie podstawowych potrzeb kolejnych generacji producentów i konsumentów. Wdrażanie modeli rolnictwa zrównoważonego, które wytwarza żywność ekologiczną, żywność wytwarzaną w oparciu o tradycyjne technologie, żywność regionalną, czyli tzw. żywność niszową, na którą jest coraz większy popyt, stanowi szansę dla Polski w uzyskaniu przewagi konkurencyjnej na światowym rynku. Zrównoważone wybory żywności, zgodne z zaleceniami Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), racjonalizacja żywienia oraz ograniczenie strat i marnotrawstwa żywności w całym systemie rolno-żywnościowym mogą przyczynić się do bardziej efektywnego gospodarowania zasobami, a tym samym do bezpieczeństwa żywnościowego.

Niezwykle ważne jest formułowanie zasad spójnej polityki w zakresie rolnictwa, środowiska, zdrowia i edukacji. Urzeczywistnienie takiej polityki przyczyniłoby się do:

- 1) zwiększenia konkurencyjności modelu rolnictwa zrównoważonego;
- 2) zwiększenia wykorzystania zasobów pracy;
- 3) poprawy stanu środowiska przyrodniczego;
- 4) zrównoważonej konsumpcji;
- 5) poprawy zdrowia ludności – zmniejszenia przedwczesnej umieralności na przewlekłe choroby niezakaźne, w tym choroby układu krążenia i nowotwory, które są obecnie dominującymi przyczynami zgonów w Polsce oraz zmniejszenia liczby osób z nadmierną masą ciała i cierpiących na otyłość;
- 6) zmniejszenia wydatków na ochronę zdrowia związanych z leczeniem przewlekłych chorób niezakaźnych;
- 7) wzrostu świadomości ekologicznej, żywieniowej i zdrowotnej polskiego społeczeństwa poprzez edukację wszystkich grup ludności, w tym przede wszystkim dzieci.

To wszystko przyczyniłoby się do zwiększenia dobrobytu ekonomicznego i poprawy poziomu życia ludności w Polsce.

Szczególne znaczenie ma internalizacja efektów zewnętrznych do procesu decyzyjnego poprzez wykorzystanie instrumentów polityki państwa, aby uzyskiwać możliwie największą zbieżność optimum prywatnego i optimum społecznego. W tym celu trzeba zidentyfikować efekty zewnętrzne oraz dokonać ich wyceny a następnie „przełożyć” je na instrumenty polityki. Kolejnym krokiem powinna być wycena tych efektów w kategoriach kosztów, jak i korzyści. Efektem końcowym tej części badania powinna być propozycja zastosowania instrumentów polityki dla internalizacji efektów zewnętrznych.

Równoległe z zagadnieniem kosztów zewnętrznych badaniem powinny być objęte dobra publiczne i dobra wspólne związane z rolnictwem. W wielu sytuacjach rolnictwo pozbawione cech zrównoważenia powoduje zmniejszenie dostępności do czystych dóbr publicznych. Procesy internalizacji efektów zewnętrznych mogą pozytywnie wpłynąć na tę sytuację, co powoduje, że proponowane instrumenty ich internalizacji powinny być tworzone z uwzględnieniem potrzeb dóbr publicznych. W tym celu konieczne jest ich scharakteryzowanie i określenie czynników ich degradacji.

W odniesieniu do zadań realizowanych w temacie będzie na bieżąco monitorowana debata i decyzje w polityce UE. Dotyczy to zwłaszcza propozycji reformy WPR po 2020 roku, jakie wkrótce zaczną się pojawiać w zakresie zrównoważonego rozwoju rolnictwa, obszarów wiejskich i sektora rolno-żywnościowego. Prowadzone prace w ramach zadań mają na celu przede wszystkim określenie pożądanego kierunku polityki po 2020 roku oraz rekomendacji co do instrumentów tej polityki. W szczególności zostanie przeprowadzona analiza

porównawcza podstawowych opcji rozwoju systemu rolno-żywnościowego: konwencjonalnego i zrównoważonego oraz ich wpływu na obszary wiejskie.

Zadania ujęte w ww. temacie stanowią w pewnym zakresie kontynuację badań prowadzonych w temacie „Konkurencyjność rolnictwa zrównoważonego” w Programie wieloletnim w latach 2011-2014. Badania w latach 2015-2019 oparte zostaną na dorobku oraz zdobytych we wcześniejszym okresie doświadczeniach. Równocześnie zostaną rozszerzone o nowe zagadnienia, w tym zwłaszcza takie jak: uwarunkowania globalne, pozakomercyjne funkcje rolnictwa (w tym zwłaszcza usługi ekosystemowe), wycena efektów zewnętrznych rolnictwa, alternatywne systemy rolno-żywnościowe, związek zrównoważenia rolnictwa z bezpieczeństwem żywnościowym oraz odniesienie do WPR i „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020.

Opis zastosowanych metod

Analiza krytyczna dotychczasowych osiągnięć w zakresie problematyki tematu na podstawie literatury krajowej i zagranicznej, przetwarzanie i analiza danych statystycznych: spisów powszechnych, badań strukturalnych GUS, innych danych statystyki publicznej (JHARS, ARiMR, GIOŚ), FADN, Eurostatu, FAO, WHO, OECD i innych.

Tytuły zadań

1. Globalne i krajowe uwarunkowania zrównoważonego rozwoju rolnictwa.
2. Ekonomiczna wycena efektów zewnętrznych i dóbr wspólnych w rolnictwie.
3. Zrównoważony rozwój rolnictwa a bezpieczeństwo żywnościowe.

Harmonogram realizacji zadań

Zadanie 1 – Globalne i krajowe uwarunkowania zrównoważonego rozwoju rolnictwa

Celem zadania jest identyfikacja i monitorowanie głównych uwarunkowań zrównoważonego rozwoju rolnictwa tak globalnych jak i krajowych. W szczególności rzecz idzie o kwestię bezpieczeństwa żywnościowego, relację między globalnym systemem żywnościowym a systemami regionalnymi i lokalnymi, szanse i zagrożenia rozwoju rolnictwa wynikające ze zmian klimatycznych. W odniesieniu do uwarunkowań krajowych nowego znaczenia nabierają zagadnienia związane z demografią, konkurencją, zmianami strukturalnymi w rolnictwie, wielofunkcyjnością rolnictwa, w tym z ideą biogospodarki. Badania dostarczą informacji do oceny postępu w zakresie zrównoważenia rolnictwa, kosztów i korzyści wynikających z realizacji strategii zrównoważonego rozwoju rolnictwa, zagrożeń i szans oraz przesłanek dla wyborów politycznych w zakresie zrównoważonego

rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Szczególna uwaga będzie poświęcona wyznaczeniu endogenicznych możliwości zapewnienia energii na obszarach wiejskich.

W kolejnych latach celem badania będzie:

- 2015 r. – określenie przesłanek, uwarunkowań, szans i zagrożeń zrównoważonego rozwoju rolnictwa, całego sektora rolno-żywnościowego oraz obszarów wiejskich;
- 2016 r. – określenie instrumentarium polityki zrównoważonego rozwoju rolnictwa – krytyczna ocena istniejących i propozycje nowych instrumentów;
- 2017 r. – ustalenie postępu w realizacji strategii zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich;
- 2018 r. – ustalenie bilansu kosztów i korzyści zrównoważonego rozwoju rolnictwa;
- 2019 r. – scenariusze rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich po 2020 roku.

Zadanie 2 – Ekonomiczna wycena efektów zewnętrznych i dóbr wspólnych w rolnictwie

Celem zadania jest zidentyfikowanie i sklasyfikowanie, a następnie monitorowanie efektów zewnętrznych i dóbr wspólnych. W ramach efektów zewnętrznych rolnictwa będą badane zarówno usługi ekosystemowe (środowiska), jak i inne usługi oraz dobra publiczne tworzone przez działalność rolną, a także ujemne oddziaływania rolnictwa na środowisko. Odpowiada to celowi 2 działaniu 5 unijnej Strategii ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r. Badania te umożliwią kompleksowe określenie kosztów i korzyści przestawienia polskiego rolnictwa z industrialnego na zrównoważone. Analiza obejmować będzie nie tylko kwestie o zasięgu krajowym, ale również globalnym, ponieważ otoczenie, w szczególności w ramach UE i innych porozumień handlowych, będzie miało istotny wpływ na kształtowanie się kosztów w rolnictwie. Przełoży się to na znaczenie efektów zewnętrznych i dóbr wspólnych na rynku krajowym. Działania na rzecz wyceny efektów zewnętrznych (m.in. usług środowiska), dóbr publicznych oraz dóbr wspólnych będą prowadzone w oparciu o wyniki badań krajowych placówek naukowo-badawczych zajmujących się określeniem wpływu poszczególnych praktyk rolniczych na stan środowiska i usług ekosystemowych, zwłaszcza Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowego Instytutu Badawczego, Instytutu Zootechniki – Państwowego Instytutu Badawczego, Instytutu Ochrony Środowiska - Państwowego Instytutu Badawczego, prac prowadzonych pod egidą Komisji Europejskiej i Ministerstwa Środowiska RP oraz zagranicznych ośrodków naukowych.

W kolejnych latach celem badania będą:

- 2015 r. – identyfikacja efektów zewnętrznych (ze szczególnym naciskiem na usługi środowiska i dobra publiczne) oraz dóbr wspólnych związanych ze zrównoważonym rolnictwem;
- 2016 r. – monitoring wpływu WPR na efekty zewnętrzne (w tym usługi środowiska i dobra publiczne) rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce;
- 2017 r. – budowa instrumentów ekonomicznej wyceny efektów zewnętrznych i dóbr wspólnych;
- 2018 r. – ekonomiczna analiza efektów zewnętrznych i dóbr publicznych w Polsce - ustalenie kosztów i korzyści efektów zewnętrznych rolnictwa (ze szczególnym uwzględnieniem usług środowiska);
- 2019 r. – przedstawienie propozycji instrumentów polityki zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich mających na celu internalizację efektów zewnętrznych (w tym usług środowiska) i zwiększenie dostępności dóbr wspólnych.

W każdym roku możliwa jest aktualizacja poprzednich etapów zgodnie z ewolucją wiedzy i polityki w badanym obszarze.

Zadanie 3 – Rolnictwo zrównoważone a bezpieczeństwo żywnościowe.

Celem zadania jest monitorowanie bezpieczeństwa żywnościowego w Polsce oraz dostarczanie naukowo uzasadnionych przesłanek dla decyzji w zakresie rozwijania produkcji żywności wysokiej jakości oraz w sposób spełniający wymogi w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i dobrostanu zwierząt.

W kolejnych latach celami badania będą:

- 2015 r. – analiza kluczowych filarów bezpieczeństwa żywnościowego oraz instrumentów polityki żywnościowej;
- 2016 r. – marnotrawstwo żywności w poszczególnych ogniwach łańcucha rolno-żywnościowego;
- 2017 r. – analiza i ocena różnorodności systemu rolno-żywnościowego;
- 2018 r. – ocena korzyści dla środowiska i zdrowia człowieka wynikających ze zrównoważonych systemów rolno-żywnościowych;
- 2019 r. – analiza i ocena ekonomiki bezpieczeństwa żywnościowego oraz sformułowanie rekomendacji służących poprawie bezpieczeństwa żywnościowego w Polsce.

Przydatność i sposób wykorzystania wyników przez MRiRW i inne agendy rządowe

Zrównoważony rozwój rolnictwa stanowi strategiczny kierunek rozwoju rolnictwa. Sprawne sterowanie procesem takiego rozwoju wymaga przemyślanych decyzji politycznych uwzględniających zarówno uwarunkowania globalne, regionalne (UE) i krajowe, jak też złożone relacje między sferami zrównoważonego rozwoju (środowiskową, ekonomiczną i społeczną). Szczególne znaczenie będzie mieć:

- 1) określenie uwarunkowań i scenariuszy rozwoju rolnictwa, co będzie służyć wypracowaniu strategii w tym zakresie po 2020 roku;
- 2) wycena efektów zewnętrznych towarzyszących produkcji rolniczej, co stworzy podstawy dla internalizacji tych efektów w procesie decyzji podmiotów gospodarczych w rolnictwie, co z kolei będzie zmniejszać rozbieżność między prywatnym i społecznym optimum;
- 3) określenie sposobu zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego Polski;
- 4) określenie pola wyboru decyzji politycznych w zakresie rozwoju rolnictwa obszarów wiejskich i polityki racjonalnego żywienia.

Forma przekazywania wyników

Coroczne monografie oraz ekspertyzy, rekomendacje i opinie każdorazowo według zgłaszanych potrzeb dla MRiRW, MiR, MF oraz innych urzędów i agend państwowych, a także publikacje upowszechniające wiedzę o problematyce zrównoważonego rozwoju rolnictwa w doradztwie rolniczym, czasopismach naukowych, mass-mediach i w społeczeństwie.

3.6. PRZEDSIĘBIORSTWO I GOSPODARSTWO ROLNE WOBEC ZMIAN KLIMATU I POLITYKI ROLNEJ

Wykonawcy

Zespół pracowników IERiGŻ-PIB Zakładu Ekonomiki Gospodarstw Rolnych i Zakładu Rachunkowości Rolnej, a także eksperci zewnętrzni, głównie z Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa-Państwowego Instytutu Badawczego w Puławach, Instytutu Technologiczno-Przyrodniczego w Falentach, Instytutu Badawczego Leśnictwa w Sękocinie Starym i Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie koło Bydgoszczy.

Cele badawcze

Głównym celem jest przygotowanie ekspertyz dla centralnych organów Państwa. Będą one dotyczyć sytuacji różnych grup krajowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych w bieżącej i kolejnej perspektywie finansowej UE. Służyć temu będzie realizacja celów szczegółowych:

- 1) analiza i ocena wpływu wyzwań globalizacyjnych na konkurencyjność krajowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych;
- 2) ocena implikacji ekonomicznych działań adaptacyjnych i mitygacyjnych podejmowanych przez gospodarstwa i przedsiębiorstwa rolne wobec zmian klimatu;
- 3) analiza i ocena efektywności produkcji, funkcjonowania gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych;
- 4) ocena krajowych barier rozwoju gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych.

Charakterystyka tematu

Realizowana przez dziesięciolecia strategia industrializacji rolnictwa na płaszczyźnie materialnej otworzyła nowe horyzonty dla wzrostu produkcji rolnej poprzez wytwarzanie środków produkcji wspomagających i zastępujących siłę roboczą – rąk ludzkich i zwierząt (mechanizacja) – oraz wspomagających wydajność ziemi i zwierząt gospodarskich (środki chemii rolnej, pasze przemysłowe, postęp agrobiologiczny). Te pierwsze umożliwiły przekroczenie skali produkcji uprzednio ograniczonej przez zasoby pracy, uwolnienie znaczących zasobów pracy ludzkiej na potrzeby przemysłu i innych pozarolniczych sektorów gospodarstwa społecznego, uwolnienie na potrzeby konsumpcji tych produktów rolnych, które uprzednio przeznaczano na karmienie żywej siły pociągowej. Otwarta została droga do zwielokrotnienia plonów i produktywności zwierząt gospodarskich. Rosła również intensywność produkcji rolnej dzięki wdrażaniu kapitałochłonnych technik produkcji rolniczej. Wszystko to prowadziło do zwiększenia nakładów pochodzenia przemysłowego, w tym eliminujących produkty wytwarzane przez rolnictwo.

Do rolnictwa wkraczał postęp techniczny, agronomiczny i genetyczny. Umożliwiło to wzrost plonów i wydajności zwierząt, a przede wszystkim wydajności pracy.

Na płaszczyźnie ekonomicznej industrializacja wywierała wpływ na rolnictwo poprzez zwiększanie popytu na produkty rolne, czerpanie siły roboczej z rolnictwa, postęp w środkach transportu umożliwiający przemieszczanie produktów rolnych na dalekie odległości (i rozwój ośrodków miejskich), przejmowanie niektórych funkcji przetwórstwa rolno-spożywczego oraz rozwój techniki rolniczej. Tworzyło to przesłanki do najważniejszej zmiany, a mianowicie komercjalizacji rolnictwa polegającej na wysunięciu się dochodu pieniężnego na czoło celów stawianych przez rolników, w skrajnym przypadku nawet jako celu jedyne. To oczywiście zmieniło całą ekonomikę produkcji rolnej oraz organizację gospodarstw rolnych. Celem stała się maksymalizacja dochodu (zysku), który stał się głównym motywem działalności w rolnictwie. Motyw ten tworzył nakaz maksymalizacji produkcji według zasady przyrostów krańcowych. Dopóki popyt nie stanowił bariery, to z efektów maksymalizacji produkcji korzystali rolnicy. Sytuacja zaczęła się jednak zmieniać w ostatnich dekadach XX wieku pod wpływem zarówno wzrostu produktywności rolnictwa, zwłaszcza w rozwiniętych krajach zachodnioeuropejskich, importu tanich produktów rolnych z krajów zamorskich (rozwój środków transportu), a także postępującego ekonomicznego zróżnicowania ludności, co hamowało wzrost popytu. Pojawienie się bariery popytu miało ogromne konsekwencje dla rolnictwa. Bariera popytu w warunkach rosnącej podaży uruchomiła proces obniżki cen produktów rolniczych, tj. rozwierania się nożyc cen rolnych, a zatem – proces transferu wartości tworzonej w rolnictwie do konsumentów oraz nierolniczych sektorów gospodarki. Równocześnie tworzyło to silne stymulacje dla przyspieszenia procesów koncentracji i specjalizacji, zmian struktury agrarnej oraz intensyfikacji kapitałochłonnej rolnictwa, w tym wdrażania efektów postępu naukowo-technicznego.

Mimo szybkiego wzrostu wydajności pracy w rolnictwie, dochody rolnicze – główny motyw funkcjonowania gospodarstwa w epoce industrialnej – nie nadążają za dochodami poza rolnictwem. Rolnictwo ponosi koszty reprodukcji siły roboczej przepływającej do innych sektorów, oddaje grunty rolne na potrzeby sektorów nierolniczych, a znaczna część tworzonych dochodów przejmowana jest, poprzez mechanizm rynku i inne serwomechanizmy społeczno-ekonomiczne, do sektorów nierolniczych. Transfer ten dokonuje się głównie za pośrednictwem cen wyrażających preferencje nabywców w relacji do dostawców (relacja: popyt – podaż). Mechanizm rynkowy ustala zatem cenę dla konkretnych warunków podaży i popytu, które mogą nie odzwierciedlać faktycznie wytworzonej wartości dodanej, ale przesądzają o wartości zrealizowanej, czyli o dochodzie. Za pośrednictwem tego mechanizmu dokonują się transfery wartości wytworzonej w rolnictwie, a zatem i dochodów. Okazuje się, iż pewne dziedziny tworzenia dochodu są nagradzane przez mechanizm rynku, inne zaś są deprecjonowane. Rolnictwo należy do tych drugich.

Na płaszczyźnie kulturowej – industrializacja silnie oddziaływała na system wartości i postawy rolników, poszerzając zakres potrzeb. Przyczyniło się to do zmian

w obrębie technik produkcji rolnej oraz motywów gospodarowania w rolnictwie. Potrzeba pieniędzy stała się oczywista, zmuszając rolników do reorientacji produkcji na rynek i zmiany sposobów gospodarowania. Zmianie ulegały także stosunki międzyludzkie, w tym rodzinne. Model industrialny rozwiązał problem produkcyjny rolnictwa (wytwarzanie standardowej żywności na wielką skalę, przy relatywnie niskich kosztach), ale nie rozwiązał dwóch niezwykle ważnych problemów współczesnego rolnictwa, mianowicie – poziomu dochodów ludności rolniczej oraz stanu środowiska, co z kolei wywiera zasadniczy wpływ na jakość żywności.

Założenie, że poprawa struktury obszarowej rozwiąże główne problemy rolnictwa jest uproszczeniem. Wzrost obszaru gospodarstwa nie jest wystarczający dla osiągnięcia nowej jakości. Podać można wiele przykładów gospodarstw obszarowo dużych, które są ekonomicznie słabe. Nie wystarczy zatem zwiększyć obszar gospodarstwa. O sukcesie wspólnie decydują technologie, a także jakość zarządzania. To prawda, że większy obszar stwarza większą elastyczność działania i umożliwia stosowanie nowoczesnych technologii, zwłaszcza mechanizacyjnych. Ale obecnie dostępne są również takie technologie, które są dostosowane do małej skali. Epoka, kiedy technologie mechanizacyjne dawały bezwzględną przewagę gospodarstwom dużym obszarowo, już minęła. Mamy tu do czynienia z przeciwstawieniem kryteriów efektywności jednostkowej i społecznej. Koncentracja – w tradycyjnym jej rozumieniu – wyzwała poprawę efektywności jednostkowej, natomiast nie respektuje uwarunkowań ogólnospołecznych. Poprawie efektywności mikroekonomicznej towarzyszą zazwyczaj poważne problemy społeczne, choćby takie jak niekontrolowane bezrobocie agrarne, ekonomiczna i cywilizacyjna deprecjacja licznej grupy gospodarstw ekonomicznie słabych itd., które muszą być finansowane przez całe społeczeństwo ze środków budżetowych.

Uwarunkowania strukturalne to nie jedyny problem polityki rolnej związany z poprawą efektywności gospodarowania gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych. Globalizacja przyniosła nienotowany wcześniej wzrost niepewności i ryzyka gospodarowania w rolnictwie. Niektórzy badacze industrialnemu rozwojowi gospodarki (w tym w rolnictwie) przypisują wpływ na zmiany klimatyczne, które niewątpliwie oddziałują na metody zarządzania gospodarstwem rolnym, koszty i efektywność gospodarowania.

Opis zastosowanych metod

W badaniach przewiduje się stosowanie szeregu metod, m. in.: indeksu Malmquista, nieparametrycznej i parametrycznej metody określania efektywności produkcji (wskaźniki efektywności technicznej i alokacyjnej), hierarchicznej metody Du Ponta ustalania rentowności kapitału własnego, programowania liniowego połączonego z wykorzystaniem ocen dualnych, planowania programu, rachunków regresji statystycznej, analizy wariancji, kalkulacji, projekcji z wykorzystaniem modeli tendencji rozwojowej, analizy poziomej i pionowej, studiów literaturowych itd.

Tytuły zadań

1. Wyzwania globalizacyjne a konkurencyjność krajowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych.
2. Ekonomiczne implikacje działań adaptacyjnych i mitygacyjnych podejmowanych przez gospodarstwa i przedsiębiorstwa rolne działające w różnych warunkach przyrodniczo-organizacyjnych.
3. Efektywność funkcjonowania gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych.
4. Analiza zmian opłacalności produkcji wybranych produktów rolniczych.
5. Krajowe bariery modernizacji gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych a konkurencyjność gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych.

Harmonogram wykonania zadań

Zadanie 1 – Wyzwania globalizacyjne a konkurencyjność krajowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych

Celem zadania jest ustalenie wpływu na sytuację ekonomiczną krajowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych tych aspektów zjawiska globalizacji, które zachodzą w ramach UE i świata. Procesy globalizacyjne prowadzą głównie do wzrostu popytu na produkty rolno-żywnościowe na rynku światowym i na zmiany klimatu, a te ograniczają podaż produktów pochodzenia rolniczego i jego strukturę. W efekcie prowadzi to do zróżnicowania tempa wzrostu cen poszczególnych rodzajów tych produktów. Kanwą ocen i analiz będzie ekonomiczna teoria spirali wzrostu, która poza nakładami pracy, ziemi i kapitału, podkreśla rolę: zysku, kredytów i związanego z nimi ryzyka, kreatywności ludzkiej (wdrażania innowacji) i działań służących ochronie środowiska oraz zmian klimatu.

Zadanie badawcze jest zgodne z celem 3. i 4. „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, tj. „Bezpieczeństwo żywnościowe przez poprawę jakości bazy produkcyjnej rolnictwa i produkcje wysokiej jakości produktów rolnych, zgodnie z wymogami rynku UE i globalnego” oraz „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego przez dostosowanie się do zmieniających się wyzwań rynku UE i globalnego”.

W kolejnych latach szczegółowymi celami badania będzie:

- 2015 r. – wskazanie możliwości i ograniczeń wykorzystania ogólnoeconomicznej teorii spirali wzrostu do analizy i ocen zachowań gospodarstw rolnych wobec zmian polityki gospodarczej i zmian klimatu;
- 2016 r. – analiza i ocena możliwości rozwojowych małotowarowych gospodarstw rolnych wobec zmian klimatu i polityki rolnej;
- 2017 r. – analiza i ocena możliwości rozwojowych towarowych gospodarstw rolnych średniej wielkości wobec zmian klimatu i polityki rolnej;

- 2018 r. – analiza i ocena możliwości rozwojowych dużych towarowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych wobec zmian klimatu oraz polityki rolnej;
- 2019 r. – podsumowanie badań polegające na wykorzystaniu wykonanych analiz dla określenia stanu krajowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych w perspektywie średnioterminowej i 2030 roku.

Zadanie 2 – Implikacje ekonomiczne działań adaptacyjnych i mitygacyjnych podejmowanych przez gospodarstwa i przedsiębiorstwa rolne działające w różnych warunkach przyrodniczo-organizacyjnych

Celem zadania jest analiza i ocena skutków ekonomicznych działań podejmowanych przez krajowe gospodarstwa i przedsiębiorstwa rolne wobec zmian klimatu i ochrony środowiska (ochrona gleby i wód, nawadnianie upraw i mitygacja oddziaływania na zmiany klimatu), które funkcjonują w różnych warunkach przyrodniczo-organizacyjnych.

Cel realizacji zadania badawczego jest zbieżny z celem 5. „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, tj. „Ochroną środowiska i adaptacją do zmian klimatu na obszarach wiejskich” przez wzrost bioróżnorodności biologicznej i adaptację gospodarstw do zmian klimatu przez dostosowanie struktury produkcji, poziomu intensywności i technologii produkcji (uproszczone systemy uprawy energooszczędny i wodooszczędne).

W kolejnych latach szczegółowym celem badania będzie:

- 2015 r. – sytuacja gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych – bilans otwarcia;
- 2016 r. – gospodarstwa na terenach ONW i poza nimi. Płatności do gospodarstw na ONW są elementem kształtującym rozwój społeczno-ekonomiczny obszarów górskich i innych obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania. Analiza gospodarstw na tych obszarach pozwoli zatem diagnozować wpływ dopłat na sytuację dochodową gospodarstw, a tym samym na decyzje ich posiadaczy o nie porzucaniu gruntów rolnych. Będzie zatem pomocna w monitorowaniu wpływu płatności z tytułu położenia na ONW na żywotność obszarów wiejskich;
- 2017 r. – gospodarstwa na marginalnych gruntach rolnych (na glebach złej jakości, z polami o dużych skłonach terenu i z trudnym dojazdem itd.). Grunty takie powinny być zalesiane. Sporządzona analiza powinny wykazać, czy płatności zalesieniowe pozwalają zwiększyć dochody gospodarstw i pomóc ocenić wpływ zalesień na wartość ekonomiczną mało produktywnych gruntów rolnych;
- 2018 r. – gospodarstwa na obszarach Sieci Natura 2000. Mają one do spełnienia ważną rolę ochrony unikalnych środowisk i gatunków dzikich roślin oraz zwierząt;

2019 r. – podsumowanie wyników badań charakteryzujących zmiany w gospodarstwach funkcjonujących w różnych warunkach przyrodniczo-organizacyjnych, z podkreśleniem: możliwości zachowania lub zyskania konkurencyjności, ochrony środowiska i mitygacji zmian klimatu.

Zadanie 3 – Efektywność funkcjonowania gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych

Celem jest wskazanie i ocena grup gospodarstw i przedsiębiorstw różniących się efektywnością funkcjonowania, również w wymiarze regionalnym, wraz ze wskazaniem możliwości poprawy poziomu tej efektywności.

Zadanie badawcze jest zgodne z celem 4. „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, tj. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, przez dostosowanie się do zmieniających się wyzwań rynku UE i globalnego”.

W kolejnych latach celami szczegółowymi badań będą:

- 2015 r. – gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych;
- 2016 r. – gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych i warzywnych;
- 2017 r. – gospodarstwa specjalizujące się w chowie bydła;
- 2018 r. - gospodarstwa specjalizujące się w chowie trzody chlewnej;
- 2019 r. – podsumowanie wskazujące na możliwości wzrostu efektywności produkcji w rolnictwie polskim.

Zadanie 4 – Analiza zmian opłacalności produkcji wybranych produktów rolniczych

Celem zadania jest analiza i ocena wyników produkcyjnych, kosztów i opłacalności produkcji wybranych produktów rolniczych (zbóż, rzepaku, strączkowych, mleka, żywca wieprzowego i innych) w skali kraju i w ujęciu regionalnym oraz projekcje zmian dochodów z produkcji wybranych produktów rolniczych.

Zadanie badawcze jest zgodne z następującymi priorytetami „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020:

- 1) priorytet 3.1. – „Utrzymanie i poprawa jakości bazy produkcyjnej rolnictwa i rybactwa”, w zakresie działań służących poprawie efektywności ekonomicznej oraz pozycji rynkowej producentów rolnych. Dla przeciwdziałania niekorzystnym tendencjom ekonomicznym konieczna jest analiza opłacalności produkcji produktów rolniczych i wskazanie czynników ją warunkujących. Analizy regionalne wskazane są dla podniesienia konkurencyjności regionów

biorąc pod uwagę wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego jako istotnego potencjału rozwojowego;

- 2) priorytet 5.1. – „Ochrona środowiska naturalnego w sektorze rolniczym i różnorodności biologicznej na obszarach wiejskich”, w zakresie ochrony gleb i ograniczania zanieczyszczania środowiska. Ważnym aspektem badań w tym zakresie będzie ocena poziomu nawożenia mineralnego badanych ziemiopłodów (NPK). Gospodarce azotem i fosforem poświęca się coraz więcej uwagi w kontekście zagrożeń związanych z ich rozproszeniem w środowisku. Rozproszenie to jest proporcjonalne do zużycia nawozów mineralnych oraz pogłowia zwierząt. Badania powiązane jest z wypełnianiem dyrektywy azotanowej. Niższe zużycie chemicznych środków plonotwórczych obliguje rolnika do stosowania innych, przyjaznych środowisku metod umożliwiających utrzymanie produkcji rolniczej na opłacalnym poziomie. Coraz większa świadomość zagrożeń dla rolnictwa ale także dla człowieka wynikających z intensyfikacji produkcji rolnej sprzyja rosnącemu zainteresowaniu rolnictwem ekologicznym i produkcją żywności o wysokich walorach zdrowotnych.

W kolejnych latach celem badania będzie:

- 2015 r. – ustalanie kosztów produkcji wybranych produktów rolniczych i sporządzanie ich projekcji w perspektywie średnioterminowej;
- 2016 r. – ustalanie kosztów produkcji wybranych produktów rolniczych i sporządzanie ich projekcji w perspektywie średnioterminowej;
- 2017 r. – ustalanie kosztów produkcji wybranych produktów rolniczych i sporządzanie ich projekcji w perspektywie średnioterminowej;
- 2018 r. – ustalanie kosztów produkcji wybranych produktów rolniczych i sporządzanie ich projekcji w perspektywie średnioterminowej;
- 2019 r. – ustalanie kosztów produkcji wybranych produktów rolniczych i sporządzanie ich projekcji w perspektywie średnioterminowej – podsumowanie wyników badań.

Zadanie 5 – Bariery modernizacji i rozwoju gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych

Celem zadania jest wskazanie barier modernizacji i rozwoju gospodarstw oraz przedsiębiorstw rolnych dyktowanych realizowaną krajową polityką rolną – fiskalną i społeczną i na tej podstawie wskazanie ich skutków w perspektywie średnioterminowej.

Zadanie badawcze jest zgodne z celem 3. i 4. „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, tj. „Bezpieczeństwo żywnościowe przez poprawę jakości bazy produkcyjnej rolnictwa i produkcje wysokiej jakości produktów rolnych, zgodnie z wymogami rynku UE i globalnego”

oraz „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolnego do zmieniających się wyzwań rynku UE i globalnego”.

W kolejnych latach celami badań będzie:

- 2015 r. – ustalenie metody tworzenia projekcji sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych różnej wielkości w perspektywie średnioterminowej;
- 2016 r. – bariery modernizacji i rozwoju gospodarstw małotowarowych;
- 2017 r. – bariery modernizacji i rozwoju towarowych gospodarstw średniej wielkości;
- 2018 r. – bariery modernizacji i rozwoju dużych towarowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych;
- 2019 r. – podsumowanie wskazujące na skutki tworzonych w kraju barier utrudniających modernizację i rozwój gospodarstw rolnych różnej wielkości w warunkach dyktowanych globalizacją i zmianami klimatu w kolejnej perspektywie finansowej UE.

Przydatność i sposób wykorzystania wyników przez MRiRW i inne agendy rządowe

Większość wyników prac stanie się podstawą kreowania polityki rolnej na nową perspektywę finansową (lata 2020+) odnośnie przyszłej sytuacji produkcyjno-ekonomicznej różnych grup gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych oraz zmian natury modernizacyjnej i wzrostowej, które będą w nich zachodzić. Umożliwią to wnioski płynące z analiz danych empirycznych obejmujących wieloletnie, oraz projekcje i prognozy dotyczące perspektywy średnio i długoterminowej, z uwzględnieniem kontekstu krajowej polityki rolnej i społecznej, a także wpływu zmian klimatycznych oraz globalizacyjnych.

Wyniki badań będą mogły być też wykorzystane przy podejmowaniu działań służących lepszemu wykorzystaniu możliwości rozwojowych polskiego rolnictwa oraz ograniczaniu wpływu istniejących lub potencjalnych zagrożeń. Dostarczą one podstaw służących racjonalizacji decyzji gospodarczych podejmowanych przez producentów rolnych, zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego i agendy rządowe.

Forma przekazywania wyników

Raporty, ekspertyzy, rekomendacje i opinie dla MRiRW, MiiR, MF, Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi Sejmu i Senatu RP, innych organów administracji centralnej, Kancelarii Prezydenta RP, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, publikacje w Wydawnictwie Instytutowym oraz innych wydawnictwach naukowych i popularnonaukowych w kraju i za granicą. Wyniki analiz i oceny będą poza tym systematycznie prezentowane na seminariach i konferencjach krajowych i międzynarodowych.

3.7. EWOLUCJA I PERSPEKTYWY RYNKÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH

Wykonawcy

Pracownicy IERiGŻ-PIB – Zakładu Badań Rynkowych, Zakładu Ekonomiki Przemysłu Spożywczego, Zakładu Ekonomiki Ogrodnictwa, Zakładu Zastosowań Matematyki w Ekonomice Rolnictwa oraz eksperci zewnętrzni.

Cele badawcze

1. Bieżąca ocena i prognozowanie rozwoju sytuacji podażowo-popytowej na głównych światowych rynkach rolnych, które ułatwią uczestnikom rynku podejmowanie działań służących lepszemu wykorzystaniu możliwości rozwojowych polskiej gospodarki żywnościowej.
2. Ocena wpływu zmian na rynkach zewnętrznych na krajowe rynki produktów rolno-spożywczych i przemiany strukturalne polskiego przemysłu spożywczego.
3. Identyfikacja i ocena czynników konkurencyjności, które będą stanowiły źródło budowy trwałych przewag konkurencyjnych polskiego sektora rolno-spożywczego w zmieniającym się otoczeniu rynkowym.
4. Ocena wpływu zmian Wspólnej Polityki Handlowej (WPH) oraz negocjowanych dwustronnych i wielostronnych porozumień w handlu zagranicznym na perspektywy rozwoju polskiego sektora rolno-spożywczego.

Charakterystyka tematu

Temat badaczy jest kontynuacją prac badawczych i analitycznych prowadzonych w latach 2005-2014 w ramach Programów wieloletnich „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej” oraz „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej”. Zakres realizowanych zadań badawczych ewoluuje wraz ze zmianami uwarunkowań zewnętrznych.

Polski sektor rolno-spożywczy w coraz większym stopniu jest powiązany z rynkami zewnętrznymi, co wynika z dynamicznych zmian stosunków międzynarodowych, w tym z postępujących procesów globalizacji oraz integracji regionalnej. Szybko rosnące obroty handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi, a przede wszystkim poprawa dodatniego salda obrotów potwierdzają wyraźny wpływ sytuacji na rynkach zewnętrznych na krajowy sektor rolno-spożywczy. Równocześnie ograniczone możliwości wzrostu popytu na rynku wewnętrznym stanowią barierę dalszego rozwoju tego sektora. W tych warunkach sprzedaż na rynki zewnętrzne w dalszym ciągu będzie odgrywać kluczową rolę

w rozwoju rolnictwa i przemysłu spożywczego. Jednym z najważniejszych sposobów oceny konkurencyjności producentów żywności pozostaną zatem wyniki handlu zagranicznego produktami rolno-spożywczymi, w tym różnego rodzaju mierniki konstruowane w oparciu o te wyniki.

W ostatnich latach uwarunkowania rynkowe ulegały dynamicznym zmianom. Duże wahania koniunktury były widoczne także na rynkach produktów rolno-spożywczych, a ich wyrazem była duża zmienność cen, wpływająca na wyniki ekonomiczno-finansowe produkcji rolnej i przetwórstwa spożywczego. Wahania koniunktury, niezakończone negocjacje WTO w ramach Rundy Doha, negocjowane dwustronne i wielostronne porozumienia handlowe, kolejne rozszerzenia UE oraz zmiany WPR i WPH pogłębiają niepewność uczestników rynku. Wymienione procesy, zmieniające otoczenie rynkowe polskich rolników i przetwórców żywności, istotnie wpływające na ich sytuację ekonomiczną i konkurencyjność, stwarzają nowe szanse rozwojowe, ale i dodatkowe zagrożenia. Identyfikacja szans i zagrożeń wynikających z dynamicznie zmieniających się uwarunkowań rynkowych, w tym analiza determinant konkurencyjności, powinna być podstawą budowy trwałych przewag konkurencyjnych, przede wszystkim bazujących na jakości produktów, efektywności wykorzystania zasobów pracy i kapitału, integracji poziomej i pionowej podmiotów sektora rolno-spożywczego oraz ich innowacyjności i współpracy z sektorem nauki.

W związku z tym bieżący monitoring, analiza i ocena zmian zachodzących w otoczeniu zewnętrznym, a przede wszystkim trafne ich prognozowanie, są niezbędne, aby przeciwdziałać zagrożeniom i stymulować działania umożliwiające lepsze wykorzystanie potencjału rozwoju polskiego sektora rolno-spożywczego. W ten sposób przedstawione badania będą służyć realizacji średniookresowej i długookresowej strategii rozwoju kraju oraz odpowiadającej im sektorowej „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020.

Opis zastosowanych metod

Badania rynków oraz konkurencyjności podmiotów sektora rolno-spożywczego będą bazowały na danych statystycznych GUS, Centrum Analitycznego Administracji Celnej, Eurostatu oraz bazy WITS-Comtrade, danych gromadzonych w systemach rolniczej informacji rynkowej MRiRW i KE, informacjach Departamentu Rolnictwa USA oraz organizacji międzynarodowych (FAO, WTO). W badaniach rynkowych, konkurencyjności i przemian strukturalnych w przemyśle spożywczym będą wykorzystywane: analiza statystyczna (trendów, zmienności zjawisk, metody skupień, metody parametryczne, analiza zmian strukturalnych), mierniki oceny potencjału konkurencyjnego i pozycji konkurencyjnej (w tym przewag komparatywnych w handlu zagranicznym) oraz analiza finansowa przedsiębiorstw przemysłu spożywczego. Wykonawcy tematu korzystać będą także z konsultacji organizacji producentów żywności, związków branżowych i innych uczestników rynku

żywnościowego oraz będą współpracować z uczelniami wyższymi i jednostkami badawczo-rozwojowymi.

Tytuły zadań

1. Ewolucja rynków zewnętrznych i ich wpływ na krajowy rynek rolno-spożywczy.
2. Bieżące oceny głównych rynków rolno-spożywczych w Polsce na tle UE.
3. Konkurencyjność polskich producentów żywności i jej determinanty.
4. Przemiany strukturalne polskiego i unijnego przemysłu spożywczego w zmieniającym się otoczeniu rynkowym.

Harmonogram realizacji zadań

Zadanie 1 – Ewolucja rynków zewnętrznych i ich wpływ na krajowy rynek rolno-spożywczy

Celem zadania jest analiza i prognoza sytuacji na światowych rynkach podstawowych produktów rolnych i nawozów mineralnych oraz ocena ich wpływu na krajowe rynki i polski handel produktami rolno-spożywczymi w kontekście równowagi rynkowej oraz udziału sektora rolno-spożywczego w sprostaniu nowym wyzwaniom stojącym przed społeczeństwem. Obszarem badawczym będzie także ocena wpływu zmian WPH, negocjacji na forum WTO oraz regionalnych porozumień handlowych na poszczególne rynki rolne.

Realizacja zadania odpowiada szczegółowemu celowi 3. „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, tj. „Bezpieczeństwo żywnościowe” w zakresie wszystkich priorytetów, tj.: priorytet 3.1. „Utrzymanie i poprawa jakości bazy produkcyjnej rolnictwa i rybactwa”, priorytet 3.2. „Wytwarzanie wysokiej jakości, bezpiecznych dla konsumentów produktów rolno-spożywczych”, priorytet 3.3. „Przestrzeganie zasad uczciwej konkurencji na wspólnotowym i globalnym rynku rolno-spożywczym” oraz priorytet 3.4. „Podnoszenie świadomości i wiedzy producentów oraz konsumentów w zakresie produkcji rolno-spożywczej”. Realizacja zadania odpowiada także 4. celowi szczegółowemu w „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, tj. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”, w tym w szczególności priorytetom: 4.2. „Kreowanie oraz transfer wiedzy i technologii służącej zrównoważonemu rozwojowi sektora rolno-spożywczego”, 4.3. „Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i skali globalnej” oraz 4.4. „Promocja oraz powiększanie rynków zbytu produktów rolno-spożywczych”.

- Kolejno przedmiotem prowadzonych prac będą:
- 2015 r. – raport o sytuacji na światowym rynku zbóż, roślin oleistych, cukru, biopaliw oraz jej wpływie na krajowe rynki produktów roślinnych i możliwości ich rozwoju. Raport o sytuacji na światowym rynku organizmów modyfikowanych genetycznie GMO i możliwościach substytucji genetycznie modyfikowanej soi krajowymi roślinami białkowymi w aspekcie bilansu paszowego;
 - 2016 r. – raport o sytuacji na światowym rynku mięsa wieprzowego, wołowego, drobiowego i produktów mleczarskich oraz jej wpływie na krajowy rynek produktów zwierzęcych i możliwości jego rozwoju. Raport o sytuacji na światowym rynku roślin GMO i możliwościach substytucji genetycznie modyfikowanej soi krajowymi roślinami białkowymi w aspekcie bilansu paszowego;
 - 2017 r. – raport o sytuacji na światowym rynku owoców i warzyw oraz jej wpływie na polski rynek ogrodniczy i możliwości jego rozwoju. Raport o ewolucji krajowego i światowego popytu na żywność w kontekście zmian demograficznych i bezpieczeństwa żywnościowego;
 - 2018 r. – raport o sytuacji na światowym rynku nawozów mineralnych i energii, z uwzględnieniem wpływu zmian cen surowców i bezpośrednich nośników energii na możliwości rozwojowe krajowego sektora nawozowego. Raport o sytuacji na światowym rynku ryb i jego wpływie na rozwój krajowego sektora rybnego;
 - 2019 r. – wpływ ewolucji rynków zewnętrznych na krajowy rynek rolno-spożywczy (synteza z wyników badań).

Zadanie 2 – Bieżące oceny głównych rynków rolno-spożywczych w Polsce na tle UE

Zadanie to stanowi kontynuację zadania realizowanego w latach 2005-2014 w ramach Programów wieloletnich „Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej” oraz „Konkurencyjność polskiej gospodarki żywnościowej w warunkach globalizacji i integracji europejskiej”. Realizacja zadania jest konieczna dla potrzeb oceny i prognoz sytuacji na podstawowych rynkach rolnych oraz zarządzania instrumentami WPR, które służą stabilizacji rynków rolnych.

Realizacja zadania odpowiada szczegółowemu celowi 3 „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, tj. „Bezpieczeństwo żywnościowe” w zakresie wszystkich priorytetów, tj.: priorytet 3.1 „Utrzymanie i poprawa jakości bazy produkcyjnej rolnictwa i rybactwa”, priorytet 3.2. „Wytwarzanie wysokiej jakości, bezpiecznych dla konsumentów produktów rolno-spożywczych”, priorytet 3.3. „Przestrzeganie zasad uczciwej konkurencji na wspólnotowym i globalnym rynku rolno-spożywczym” oraz priorytet 3.4.

„Podnoszenie świadomości i wiedzy producentów oraz konsumentów w zakresie produkcji rolno-spożywczej”. Realizacja zadania odpowiada także celowi szczegółowemu 4. tj. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego” „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, w tym w szczególności priorytetem: 4.3. „Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i skali globalnej oraz 4.4. „Promocja oraz powiększanie rynków zbytu produktów rolno-spożywczych”.

Efektem realizacji zadania będzie comiesięczna analiza bieżącej koniunktury w rolnictwie oraz prognoza zmian sytuacji na podstawowych rynkach rolnych, na rynku żywnościowym oraz na rynku środków produkcji i usług.

W kolejnych latach wydawane będą:

- 2015 r. – miesięczne raporty o bieżącej koniunkturze w rolnictwie i zmianach sytuacji na krajowym rynku zbóż i pasz treściwych, rzepaku i tłuszczów roślinnych, cukru, ziemniaków, mleka, wieprzowiny, wołowiny, drobiu i jaj, ryb, owoców i warzyw, środków produkcji i usług, zmianach popytu i cen detalicznych żywności;
- 2016 r. – miesięczne raporty o bieżącej koniunkturze w rolnictwie i zmianach sytuacji na krajowym rynku zbóż i pasz treściwych, rzepaku i tłuszczów roślinnych, cukru, ziemniaków, mleka, wieprzowiny, wołowiny, drobiu i jaj, ryb, owoców i warzyw, środków produkcji i usług, zmianach popytu i cen detalicznych żywności;
- 2017 r. – miesięczne raporty o bieżącej koniunkturze w rolnictwie i zmianach sytuacji na krajowym rynku zbóż i pasz treściwych, rzepaku i tłuszczów roślinnych, cukru, ziemniaków, mleka, wieprzowiny, wołowiny, drobiu i jaj, ryb, owoców i warzyw, środków produkcji i usług, zmianach popytu i cen detalicznych żywności;
- 2018 r. – miesięczne raporty o bieżącej koniunkturze w rolnictwie i zmianach sytuacji na krajowym rynku zbóż i pasz treściwych, rzepaku i tłuszczów roślinnych, cukru, ziemniaków, mleka, wieprzowiny, wołowiny, drobiu i jaj, ryb, owoców i warzyw, środków produkcji i usług, zmianach popytu i cen detalicznych żywności;
- 2019 r. – miesięczne raporty o bieżącej koniunkturze w rolnictwie i zmianach sytuacji na krajowym rynku zbóż i pasz treściwych, rzepaku i tłuszczów roślinnych, cukru, ziemniaków, mleka, wieprzowiny, wołowiny, drobiu i jaj, ryb, owoców i warzyw, środków produkcji i usług, zmianach popytu i cen detalicznych żywności

Zadanie 3 – Konkurencyjność polskich producentów żywności i jej determinanty

Celem zadania jest monitoring, ocena i prognozowanie zmian konkurencyjności polskiego sektora żywnościowego. Prowadzone w ramach tego zadania badania umożliwią ocenę zmian międzynarodowej pozycji konkurencyjnej producentów żywności, w tym szczególnie przedsiębiorstw przemysłu spożywczego (również na poziomie działów produkcji, tj. najważniejszych grup produktów). W zadaniu prowadzona będzie także analiza strategii oraz głównych determinant konkurencyjności polskich producentów żywności (zarówno czynników wewnętrznych, jak i uwarunkowań zewnętrznych), pozwalająca na ocenę ich zdolności do sprostania międzynarodowej konkurencyjności w przyszłości. W grupie czynników wewnętrznych analizowane będą m.in. takie czynniki, jak: ceny, jakość, innowacyjność, produktywność i efektywność, współpraca z nauką. W grupie uwarunkowań zewnętrznych będzie oceniany m.in. wpływ zmian WPR i WPH oraz negocjowanych dwu- i wielostronnych porozumień handlowych. Wybór do analizy określonych determinant konkurencyjności - w kolejnych latach realizacji zadania - będzie wynikał z obserwacji zmian ich znaczenia (np. rozwoju konwergencji cen żywności w UE czy postępu negocjacji poszczególnych regionalnych porozumień handlowych).

Realizacja zadania odpowiada zwłaszcza celowi szczegółowemu 4. określone w „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, tj. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”, w szczególności priorytetom: 4.3. „Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i skali globalnej” oraz priorytet 4.4. „Promocja oraz powiększanie rynków zbytu produktów rolno-spożywczych”. Wyniki badań będą mogły być wykorzystane w szczególności przy ocenie takich kierunków interwencji, jak: działania na forum międzynarodowym na rzecz poprawy pozycji polskiego sektora rolno-spożywczego na rynku wspólnotowym i globalnym, promocja krajowych produktów rolno-spożywczych, rozwój polityki wsparcia eksportu. Będą one mogły być pomocne także w ocenie pozostałych kierunków interwencji w ramach priorytetu 4.3. „Dostosowanie struktur sektora rolno-spożywczego do zmieniających się wyzwań w Polsce, UE i w skali globalnej” i niektórych kierunków interwencji priorytetu 4.1. „Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego”. Realizacja zadania odpowiada również celowi szczegółowemu nr 3, „Bezpieczeństwo żywnościowe”, szczególnie priorytetowi 3.2. „Wytwarzanie wysokiej jakości, bezpiecznych dla konsumentów produktów rolno-spożywczych” oraz priorytetowi 3.3. „Przestrzeganie zasad uczciwej konkurencji na wspólnotowym i globalnym rynku rolno-spożywczym”.

W kolejnych latach efektem prac będą:

- 2015 r. – raport o konkurencyjności polskich producentów żywności i wybranych jej determinantach;
- 2016 r. – raport o konkurencyjności polskich producentów żywności i wybranych jej determinantach;
- 2017 r. – raport o konkurencyjności polskich producentów żywności i wybranych jej determinantach;
- 2018 r. – raport o konkurencyjności polskich producentów żywności, w tym ocena wpływu wybranych czynników na pozycję konkurencyjną;
- 2019 r. – monografia na temat aktualnej i prognozowanej konkurencyjności polskich producentów żywności oraz jej determinant (synteza z wyników badań).

Zadanie 4 – Przemiany strukturalne krajowego przemysłu spożywczego w zmieniającym się otoczeniu rynkowym

Celem realizacji zadania jest analiza najważniejszych przemian strukturalnych zachodzących w polskim przemyśle spożywczym pod wpływem zmian w otoczeniu zewnętrznym. Analizie poddane zostaną w szczególności zmiany poziomu i struktury produkcji przemysłu spożywczego, jego struktury podmiotowej, efektywności wykorzystania zasobów pracy i kapitału, inwestycji i produktywności, powiązań kooperacyjnych (poziomych i pionowych) oraz stanu ekonomicznego (zarówno całego przemysłu spożywczego, jak i poszczególnych jego branż). Identyfikacja i prognozowanie zmian w otoczeniu rynkowym przemysłu spożywczego, przede wszystkim wywołanych przez procesy globalizacji i integracji międzynarodowej (w tym zmiany WPR i WPH, dwu- i wielostronne porozumienia handlowe) pozwoli na określenie przyszłych przemian strukturalnych tego sektora.

Realizacja zadania odpowiada następującym celom szczegółowym określonym w „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020: cel szczegółowy 3. „Bezpieczeństwo żywnościowe” oraz cel szczegółowy 4. „Wzrost produktywności” i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego. W ramach celu nr 3 na szczególną uwagę zasługuje priorytet 3.2. „Wytwarzanie wysokiej jakości, bezpiecznych dla konsumentów produktów rolno-spożywczych” (wszystkie kierunki interwencji). W ramach celu 4. prowadzone badania mogą być pomocne zwłaszcza w ocenie realizacji priorytetu 4.1. „Modernizacja i wzrost innowacyjności sektora rolno-spożywczego” (wszystkie kierunki interwencji), priorytetu 4.2. (kierunek interwencji: 4.2.2) i priorytetu 4.3. (wszystkie kierunki interwencji).

W kolejnych latach efektem prac będą:

- 2015 r. – raport o dotychczasowych przemianach strukturalnych przemysłu spożywczego w Polsce i UE na tle wybranych elementów otoczenia zewnętrznego;

- 2016 r. – raport o przemianach strukturalnych polskiego przetwórstwa produktów roślinnych na tle zmian otoczenia zewnętrznego;
- 2017 r. – raport o przemianach strukturalnych polskiego przetwórstwa produktów zwierzęcych na tle zmian otoczenia zewnętrznego;
- 2018 r. – raport o przemianach strukturalnych polskiego sektora produkcji napojów bezalkoholowych i używek na tle zmian otoczenia zewnętrznego;
- 2019 r. – monografia na temat dotychczasowych i prognozowanych przemian strukturalnych przemysłu spożywczego w warunkach zmieniającego się otoczenia (synteza z wyników badań).

Przydatność i sposób wykorzystania wyników przez MRiRW i inne agendy rządowe

Wyniki badań prowadzonych w ramach każdego zadania będą miały aplikacyjny charakter, gdyż w formie wniosków i rekomendacji będą kierowane do uczestników rynku (producentów żywności), jednostek administracji rządowej i samorządowej oraz organizacji branżowych. Wyniki badań mogą być też wykorzystywane przy podejmowaniu działań służących lepszemu wykorzystaniu potencjału polskiego sektora rolno-spożywczego oraz ograniczaniu jego zagrożeń, w tym przygotowywaniu przez organy centralne stanowisk w obszarze zmian WPR i WPH. Badania będą miały także charakter stricte naukowy i będą powiększać dorobek naukowy Instytutu, a także mogą być wykorzystywane w pracach badawczych krajowych i zagranicznych jednostek naukowych. Wyniki badań będą mogły być wykorzystane przy ocenie większości działań (tzw. kierunków interwencji), które należy podjąć, aby zrealizować wymienione szczegółowe cele „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020.

Forma przekazywania wyników

Raporty, analizy, ekspertyzy, rekomendacje i opinie dla MRiRW, MiR, MF, MG. Prace będą publikowane w rocznych monografiach o światowych rynkach rolnych, konkurencyjności polskich producentów żywności i jej determinantach oraz przemianach strukturalnych polskiego przemysłu w zmieniającym się otoczeniu rynkowym, a także w miesięczniku „Rynek Rolny”. Wyniki badań będą ponadto systematycznie prezentowane podczas konferencji i seminariów.

3.8. ŹRÓDŁA WZROSTU ORAZ EWOLUCJA STRUKTUR I ROLI SEKTORA ROLNO-SPOŻYWCZEGO W PERSPEKTYWIE PO 2020 ROKU

Wykonawcy

Zespół pracowników głównie Zakładu Zastosowań Matematyki w Ekonomice Rolnictwa IERiGŻ-PIB oraz inni eksperci.

Cele badawcze

1. Empiryczna identyfikacja oraz pomiar efektywnościowych i inwestycyjnych źródeł wzrostu gospodarczego w rolnictwie, w tym analizy i projekcje umożliwiające wskazanie działań na rzecz poprawy efektywności wykorzystania czynników ziemi, pracy i kapitału.
2. Analiza zmian relacji cen i marż oraz sił przetargowych w łańcuchu marketingowym żywności, służąca określeniu sposobów poprawy stopnia jego konkurencyjności i transparentności oraz pozycji producentów rolnych i zakładów przetwórczych w kontekście obecnych i przyszłych rozwiązań w ramach polityki gospodarczej, tym rolnej.
3. Analiza i projekcje zmian struktur rynkowych oraz stopnia koncentracji podmiotowej rynków pod kątem możliwości zwiększenia efektywnej komercjalizacji produkcji z wykorzystaniem różnych, alternatywnych kanałów dystrybucji, skuteczności działań promocyjnych na różniących się terytorialnym zasięgiem rynkach z uwzględnieniem wpływu regulacji.
4. Określenie i ocena stanu relacji sektora rolno-spożywczego do otoczenia makroekonomicznego, przepływów, transferów i mechanizmów regulacyjnych, w świetle współzależności z ogólną polityką gospodarczą i polityką dotyczącą sektora rolno-spożywczego (polityką rolną, handlową, konkurencji i spójności).
5. Opracowanie metodyki gromadzenia i przetwarzania danych służącej ustalaniu wartości oraz monitorowaniu wskaźnika rezultatu PROW 2014-2020, jakim jest wzrost wartości dodanej brutto/roczną jednostkę pracy (GVA/AVU).

Charakterystyka tematu

Efektom prowadzonych prac będzie określenie kluczowych czynników wzrostu gospodarczego w sektorze rolno-spożywczym w perspektywie po 2020 roku. Wzrost gospodarczy będzie rozpatrywany w kompleksie uwarunkowań, takich jak: inwestycje, oszczędności, zmiany techniczne, efektywność, zmiany struktur rynkowych, struktury sektora i występujących w nim relacji cenowych oraz zmiany relacji tego sektora do otoczenia makroekonomicznego. Przedmiotem badań i analiz będą m. in. takie uwarunkowania wzrostu jak: czynniki materialne, w tym inwestycje i zmiany techniczne oraz niematerialne, jak efektywność, zmiany w strukturach rynkowych

i systemach regulacji, w tym polityce rolnej. Ujmowane to będzie w kontekście uwarunkowań i wyzwań rozwojowych w perspektywie po 2020 roku, takich jak np.: nowe megatrendy, globalizacja i suwerenność polityk gospodarczych państw, mobilności popytu i podaży, integracja i regionalizacja, jako sposobu neutralizacji sprzeczności i zagrożeń oraz innych zmian jakościowych w gospodarce narodowej (mniej lub bardziej dziś rozpoznanych). Badania zostaną przeprowadzone z wykorzystaniem modeli analitycznych i prognostyczno-scenariuszowych. Takie podejście umożliwi nie tylko rozpoznanie procesów w sensie poznawczym, ale przede wszystkim umożliwi formułowanie rekomendacji dla polityki rolnej w kontekście prowadzonych scenariuszowych projekcji. W szczególności może to umożliwić antycypowanie zagrożeń, wąskich gardeł oraz szans rozwojowych.

Zastosowane podejście będzie miało charakter interdyscyplinarny oraz modelowy, co umożliwi efektywne stosowanie wyników badań w dostosowaniu do potrzeb i pytań MRiRW. Prowadzone badania będą odnosiły się do jednej z najbardziej istotnych kwestii dotyczących procesów wzrostu i rozwoju sektora rolno-spożywczego w kontekście nowych, zmieniających się uwarunkowań i wyzwań w perspektywie po 2020 roku.

Można przyjąć, że o dynamice wzrostu gospodarczego oraz szerzej sektora rolno-spożywczego przesądzać będą kwestie inwestycji, zmian technicznych i wynikających stąd zmian efektywnościowych, które można traktować jako podstawowe źródła wzrostu. Jednakże ważnym czynnikiem wzrostu gospodarczego w sektorze rolno-spożywczym jest także kształtowanie się struktur rynkowych, struktur w sektorze i odpowiadających temu zmian relacji cenowych. Na wzrost ten wywierają także istotny wpływ uwarunkowania regulacyjne i ich zmiany (w tym zwłaszcza zmiany polityki gospodarczej i rolnej), które mogą przesądzać nie tylko o charakterze i tempie wzrostu sektora, ale i o jego roli w gospodarce, co wynikać będzie z otoczenia makroekonomicznego, w szczególności z przepływów międzysektorowych. W tym kontekście istotnym zagadnieniem stają się współzależności między realizowaną polityką gospodarczą a różnymi wymiarami polityki w sektorze rolno-spożywczym (polityką rolną, polityką handlową, polityką konkurencji, bądź polityką spójności).

Opis zastosowanych metod

Podejście i metody stosowane w badaniach polegać będą na wykorzystaniu określonych modeli analitycznych służących do kompleksowego objaśniania mechanizmu wzrostu gospodarczego w kontekście identyfikowanych źródeł, uwarunkowań i wyzwań oraz przede wszystkim na tworzeniu określonych projekcji scenariuszowych służących formułowaniu rekomendacji dla polityki rolnej i potrzeb resortowych. Podejście będzie głęboko osadzone w badaniach empirycznych, których podstawą będą dane FADN-u w ujęciu krajowym i regionalnym oraz w perspektywie unijnej, a także dostępne dane statystyczne ze źródeł krajowych i unijnych.

Tytuły zadań

1. Inwestycje, efektywność oraz zmiany techniczne jako źródła wzrostu gospodarczego w rolnictwie w perspektywie po roku 2020.
2. Struktury rynku i ceny w łańcuchu żywnościowym w świetle poziomu marż, stopnia jego transparentności i konkurencyjności oraz regulacji.
3. Funkcjonowanie i rola sektora rolno-spożywczego w otoczeniu gospodarki narodowej (ujęcie modelowe).
4. Opracowanie metodyki oceny i monitorowanie zmian wskaźnika rezultatu dla PROW 2014-2020 w postaci relacji wartości dodanej brutto do rocznej jednostki pracy (GVA/AVU).

Zakres tematyczny wszystkich przewidzianych do realizacji zadań badawczych pozostaje w merytorycznej zgodności z celami nakreślonymi w „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 a w szczególności z celem 3. „Bezpieczeństwo żywnościowe” oraz celem 4. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”. Tematyka zadań badawczych jest również ściśle związana z takimi priorytetami PROW 2014-2020 jak:

- 1) poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych (priorytet 2);
- 2) poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie (priorytet 3).

Harmonogram realizacji zadań

Zadanie 1 – Inwestycje, efektywność, zmiany techniczne jako źródła wzrostu gospodarczego w rolnictwie w perspektywie po 2020 roku

Przedmiotem prowadzonych badań są źródła wzrostu gospodarczego w rolnictwie. Szczególna uwaga poświęcona zostanie ocenie charakteru wzrostu i jego efektywnościowym i inwestycyjnym źródłom. Jednym z aspektów analizy będzie wpływ rynku oraz polityki rolnej na te procesy. Zbadana zostanie rola inwestycji podejmowanych w gospodarstwach rolnych oraz zmian technicznych i efektywnościowych w kształtowaniu tego wzrostu w perspektywie po 2020 roku wobec nowych uwarunkowań (np. mobilność popytu i podaży, globalizacji, regionalizacja). Celem realizacji zadania jest określenie roli efektywnościowych źródeł wzrostu gospodarczego w rolnictwie, ich pomiar i prognoza (ujęcie modelowo-scenariuszowe, rekomendacje dla polityki) oraz określenie inwestycyjnych źródeł wzrostu w rolnictwie w relacji do uzyskiwanego wsparcia (ujęcie modelowo-scenariuszowe, rekomendacje dla polityki).

Analizowane będą możliwości poprawy (efektywności) wykorzystania zasobów:

- 1) ziemi (m.in. ocena możliwości oddziaływania na poprawę struktury rolnej; efekty i możliwości poprawy scalania gruntów; sposoby skuteczniejszej ochrony rolniczej przestrzeni produkcyjnej przed nadmiernym i chaotycznym zajmowaniem na cele nierolnicze; sposoby zredukowania skali i negatywnych skutków zaniechania utrzymywania w kulturze rolnej poszczególnych działek w terenie rolniczym (problem widoczny w niektórych regionach);
- 2) pracy (ocena zasobów w układzie regionalnym i typów gospodarstw, oraz wykorzystania i efektów różnych programów unijnych i krajowych - w tym Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL), programów regionalnych w odniesieniu do terenów rolniczych/wiejskich z okresu do i po 2013 roku);
- 3) kapitału (środków technicznych) w sektorze rolno-żywnościowym (w szczególności możliwości optymalizacji i poprawy efektywności wykorzystania, ocena efektów i wnioski dotyczące zasad wsparcia).

Założone do realizacji w zadaniu prace badawcze są zgodne m. in. z treścią celów i priorytetów określonych w następujących dokumentach strategicznych:

- 1) „Strategia Rozwoju Kraju 2020”, cel II.2.3. „Zwiększenie konkurencyjności i modernizacja sektora rolno-spożywczego”;
- 2) „Długookresowa Strategię Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”, cel 8 – „Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych”, kierunek interwencji: „Zrównoważony wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego zapewniający bezpieczeństwo żywnościowe oraz stymulujący wzrost pozarolniczego zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”;
- 3) „Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, cel 4. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”;
- 4) PROW 2014-2020, MRIRW, 7 kwietnia 2014 r., Priorytet 2. „Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych”.

W badaniach prowadzonych w tym zadaniu wykorzystywane będą metody statystyczne, ekonometryczne, analizy wielowymiarowej, metody porównawczej, metody oceny efektywności oraz produktywności. Wykorzystane zostaną również metody scenariuszowo-prognostyczne. Proponowane podejście ma charakter analityczny i modelowy. Podstawowym źródłem danych wykorzystywanych w realizacji zadania będzie baza danych FADN.

W kolejnych latach prowadzone będą następujące prace:

- 2015 r. – aktualizacja i przygotowanie danych empirycznych pod kątem analizy inwestycji, zmian technicznych, efektywności i wzrostu gospodarczego w rolnictwie (przeprowadzenie wstępnych analiz statystycznych);
- 2016 r. – identyfikacja endogennych źródeł wzrostu w rolnictwie. Przegląd metod oceny efektywności (kontynuacja aplikacji narzędzi analitycznych);
- 2017 r. – identyfikacja egzogennych źródeł wzrostu w rolnictwie w kontekście wsparcia jako determinanty inwestycji (kontynuacja aplikacji narzędzi analitycznych);
- 2018 r. – przedstawienie projekcji wzrostu w rolnictwie w odniesieniu do zmian technicznych, inwestycyjnych i efektywnościowych źródeł wzrostu;
- 2019 r. – końcowa ocena i synteza wniosków dotyczących zmian technicznych, inwestycyjnych i efektywnościowych źródeł wzrostu gospodarczego w rolnictwie.

Zadanie 2 – Struktury rynku i ceny w łańcuchu żywnościowym w świetle poziomu marż, stopnia jego transparentności i konkurencyjności oraz regulacji

W miarę wzrostu gospodarczego zwiększa się udział przetwórstwa i sektora detalicznego w cenach produktów żywnościowych. Z tym zjawiskiem związany jest wzrost koncentracji w łańcuchu przetwórstwa i dystrybucji żywności oraz zmiany struktur rynkowych, czego efektem może być występowanie określonych przewag konkurencyjnych. Może to też wpływać na wymiar konkurencyjności. Celem zadania badawczego jest identyfikacja czynników warunkujących układ cen w łańcuchu marketingowym, będący logiczną całością poszczególnych kategorii cenowych, ich relacji, sposobów kształtowania oraz ingerencji państwa. Prowadzone badania dotyczyć będą komplementarnych zagadnień, kluczowych z punktu widzenia analizy i kształtowania przesłanek efektywnego rozwoju łańcucha marketingowego żywności w Polsce. Zakres przedmiotowy badań będzie obejmował wskazanie czynników wpływających na poziom cen w poszczególnych ogniwach łańcucha marketingowego, identyfikację uwarunkowań procesów koncentracji zachodzących w łańcuchu, pomiar marż marketingowych, także w ramach wahań koniunktury gospodarczej, analizę transmisji cenowej oraz analizę innych potencjalnych zachowań niekonkurencyjnych. W efekcie zostaną przedstawione rekomendacje w zakresie instrumentów polityki ekonomicznej dotyczące optymalnej struktury podmiotowej. Efektem badań będą również długookresowe projekcje cen, marż oraz struktury podmiotowej i dochodów producentów rolnych.

Przeprowadzone badania powinny pozwolić również na określenie działań sprzyjających utrzymaniu i wzrostowi konkurencyjności produkcji rolnej i żywnościowej poprzez dokonanie oceny:

- 1) zmian i możliwych sposobów poprawy konkurencyjności dla wybranych grup produktów i regionów;
- 2) wpływu rozwiązań organizacyjnych na poziomie gospodarstwa oraz w ramach grup producentów, struktur spółdzielczych, a także powiązań pionowych i poziomych.

Badania związane ze strukturami rynkowymi będą obejmować także takie zagadnienia jak:

- 1) kierunki działań służących zwiększeniu transparentności łańcucha żywnościowego oraz możliwe sposoby poprawy pozycji producentów rolnych (także jako nabywców) i zakładów przetwórczych w łańcuchu, wraz z oceną skuteczności obecnych i pożądanym rozwiązań instytucjonalnych i regulacji;
- 2) funkcjonowanie różnych kanałów dystrybucji w praktyce pod kątem efektywnej komercjalizacji produkcji (handel tradycyjny, rynki lokalne, sieci handlowe, dyskontowe, e-handel);
- 3) relacje na głównych rynkach z uwzględnieniem rodzajów i form zawieranych transakcji, umów kontraktacji i dostaw itp.;
- 4) opłacalność, regulacje i zagrożenia dotyczące marek własnych sieci handlowych;
- 5) analiza i ocena skuteczności działań promocyjnych na rynku lokalnym, regionalnym i krajowym;
- 6) możliwości i efekty skracania łańcucha dostaw, w tym analiza konkretnych przypadków (badania we współpracy z podmiotami gospodarczymi).

Mając na uwadze międzynarodowy wymiar konkurencyjności polskiego sektora rolno-spożywczego, wynikający z dużego znaczenia handlu produktami rolno-żywnościowymi dla gospodarki, w ramach prowadzonych w zadaniu badań dokonane zostaną oceny:

- 1) możliwości i sposobów poprawy efektywności eksportu wybranych grup produktów, na głównych rynkach;
- 2) funkcjonujących rozwiązań organizacyjnych w przedsiębiorstwach i branży, krajowych form wsparcia eksportu i możliwości poprawy ich skuteczności (działań promocji, kredytów i ubezpieczeń, na głównych rynkach) we współpracy ze służbami podległymi MG, MSZ i wybranymi partnerami zagranicznymi;
- 3) analiza importu ważnych „wrażliwych” produktów rolnych i żywnościowych (określenie przyczyn przewagi nad produktami krajowymi, skali oraz struktury przedmiotowej i podmiotowej).

Założone do realizacji w zadaniu prace badawcze są zgodne m. in. z treścią celów i priorytetów określonych w następujących dokumentach strategicznych:

- 1) „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”, cel 8. „Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych” kierunek interwencji: „Zrównoważony wzrost produktywności

i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego zapewniający bezpieczeństwo żywnościowe oraz stymulujący wzrost pozarolniczego zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”;

- 2) „Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki, Dynamiczna Polska 2020”, cel 4. „Wzrost umiędzynarodowienia polskiej gospodarki”;
- 3) „Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, cel 3. „Bezpieczeństwo żywnościowe”; oraz Cel 4. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”;
- 4) PROW 2014-2020, MRIRW, 7 kwietnia 2014 r., priorytet 3. „Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie”.

Do oceny transmisji cen wykorzystane zostaną nowoczesne modele analizy szeregów czasowych oparte na metodologii VAR, VECM oraz modele zgodne. Ich celem jest określenie reakcji cen w poszczególnych ogniwach łańcucha żywnościowego na szoki występujące w innych. Pozwoli to na określenie siły oraz asymetrycznych reakcji przetwórstwa i detalu na wzrosty i spadki cen rolnych. Do pomiaru marż rynkowych zostaną zastosowane dwa podejścia: ujęcie sektorowe (agregatowe) oraz ujęcie produktowe na wzór systemu stosowanego przez ERS USDA. Podjęte zostaną również próby implementacji metodyki opisanej w pracy Halla polegającej na estymacji marż monopolistycznych przy założeniu stałych przychodów skali. Alternatywną metodą jest metoda zaproponowana przez Roegera, w której estymacja marż dokonywana jest na podstawie reszt modelu Solowa obliczonych przy użyciu funkcji produkcji. Tendencje występujące w procesach rynkowych oraz szacunki wpływu poszczególnych polityk powinny pozwolić na dokonanie projekcji struktur rynkowych, cen oraz marż marketingowych na kolejne lata z wykorzystaniem narzędzi ekonometrycznych. W pracach badawczych obejmujących możliwości efektywnego komercjalizowania produkcji oraz analizę handlu zagranicznego wykorzystane zostaną standardowe metody i rozwiązania analityczne takie jak analiza porównawcza, metody oceny przewagi konkurencyjnej w handlu międzynarodowym oraz analiza przypadku.

W kolejnych latach realizacji zadania planowane są następujące prace :

- 2015 r. – analiza kierunków zmian struktur rynkowych łańcucha marketingowego żywności w Polsce i na świecie;
- 2016 r. – prace badawcze nad determinantami cen żywności w Polsce (ujęcie makroekonomiczne i branżowe);
- 2017 r. – badania w zakresie transmisji cen w łańcuchu marketingowym żywności w Polsce, wnioski odnośnie zachowań konkurencyjnych;
- 2018 r. – opracowanie metodyki pomiaru wartości dodanych i marż marketingowych dopasowanej do statystyki publicznej w Polsce oraz analiza i ocena marż na podstawowych rynkach żywnościowych w Polsce;

2019 r. – badania nad rozwiązaniami organizacyjno-instytucjonalnymi w procesie zmian struktur rynkowych i służących poprawie transparentności, konkurencyjności i przyczyniających się do wzrostu eksportu.

Zadanie 3 – Funkcjonowanie i rola sektora rolno-spożywczego w otoczeniu gospodarki narodowej (ujęcie modelowe)

Procesy wzrostu gospodarczego w rolnictwie i całym sektorze uwarunkowane są relacjami tego sektora do otoczenia makroekonomicznego. W szczególności dotyczy to przepływów sektorowych oraz wpływu polityki rolnej i gospodarczej, jak i innych regulacji na zmianę roli sektora rolno-spożywczego w gospodarce narodowej. Wpływ na to będą miały również inne, nierozpoznane dotąd, zjawiska rozwojowe (jak megatrendy, globalizacja, suwerenność polityk gospodarczych państw, regionalizacja, itp.). Celem realizacji zadania badawczego będzie ocena funkcjonowania dotychczasowych mechanizmów regulacyjnych rolnictwa na tle gospodarki narodowej; określenie poziomu transferu dochodów sektora rolniczego w powiązaniu z gospodarką narodową; estymacja relacji między poziomem przepływów sektora rolniczego a innymi sektorami, a także zdolnościami rozwojowymi rolnictwa; ocena możliwości zastosowanie rachunku sektorowego do prognozowania makroekonomicznego i analizy polityk; projekcja (propozycja) nowych mechanizmów regulacyjnych i wybranych instrumentów polityki rolnej wobec wyzwań rozwojowych po 2020 roku. Analizy istotnych powiązań między wskaźnikami makroekonomicznymi a sektorowymi posłużą ocenie skuteczności konkretnych instrumentów stosowanych w sektorze rolno-spożywczym, jak również do oceny wpływu tych instrumentów na najważniejsze wskaźniki makroekonomiczne i agregaty gospodarcze (jak PKB, bezrobocie, dochód narodowy, bilans płatniczy, konsumpcja, inflacja etc.). Dotyczy to przede wszystkim oceny takich instrumentów polityk UE w ramach obecnej perspektywy finansowej, jak: poszczególne typy płatności bezpośrednich, nowe instrumenty rynkowe (np. tworzenie organizacji międzybranżowych, wspólne negocjowania umów etc.), programy o charakterze inwestycyjnym w ramach PROW czy np. programy o charakterze innowacyjnym dostępne dla przedsiębiorstw (również z branży spożywczej) w ramach polityki spójności.

Założone do realizacji w zadaniu prace badawcze są zgodne m. in. z treścią celów i priorytetów określonych w następujących dokumentach strategicznych:

- 1) „Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, Cel 1. „Wzrost jakości kapitału ludzkiego, społecznego, zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”, cel 4. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”;
- 2) PROW 2014-2020, MRIRW, 7 kwietnia 2014 r., priorytet 2. „Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych”.

W badaniu zostaną wykorzystane statystyczne i ekonometryczne metody ilościowe i jakościowe z uwzględnieniem podejścia bayesowskiego. Do oceny powiązań sektora rolniczego z gospodarką narodową będą służyły statyczne i dynamiczne metody (modele) przepływów międzygałęziowych. Z kolei w projekcji nowych mechanizmów regulacyjnych opracowane zostaną alternatywne scenariusze rozwoju. Do modelowania procesów rozwojowych (regulacyjnych) wykorzystane zostaną bazy danych: GUS – w zakresie wielkości makroekonomicznych, statystyka przepływów międzygałęziowych GUS oraz bazy FAOSTAT, Eurostat i FADN w zakresie oceny mechanizmów regulacyjnych oraz projekcji dłuższego okresu.

W kolejnych latach przedmiotem analiz będzie:

- 2015 r. – ocena funkcjonujących mechanizmów regulacyjnych rynku i skuteczności wybranych polityk rolnych;
- 2016 r. – podział i transfer dochodów między rolnictwem a gospodarką narodową;
- 2017 r. – sektorowe przepływy międzygałęziowe gospodarki narodowej a wyzwania rozwojowe polskiego rolnictwa po 2020 roku;
- 2018 r. – czynnikowa kwantyfikacja wybranych procesów rozwojowych rolnictwa;
- 2019 r. – nowe mechanizmy regulacyjne a polityka rolna w rozwoju rolnictwa w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej po 2020 roku (projekcja w dłuższym horyzoncie).

Zadanie 4 – Opracowanie metodyki oceny i monitorowanie zmian wskaźnika rezultatu dla PROW 2014-2020 w postaci relacji wartości dodanej brutto do rocznej jednostki pracy (GVA/AVU)

Potrzeba realizacji zadania wynika z konieczności monitorowania stopnia osiągania wskaźników rezultatu dla PROW 2014-2020. Istota zadania sprowadza się do:

- 1) opracowania metodyki gromadzenia i przetwarzania danych oraz ustalania wartości wskaźnika rezultatu PROW 2014-2020, jakim jest wzrost wartości dodanej brutto/roczną jednostkę pracy (GVA/AVU);
- 2) monitorowania zmian wartości wskaźnika GVA/AVU oraz opracowywania wyników i rekomendacji w formie raportów.

Założone do realizacji w zadaniu prace badawcze są zgodne m. in. z treścią celów i priorytetów określonych w następujących dokumentach strategicznych:

- 1) „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”, cel 8. „Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych”, kierunek interwencji: „Zrównoważony wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego zapewniający bezpieczeństwo

- żywnościowe oraz stymulujący wzrost pozarolniczego zatrudnienia i przedsiębiorczości na obszarach wiejskich”;
- 2) „Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020, cel 4. „Wzrost produktywności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego”;
 - 3) PROW 2014-2020, MRIRW, 7 kwietnia 2014 r., priorytet 2. „Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych”, priorytet 3. „Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie”.

Wykonywane w poszczególnych latach realizacji zadania prace obejmować będą:

- 2015 r. – opracowanie metodyki gromadzenia i analizy danych FADN oraz ustalania wartości wskaźnika (GVA/AVU);
- 2016 r. – weryfikacja merytoryczna i obliczeniowa opracowanej metodyki oraz opracowanie raportu zawierającego wstępne wyniki obliczeń;
- 2017 r. – obliczenia i analiza wartości wskaźnika, opracowanie wyników monitorowania oraz sformułowanie rekomendacji w formie raportu okresowego;
- 2018 r. – obliczenia i analiza wartości wskaźnika, opracowanie wyników monitorowania oraz sformułowanie rekomendacji w formie raportu okresowego;
- 2019 r. – obliczenia i analiza wartości wskaźnika, opracowanie wyników i sformułowanie rekomendacji w formie raportu końcowego

Przydatność i sposób wykorzystania wyników przez MRiRW i inne agendy rządowe

Wyniki przeprowadzonych badań pozwolą na lepsze zrozumienie długofalowych efektów prowadzonej polityki rolnej. Raporty z prac będą stanowić wsparcie dla decydentów odnośnie instrumentów implementowanych przez instytucje unijne i krajowe na rzecz rozwoju wsi i obszarów wiejskich. Wyniki z badań będą fundamentem argumentacji za lub przeciw wprowadzaniu wybranych instrumentów polityki rolnej w trakcie negocjacji nad kształtem wspólnej polityki rolnej po roku 2020.

Stworzenie metodyki pomiaru marż i rozstępów cenowych powinno umożliwić ich empiryczny pomiar a tym samym bieżący monitoring ich zmian w czasie. Pozwoli to w konsekwencji na zwiększenie przejrzystości rynku artykułów rolno-spożywczych. Wnioski z monitoringu powinny przyczynić się do lepszego funkcjonowania łańcucha żywnościowego w Polsce. W szczególności dotyczy pozycji przetargowej producentów rolnych, jak i zakładów przetwórczych.

Uzyskane wyniki prac będą stanowiły podstawę do formułowania przesłanek do oceny trafności przewidywanych regulacji rynkowych i generowanych instrumentów polityk rolnych w sektorze rolniczym i gospodarce żywnościowej (*ex post* i *ex ante*).

Forma przekazywania wyników

Wyniki badań będą przedstawiane w formie raportów, ekspertyz, rekomendacji i opinii dla MRIRW, MliR, MF, MG oraz innych organów administracji centralnej. Wydane zostaną publikacje w wydawnictwach Instytutu oraz innych wydawnictwach naukowych i popularno-naukowych w kraju i zagranicą. Ponadto, wyniki będą systematycznie prezentowane na konferencjach i seminariach.

4. Efekty i formy wykorzystania wyników prac realizowanych w ramach Programu wieloletniego

Program wieloletni „Rolnictwo Polskie i UE 2020+. Wyzwania, szanse, zagrożenia, propozycje” tworzy osiem obszernie sformułowanych tematów, obejmujących podstawowe zagadnienia społeczno-ekonomiczne dotyczące rolnictwa, gospodarki żywnościowej i regionów wiejskich w ujęciu krajowym, UE i globalnym. Podejmowane w ramach poszczególnych tematów zagadnienia badawcze mają charakter spójny i komplementarny, co pozwala na wieloaspektowe analizy na różnych poziomach szczegółowości oraz umożliwia uchwycenie całościowego obrazu zachodzących przemian. Badania takie niezbędne są dla opracowywania, wdrażania i oceny realizacji wszelki strategii rozwojowych.

Wszystkie tematy Programu wieloletniego IERiGŻ-PIB na lata 2015-2019 należą do zadań szczególnie ważnych dla planowania i realizacji polityki państwa oraz jakości życia obywateli. Realizacja tych zadań wymaga dogłębnej znajomości problemów gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich, zwłaszcza w zakresie ekonomii, finansów, ubezpieczeń, rynków rolno-spożywczych, rynku pracy, ochrony zdrowia i środowiska, gospodarki przestrzennej, wykorzystania bogactw i zasobów naturalnych, rozwoju zrównoważonego oraz oceny standardów produktów, procesów i usług. Podjęcie wymienionych zagadnień umożliwi monitorowanie i zapobieganie skutkom zjawisk i wydarzeń mogących stwarzać zagrożenie publiczne. Wyniki pracy będą mogły stanowić podstawę do dokonywania wyborów w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, uwzględniających szeroki kontekst celów ekonomicznych, społecznych, środowiskowych, wpływających z konieczności wzrostu konkurencyjności i innowacyjności sektora rolno-żywnościowego, poprawy stanu infrastruktury technicznej i społecznej obszarów wiejskich, wzrostu zatrudnienia i podniesienia jego jakości, wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich oraz rozwoju regionalnego i podniesienia spójności terytorialnej Polski.

Polska nie może pozostawać biernym członkiem Wspólnoty, ale musi współuczestniczyć w formułowaniu nowych strategii, które będą uwzględniały polskie interesy narodowe i wykorzystywały potencjał ekonomiczny naszego kraju. Ocena zgodności strategii rozwoju gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich w Polsce ze strategiami rozwoju UE będzie mogła być wykorzystana przy przygotowywaniu przez organy administracji centralnej stanowisk m.in. w obszarze zmian WPR po 2020 roku czy dyskusji na temat wyzwań, szans i zagrożeń w przyszłej perspektywy finansowej UE.

Bieżąca obserwacja szybko zachodzących zmian społeczno-ekonomicznych oraz analiza i ocena tych procesów są niezbędne do tego, aby ograniczać zagrożenia i uruchamiać środki i działania pozwalające na lepsze wykorzystanie możliwości rozwojowych polskiego rolnictwa i całej gospodarki żywnościowej teraz i w przyszłości. W ten sposób oceny te będą służyć realizacji średnio i długookresowej

„Strategii Rozwoju Kraju”, „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020”, „Polityce Spójności 2014-2020” oraz odpowiadającej im sektorowej „Strategii zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa” na lata 2012-2020 i PROW 2014-2020, co w konsekwencji przyczyni się także do realizacji Strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu „Europa 2020”.

Ocena skutków realizacji Programu wieloletniego wskazuje na jego szerokie oddziaływanie na podmioty funkcjonujące w sferze gospodarczej i społecznej. Adresatami wyników badań uzyskanych w Programie wieloletnim będą m.in.: administracja rządowa (w tym urzędnicy MRiRW i agencji podległych resortowi rolnictwa, a także innych urzędów centralnych, jak np. MiiR, MŚ), urzędy wojewódzkie, urzędy marszałkowskie, ośrodki doradztwa rolniczego i izby rolnicze, organizacje branżowe rolników i przetwórców rolno-spożywczych, środowiska akademickie i uczelniane krajowe i międzynarodowe, szkoły rolnicze, a także wszystkie podmioty zainteresowane problematyką gospodarki żywnościowej i obszarów wiejskich. Dyfuzja wiedzy w zakresie prowadzonych przez IERiGŻ-PIB badań w Programie wieloletnim będzie następowała przez nieodpłatne i dostępne zarówno w formie papierowej jak i elektronicznej publikacje naukowe, referaty na konferencjach, ekspertyzy wykonane na potrzeby administracji publicznej, czynny udział ekspertów z IERiGŻ-PIB w pracach zespołów doradczych administracji publicznej i instytucji międzynarodowych, debatach publicznych na poziomie unijnym i międzynarodowym, współpracę zagraniczną i udział w międzynarodowych projektach badawczych, a także stronę www Instytutu.

Efekty realizacji Programu wieloletniego będą przedstawiane przez IERiGŻ-PIB Ministrowi Rolnictwa i Rozwoju Wsi w rocznych sprawozdaniach z realizacji zadań Programu wieloletniego. Informacja o stanie realizacji oraz o wynikach uzyskanych w ramach tego Programu wieloletniego będzie także corocznie przedkładana Radzie Ministrów.

Kosztorys zbiorczy

Lp.	Nazwa tematu/zadania	Planowane nakłady w tys. złotych					
		2015	2016	2017	2018	2019	Razem
Temat I	WPLYW MEGATRENDÓW W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ NA TENDENCJE ROZWOJOWE ROLNICTWA UE	787,6	788,8	791,2	792,1	793,5	3 953,2
Zadanie 1	Zmiany jakościowe w gospodarce światowej	303,5	304,1	305,8	306,3	307,0	1 526,7
Zadanie 2	Gospodarka oparta na wiedzy – wyzwania i dostosowanie polskiego sektora rolno-spożywczego	484,1	484,7	485,4	485,8	486,5	2 426,5
Temat II	POLARYZACJA SPOŁECZNA A STABILNOŚĆ EKONOMICZNA W PROCESACH ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH	1 164,8	1 166,9	1 172,4	1 174,1	1 175,7	5 853,9
Zadanie 1	Zadanie 1 – Kształtowanie spójności społeczno-gospodarczej na poziomie lokalnym i regionalnym	399,2	400,0	401,7	402,4	402,9	2 006,2
Zadanie 2	Zadanie 2 – Mechanizmy przezwycięzania barier strukturalnych w rozwoju rodzinnych gospodarstw rolnych i obszarów wiejskich	385,7	386,3	388,2	388,7	389,3	1 938,2
Zadanie 3	Zadanie 3 – Przemiany gospodarki wiejskiej a programowanie polityki wobec wsi i rolnictwa	379,9	380,6	382,5	383,0	383,5	1 909,5
Temat III	DETERMINANTY AKTYWNOŚCI INNOWACYJNEJ W SEKTORZE ROLNO-SPOŻYWCZYM	894,0	897,1	900,0	904,4	905,9	4 501,4
Zadanie 1	Zadanie 1 – Ocena innowacyjności polskiego sektora rolno-spożywczego	372,2	374,0	374,5	376,4	377,0	1 874,1
Zadanie 2	Zadanie 2 – Instytucjonalne uwarunkowania transferu innowacyjności w sektorze rolno-spożywczym	255,5	256,2	256,7	258,5	259,0	1 285,9
Zadanie 3	Zadanie 3 – Regionalne strategie rozwoju innowacji w zakresie rolnictwa, przemysłu spożywczego i obszarów wiejskich	266,3	266,9	268,8	269,5	269,9	1 341,4
Temat IV	FINANSOWE I FISKALNE UWARUNKOWANIA POPRAWY EFEKTYWNOŚCI, ZRÓWNOWAŻENIA I KONKURENCYJNOŚCI POLSKIEGO ROLNICTWA	812,4	814,5	816,4	819,4	822,2	4 084,9
Zadanie 1	Zadanie 1 – Mechanizmy i impulsy fiskalne oddziałujące na rozwój wsi i rolnictwa, finansowanie zwrotne i quasi-rynkowe, instrumenty internalizacji efektów zewnętrznych w rolnictwie oraz dostarczanie dóbr publicznych	289,6	290,3	290,8	291,4	293,3	1 455,4
Zadanie 2	Zadanie 2 – Subsydia a ekonomika, finanse i dochody gospodarstw rolniczych	259,6	260,3	261,0	262,8	263,3	1 307,0
Zadanie 3	Zadanie 3 – Podatki, parapodatki, transfery i ubezpieczenia społeczne oraz gospodarcze i instrumenty zarządzania ryzykiem w kształtowaniu konkurencyjności, stabilności finansowej i bezpieczeństwa socjalnego w rolnictwie i na wsi	263,2	263,9	264,6	265,2	265,6	1 322,5
Temat V	DYLEMATY ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU ROLNICTWA W POLSCE	1 145,6	1 147,7	1 149,8	1 151,6	1 157,2	5 751,9
Zadanie 1	Zadanie 1 – Globalne i krajowe uwarunkowania zrównoważonego rozwoju rolnictwa	400,8	401,5	402,2	402,8	404,6	2 011,9
Zadanie 2	Zadanie 2 – Ekonomiczna wycena efektów zewnętrznych i dóbr wspólnych w rolnictwie	373,8	374,5	375,2	375,8	377,7	1 877,0
Zadanie 3	Zadanie 3 – Rolnictwo zrównoważone a bezpieczeństwo żywnościowe.	371,0	371,7	372,4	373,0	374,9	1 863,0

Temat VI	PRZEDSIĘBIORSTWO I GOSPODARSTWO ROLNE WOBEC ZMIAN KLIMATU I POLITYKI ROLNEJ	1 796,6	1 799,3	1 802,0	1 805,4	1 810,1	9 013,4
Zadanie 1	Zadanie 1 – Wyzwania globalizacyjne a konkurencyjność krajowych gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych	263,0	263,5	264,0	264,7	265,4	1 320,6
Zadanie 2	Zadanie 2 – Implikacje ekonomiczne działań adaptacyjnych i mitygacyjnych podejmowanych przez gospodarstwa i przedsiębiorstwa rolne wobec zmian klimatu	263,0	263,5	264,0	264,7	265,4	1 320,6
Zadanie 3	Zadanie 3 – Efektywność funkcjonowania gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych	263,0	263,5	264,0	264,7	265,4	1 320,6
Zadanie 4	Zadanie 4 – Analiza zmian opłacalności produkcji wybranych produktów rolniczych	744,6	745,3	746,0	746,6	748,5	3 731,0
Zadanie 5	Zadanie 5 – Bariery modernizacji i rozwoju gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych	263,0	263,5	264,0	264,7	265,4	263,0
Temat VII	EWOLUCJA I PERSPEKTYWY RYNKÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH	1 868,2	1 871,0	1 873,7	1 878,8	1 881,4	9 373,1
Zadanie 1	Zadanie 1 – Ewolucja rynków zewnętrznych i ich wpływ na krajowy rynek rolno-spożywczy	443,2	443,9	444,6	445,3	445,9	2 222,9
Zadanie 2	Zadanie 2 – Bieżące oceny głównych rynków rolno-spożywczych w Polsce na tle UE	652,6	653,3	654,0	655,8	656,5	3 272,2
Zadanie 3	Zadanie 3 – Konkurencyjność polskich producentów żywności i jej determinanty	453,0	453,7	454,3	455,0	455,7	2 271,7
Zadanie 4	Zadanie 4 – Przemiany strukturalne krajowego przemysłu spożywczego w zmieniającym się otoczeniu rynkowym	319,4	320,1	320,8	322,7	323,3	1 584,1
Temat VIII	ŹRÓDŁA WZROSTU ORAZ EWOLUCJA STRUKTUR I ROLI SEKTORA ROLNO-SPOŻYWCZEGO W PERSPEKTYWIE PO 2020 ROKU	995,8	1 002,7	1 005,5	1 008,2	1 011,0	5 023,2
Zadanie 1	Zadanie 1 – Inwestycje, efektywność, zmiany techniczne jako źródła wzrostu gospodarczego w rolnictwie w perspektywie po 2020 roku	249,1	250,8	251,5	252,2	252,9	1 256,5
Zadanie 2	Zadanie 2 – Struktury rynku i ceny w łańcuchu żywnościowym w świetle poziomu marż, stopnia jego transparentności i konkurencyjności oraz regulacji	249,1	250,8	251,5	252,2	252,9	1 256,5
Zadanie 3	Zadanie 3 – Funkcjonowanie i rola sektora rolno-spożywczego w otoczeniu gospodarki narodowej (ujęcie modelowe)	249,1	250,8	251,5	252,2	252,9	1 256,5
Zadanie 4	Zadanie 4 – Opracowanie metodyki oceny i monitorowanie zmian wskaźnika rezultatu dla PROW 2014-2020 w postaci relacji wartości dodanej brutto do rocznej jednostki pracy (GVA/AVU)	248,5	250,3	251,0	251,6	252,3	1 234,5
	RAZEM	9 465,0	9 488,0	9 511,0	9 534,0	9 557,0	47 555,0

Zestawienie planowanych nakładów w układzie kalkulacyjnym

Wyszczególnienie	Planowane koszty w tys. złotych					
	w latach					Razem
	2015	2016	2017	2018	2019	
1. Koszty bezpośrednie	8 032	8 052	8 072	8 092	8 112	40 360
- Wynagrodzenia	5 400	5 400	5 400	5 400	5 400	27 000
- Pochodne	925	925	925	925	925	4 625
- Materiały	180	185	190	195	200	950
- Usługi obce	457	462	467	472	477	2 335
- Współpraca zagraniczna	420	425	430	435	440	2 150
- Inne koszty bezpośrednie	650	655	660	665	670	3 300
2. Koszty pośrednie*	1 433	1 436	1 439	1 442	1 445	7 195
3. Koszty ogółem	9 465	9 488	9 511	9 534	9 557	47 555

* Koszty pośrednie naliczane są wskaźnikiem, stanowiącym 20% kosztów bezpośrednich faktycznie poniesionych na realizację Programu wieloletniego, pomniejszonych o koszty bezosobowego funduszu płac oraz usług obcych. Koszty pośrednie nie zawierają kosztów amortyzacji.